

Nagrada British Book Awards za knjigu godine 2008.

ian NA PLAŽI CHESIL mcewan

Na plaži Chesil nije samo prekrasno
bivno nego mošta i napreda od svih
stvari savršeni roman.

San Francisco Chronicle

proza
PROFIL

Naslov izvornika:

ON CHESIL BEACH
Ian McEwan

NA PLAŽI CHESIL

NA
PLAŽI
CHESIL

IAN
MCEWAN

Annalen

PRVO POGLAVLJE

Bili su mladi, obrazovani i oboje nevini te njihove prve bračne noći, a živjeli su u vrijeme kada je o seksualnim poteškoćama bilo jednostavno nemoguće razgovarati. No to nikada i nije lako. Tek što su sjeli večerati u majušnome salonu na prvome katu gregorijanske gostionice. U sobi do, vidljiv kroz otvorena vrata, stajao je krevet s baldahinom, poprilično uzak, s bespriekorno bijelim i zapanjujuće glatko poravnanim prekrivačem, kao da ga nije namjestila ljudska ruka. Edward nije spominjao da mu je ovo prvi put kako odsjeda u hotelu, a za Florence, koja je kao dijete mnogo putovala s ocem, to nije bilo ništa novo. Na van su se činili dobro raspoloženima. Njihovo je vjenčanje, u crkvi sv. Marije u Oxfordu, dobro prošlo; misa je bila dostojanstvena, primanje veselo, ispraćaj prijatelja iz škole i kolega s fakulteta bučan pa ih je preplavio osjećaj poletnosti. Njezini se roditelji nisu prema njegovima odnosili svisoka, kao što su se bili pribojavali, a ni njegova majka nije imala značajnijih ispada ili pak trenutaka u kojima bi zaboravila svrhu čitava slavlja. Par se odvezao malenim automobilom Florenceine majke, a u hotel na obali Dorseta stigli su rano uvečer, po vremenu koje nije bilo savršeno za sredinu srpnja ili za tu prigodu, ali je posve odgovaralo situaciji: nije kišilo, ali nije baš bilo ni dovoljno toplo, procijenila je Florence, da večeraju na terasi kao što su se nadali. Edward nije dijelio njezino mišljenje, no pristojan do krajnjih granica te joj večeri ne bi ni pomislio proturječiti.

Večerali su u svojem apartmanu pred poluotvorenim francuskim prozorom s pogledom na dio La Manchea, i na beskonačni šljunak plaže Chesil. Dvojica mladića u smokinzima služila su im večeru s kolica koja su stajala ispred sobe u hodniku, a zbog njihova ulaženja, i izlaženja ulašteni hrastov parket sobe poznate kao apartman za mladence pucketanjem je komično prekidao tišinu. Ponosan i zaštitnički nastrojen, mladi je čovjek samo čekao bilo kakvu kretnju ili izraz

lica koji se mogao doživjeti kao podsmijeh. Ne bi se mogao oglušiti ni na kakvo smijuljenje. No momci iz obližnjega sela, pogrbljeni i s licima koja nisu odavala ama baš ništa, gledali su svoja posla i izvodili nesigurne kretnje dok su drhtavim rukama spuštali posude na uštirkani stolnjak od grube lanene tkanine. I oni su bili nervozni.

Nije ovo bio najsretniji trenutak u povijesti engleske kuhinje, ali tada to nije odviše smetalo nikomu, osim posjetiteljima iz inozemstva. Svečani objed, kako se to tada i običavalo, započeo je kriškom dinje ukrašenom jednom jedinom glaziranom trešnjom. U hodniku ispred sobe, u srebrnim posudama na ploči koju su podgrijavale svijeće, čekali su odresci odavno ispečena rostbifa u skorenome umaku, raskuhano povrće i plavkasti krumpir. Vino je bilo francusko, premda na etiketi, s koje je upravo prhnula usamljena lastavica, nije pisalo točno podrijetlo. Edward se ni u ludilu ne bi bio sam sjetio naručiti crno vino.

U iščekivanju da ih konobari napuste, on i Florence okrenuli su svoje stolice od stola ne bi li se predali pogledu na prostrani mahovinasti travnjak te, povrh njega, na guštare rascvjetalih grmova i stabala priljubljenih uz padinu koja se spuštala na cestu prema plaži. Vidio se i početak utabana puta, blatnjavog i stepenastog, zapravo puteljka sa svake strane obrubljenog korovom neobuzdana rasta - rabarbara i kupus možda, s nabreklih stabljikama visokima gotovo dva metra, koje su se povijale pod težinom tamnih listova gusto prošaranih žilama. Vrtna vegetacija stremila je uvis, senzualna i tropska u svojoj raskoši, ostavljala je takav dojam zbog blage sivkaste svjetlosti i rosne izmaglice dolutale od mora, koje je u ujednačenim naletima i uzmacima proizvodilo zvukove prigušene grmljavine iznenada prekinute šiktanjem vode kroz oblutke. Planirali su poslije večere obuti čvrste cipele i prošetati šljunčanim pojasom između mora i lagune poznate pod imenom Fleet, a ne popiju li sve vino, planirali su ponijeti i njega pa da potežu iz boce kao kakve skitnice.

Toliki planovi, da ti se zavrti u glavi, gomilali su se pred njima u nejasnoj budućnosti, jednako zamršeno isprepleteni kao ljetno rastinje dorsetske obale, a i jednako tako čarobni. Planovi o tome gdje i kako će živjeti, tko će im biti bliski prijatelji, kakav će biti njegov posao u tvrtki njezina oca, kakva će biti njezina glazbena karijera te što će

učiniti s novcem koji im je dao njezin otac, kao i o tome da neće biti kao svi drugi, barem ne iznutra. To je još uvijek bilo doba - koje će završiti onim desetljećem koje će tek poslije postati poznatim - kada je biti mlad bilo društveno opterećenje, znak beznačajnosti, pomalo sramotna boljka za koju je brak značio početak puta prema izlječenju. Gotovo stranci, stajali su, začudo zajedno, na novome vrhuncu postojanja, ispunjeni veseljem zbog novoga stanja koje im je obećavalo prekid veza s njihovom beskonačnom mladošću - Edward i Florence, napokon slobodni! Jedna od njihovih omiljenih tema za razgovor bilo je djetinjstvo, i to ne toliko u smislu sitnih radosti, koliko u smislu magle smiješnih zabluda iz koje su poniknuli te raznih roditeljskih pogreški i zastarjelih metoda koje im danas mogu oprostiti. S tih novih visina sve su vidjeli jasno, ali jedno drugomu nisu mogli opisati poneke proturječne osjećaje koje su gajili: svatko je za sebe strepio pred onim trenutkom, poslije večere, kad će njihova zrelost biti stavljena na probu, kad će zajedno leći na krevet s baldahinom i do kraja se jedno drugomu razotkriti. Već više od godine dana Edward je opčinjen mogućnošću da jedne određene večeri u srpnju njegov najosjetljiviji dio boravi, makar i nakratko, unutar prirodno nastale duplje u tijelu te vesele, lijepe, zadivljujuće pametne žene. Kako to postići bez apsurdna, ili razočaranja, morilo ga je. Ono čega se najviše pribojavao, zbog jednoga nesretnog iskustva, bilo je preveliko uzbuđenje, ono što su neki opisivali riječima „prebrzo do kraja”. Ta mu je strepnja doslovno zaokupljala misli i premda je strah od neuspjeha bio golem, njegova je žudnja - za zanosom, za razrješenjem - bila mnogo veća.

Florenceina je tjeskoba bila znatno ozbiljnija, i bilo je trenutaka dok su putovali iz Oxforda kada je gotovo smogla hrabrosti da naglas kaže što joj je na duši. No ono što ju je morilo nije se moglo izgovoriti, jedva je to i sama sebi mogla dočarati. Dok je on imao uobičajenu tremu prije prvog nastupa, njezinu utrobu nagrizaio je užas, gađenje koje se nije moglo potisnuti, snažno kao ono koje izazove morska bolest. U nekoj većoj ili manjoj mjeri, tijekom veselih mjeseci svadbenih priprema, uspjela je tu mrlju na svojoj sreći staviti u drugi plan, no kad su joj se god misli usmjerile na prislan zagrljaj - jedino joj je taj izraz bio prihvatljiv - želudac bi joj se stisnuo od suhoće, a mučnina bi joj se dizala sve do grla. U modernome, naprednome savjetniku

za mlade nevjeste, punom veselih tonova i uskličnika te numeriranih ilustracija, nailazila je na izraze i riječi od kojih zamalo da nije povraćala: sluznica, a potom i sablasni svjetlucavi glavić. Druge su joj rečenice pak vrijeđale inteligenciju, pogotovo one koje su se odnosile na ulaske: Trenutak prije no što u nju uđe... ili, sada napokon ulazi u nju, i, ako je bilo uspješno, ubrzo nakon što je ušao u nju... Znači li to da će te večeri za Edwarda ona morati postati kakvim vatnicama ili primaćom sobom kroz koju bi on mogao predvoditi svoju povorku? Gotovo se jednako često pojavljivala i riječ koja za nju nije značila ništa drugo doli bol, rastvoreno meso pod nožem: penetracija.

Za trenutaka u kojima je bila optimistična utvarala si je da pati tek od pojačane gadljivosti, a to je kad-tad moralo proći. Dakako, pomisao na Edwardove testise, klatna ispod njegova nabreklog penisa - još jedan izraz koji je u njoj budio gnušanje - bila je dovoljna da joj se gornja usna smežura, a ideja da bi je netko drugi mogao „dolje” dodirivati, pa makar toga nekoga i voljela, bila joj je jednako odbojna kao, recimo, kirurški zahvat na oku. Njezina se gadljivost, međutim, nije proširila i na novorođenčad. Njih je voljela; katkad bi znala pripaziti sinove svoje sestrične i u tome je uživala. Vjerovala je da bi joj bio golem užitak čekati Edwardovo dijete i, barem u teoriji, nije se bojala porođaja. Kad bi barem samo mogla, poput Isusove majke, do toga povećanog obujma doći čarolijom.

Florence je bila sklona vjerovati da s njome nešto ozbiljno nije u redu, da je oduvijek bila drukčija, i da će je netko sada napokon raskrinkati. Njezin je problem, mislila je, veći, dublji, od obične fizičke gadljivosti; čitavo je njezino biće ustajalo protiv zamršenosti i putenosti koja joj se ukazivala, koja se spremala narušiti njezin mir i istinsku sreću. Jednostavno nije htjela da netko u nju „ulazi” ili da u nju „penetrira”.

Seks s Edwardom nije mogao biti vrhuncem njezine radosti, već cijenom koju za nju mora platiti. Znala je da je o tome trebala odavno progovoriti, čim ju je zaprosio, mnogo prije posjeta onomu iskrenom i tihom vikaru, i večera s njegovim i njezinim uvažanim roditeljima, prije nego što su poslali pozivnice za vjenčanje, sastavili popis poželjnih darova u robnoj kući, i unajmili šator te angažirali fotografa, kao i neopozivo dogovorili sve ostalo. Ali što je i mogla reći, koje

izraze upotrijebiti, kad ni u razgovorima sa samom sobom nije pronalazila prave riječi? A voljela je Edwarda, ne onom gorućom, vlažnom strašću o kojoj je čitala, već toplo, duboko, katkad kao kći, katkad gotovo kao majka. Voljela ga je milovati, osjetiti svoja ramena obgrljena njegovom golemom rukom, osjetiti njegove poljupce, ali ne i njegov jezik u svojim ustima, što mu je prešutno bilo dano na znanje. Smatrala ga je originalnim, nalik nikomu koga je poznavala. Sa sobom je uvijek nosio kakvo džepno izdanje, obično s povijesnom temom, u sakou, za slučaj da se zatekne u redu ili u čekaonici. Literaturu koju je čitao označavao bi batrljkom olovke. Bio je doslovce jedini nepušač među muškarcima koje je Florence poznavala. Sve su mu čarape bile rasporene. Imao je samo jednu kravatu, usku, pletenu, tamnoplavu, koju je gotovo uvijek nosio uz bijelu košulju. Obožavala je njegov radoznali um, njegov blago provincijski naglasak, golemu snagu u njegovim šakama, nepredvidljive zaokrete i digresije u razgovoru, dobrotu koju je prema njoj pokazivao i način na koji su je njegove blage smeđe oči, uprte u nju dok je govorila, ispunjavale osjećajem da je obavlja prijateljski oblak ljubavi. Bile su joj dvadeset i dvije godine i nije imala sumnji u to da želi provesti ostatak života s Edwardom Mayhewom. Kako bi se mogla usuditi riskirati da ga izgubi?

Nije imala nikoga komu bi se mogla povjeriti. Ruth, njezina sestra, bila je premlada, a njezina majka, doista divna na svoj način, bila je preanalitična, prebritka, prava staromodna intelektualka. Kad bi se god našla pred problemom intimne prirode, pristupila bi mu s položaja nekoga tko stoji iza katedre javne predavaonice, te bi se koristila sve dužim i dužim riječima i pozivala na knjige za koje je smatrala da ih je svatko trebao pročitati. Tek kada bi se stvar tako dobro upakirala, eventualno bi joj se omakla koja nježna riječ, iako je to bilo veoma rijetko, a čak je i tada u onome što je govorila malo tko znao prepoznati savjet. Florence je imala i nekoliko sjajnih prijateljica iz škole i glazbene akademije koje su pak imale suprotan problem; one su obožavale intimne razgovore i bile su presretne kada bi mogle zajednički analizirati vlastite probleme. Sve su se međusobno poznavale, a s pismima i pozivima su pretjerivale. Nije im mogla povjeriti tajnu, niti im je to zamjerala, jer i sama je pripadala tomu društvu. Ni samoj sebi ne bi vjerovala. Bila je usamljena u problemu

za koji nije znala ni kako mu pristupiti, a jedina mudrost koja joj je bila dostupna bio je njezin džepni savjetnik. S njegovih jarkocrvenih korica, držeći se za ruke, smiješila su se dva buljooka šibičasta stvora, nevjesto nacrtana bijelom kredom, kao da im je autor neko nevino dijete.

Pojeli su dinju za manje od dvije minute dok su momci, umjesto da pričekaju u hodniku, stajali u pozadini, pokraj vrata, popravljajući si leptir-mašne i uske ovratnike te prčkajući po manšetama. Prazni izrazi njihovih lica nisu se promijenili ni dok su promatrali Edwarda kako, ironičnim pokretom, Florence nudi svoju glaziranu trešnju. Prihvativši igru, ona ju je usisala s njegovih prstiju i gledala ga u oči dok ju je naglašeno žvakala, dopuštajući mu da vidi njezin jezik, svjesna da će takvim flertom svoju situaciju samo pogoršati. Ne bi smjela počinjati ono što ne može izdržati do kraja, ali bilo kakav način na koji mu je mogla ugoditi pomagao joj je: tako se nije osjećala baš posve neupotrebljivom. Da je barem pojesti ljepljivu trešnju bilo sve što se od nje očekuje.

Ne bi li pokazao da mu prisutnost konobara ne smeta, iako je gorio od želje da odu, Edward se nasmiješio dok se s vinom u ruci udobno smještao u svojoj stolici dobacujući im preko ramena: „Ima li još ovoga?”

„Nema, gospodine. Oprostite, gospodine.”

Ali ruka koja je držala čašu za vino drhtala je dok se on borio da svlada iznenadni nalet sreće, pravo ushićenje. Ona je jednostavno sva sjajila pred njime, i bila je dražesna - lijepa, čulna, nadarena, nevjerovatno dobronamjerna.

Momak koji je maloprije dao odgovor hitro se približio stolu ne bi li odnio tanjure od predjela. Njegov je kolega stajao pred vratima stavljajući glavno jelo, rostbif, na tanjure. Kolica sa svečanim srebrnim priborom nisu se mogla ugurati u apartman za mladence jer su razinu sobe od razine hodnika dijelile dvije stube, što je bila posljedica lošeg planiranja kada se sredinom osamnaestoga stoljeća odlučilo „georgizirati” seljačke kuće iz elizabetanskoga doba.

Par je nakratko ostao sam, iako su zbog otvorenih vrata čuli struganje žlica po posudama i mrmljanje konobara u hodniku.

Edward je položio svoju ruku na Florenceinu pa joj je, stoti put taj dan, ispod glasa rekao: „Volim te”, a ona mu je odmah uzvratila, jer je to doista i mislila.

Edward je na londonskome fakultetu University College diplomirao povijest s odličnim. Tijekom tri kratke godine proučavao je ratove, pobune, gladi, kuge, uspone i padove carstava, revolucije koje su jele vlastitu djecu, patnje seljaka, industrijsku bijedu, okrutnost vladajućih elita - jednu živopisnu paradu potlačenosti, nesreće i propalih nada. Uvidio je koliko životi mogu biti ograničeni i oskudni, naraštaj za naraštajem. Općenito gledano, mirno, prosperitetno doba u kojem je Engleska upravo živjela bilo je rijetkost, pa je tako njegova i Florenceina radost zapravo bila izuzetna, čak jedinstvena. Na posljednjoj godini studija napravio je posebno istraživanje o povijesnoj teoriji o „velikome čovjeku” - je li doista zastarjelo vjerovati da snažni pojedinci mogu oblikovati sudbinu nacije? Njegov je mentor bio uvjeren da mogu: vjerovao je da Povijest, dostojnu velikog početnog slova, pokreću nedokučive sile koje je guraju naprijed prema neizbježnim, nužnim ciljevima, te da će se i sama ta disciplina ubrzo početi smatrati znanošću. Ali životi koje je Edward detaljno proučavao - Cezara, Karla Velikog, Fridrika II, Katarine Velike, Nelsona i Napoleona (Staljina je izbacio na mentorov zahtjev) - upućivali su na upravo suprotno. Beskrupulozna ličnost, goli oportunizam i sreća, ustvrdio je Edward, mogu preokrenuti sudbine milijuna ljudi, a zbog takva samovoljnog zaključka dobio je ocjenu -4, koja zamalo da nije ugrozila njegov odličan uspjeh na obrani diplome.

Usput je otkrio da ni legendarni uspjeh ne donosi veliku sreću, već da samo pojačava nemir, razornu ambiciju. Dok se onoga jutra odijevao za vjenčanje (frak, cilindar, obilato polijevanje kolonjskom vodom), zaključio je da nijedna ličnost s njegova popisa nije upoznala zadovoljstvo koje bi se moglo usporediti s njegovim. Njegov je zanos sam po sebi bio nekom vrstom veličine. Eto, to je bio on, veličanstveno ispunjen, ili gotovo ispunjen čovjek. Bile su mu tek dvadeset i dvije godine, a već ih je uspio zasjeniti.

Sada je promatrao svoju ženu, njezine svjetlosmeđe oči prošarane pjegicama, njezine čiste bjeloočnice blaga mliječno-plavoga odsjaja. Trepavice su joj bile guste i tamne, kao u djeteta, a bilo je nečega djetinjeg i u ozbiljnosti koju je njezino lice popimalo u mirovanju. Bilo

je to ljupko lice, isklesanih crta koje su pod određenom svjetlošću prizivale lik kakve Indijanke visokog roda. Imala je izraženu vilicu, širok i neusiljen osmijeh koji joj je sezao sve do bora oko očiju. Bila je krupne građe - pojedine su djeveruše na vjenčanju znalački primijetile da ima široke bokove. Na sportskim danima koje tradicionalno organiziraju škole istaknula se kao vješta bacačica koplja.

Edwarda klasična glazba nikada nije zanimala, ali sada je polako učio njezin živahan žargon - legato, pizzicato, con brio. Polako, pukim ponavljanjem, počeo je raspoznavati, a čak je i zavolio, pojedine komade. Bio je jedan koji je svirala s prijateljima, a koji ga je osobito znao ganuti. Kad je kod kuće vježbala skale i arpeggia, nosila bi rajf, a taj ga je dražesni detalj navodio na sanjarenje o kćeri koju bi njih dvoje jednoga dana mogli imati. Florence je svirala energično i točno, i bila je poznata po svojem raskošnom tonu. Jedan je profesor rekao da se nikada prije nije susreo sa studentom koji je znao dobiti tako topao zvuk na praznoj žici. Kada bi ona stajala nad stalkom za note u londonskoj dvorani za probe, ili u svojoj sobi u roditeljskoj kući u Oxfordu, a Edward ležao ispružen na krevetu, promatrajući je i žudeći za njom, držala se otmjeno, ravnih leđa i ponosno uzdignute glave, a note je čitala zapovjednim, gotovo arogantnim tonom koji ga je uzbuđivao. Imao je takvu sigurnost, taj pogled, takvo poznavanje puteva koji vode do zadovoljstva.

Kada je glazba bila u pitanju, uvijek se kretala samouvjereno i gipko - podmazivanje gudala, zatezanje žica, premještanje namještaja u sobi kako bi se napravilo mjesta za troje kolega iz gudačkoga kvarteta koji joj je bio strast. Bila je neupitan vođa, i u njihovim čestim glazbenim prijeporima njezina je uvijek bila posljednja. No u svim ostalim dijelovima života bila je iznenađujuće nespretna i nesigurna, vječno je za nešto zapinjala nožnim palcem, rušila stvari ili se udarala o glavu. Prsti koji su bili u stanju izvesti dvohvat u kakvoj Bachovoj partiti bili su jednako vješti i u prolijevanju pune šalice čaja preko bijelog stolnjaka ili u ispuštanju čaše na kameni pod. Spotaknula bi se čim bi osjetila da je netko gleda - Edwardu je povjerila da joj je pravo mučenje hodati ulicom prema prijatelju koji je čeka. A kad god bi je obuzela tjeskoba ili svladali kompleksi, ruka bi joj se nekontrolirano dizala prema čelu ne bi li sklonila pramen kose koji je ondje postojao samo u njezinoj glavi, i to bi činila nježnim, ustrep-

talim pokretom koji se nastavljao još dugo nakon što bi uzrok napetosti bio uklonjen.

Kako i ne bi volio nekoga tako čudnovato i toplo osebnog, tako bolno iskrenog i smušenog, nekoga čiji su svaka misao i osjećaj otvoreno izloženi pogledu, poput naboja koji struji njezinim promjenjivim izrazima i pokretima? Čak i da nije bilo te ljepote sazdane od krupnih kostiju, svejedno bi je morao voljeti. A i ona je njega voljela silno, s tako neizdržljivom fizičkom suzdržanošću. Ne samo strast, koju je dodatno uzburkala činjenica da se nije mogao primjereno „ispucati” - probuđeni su bili i njegovi zaštitnički nagoni. No je li ona doista bila tako ranjiva? Jednom je prilikom zavirio u fascikl s njezinim školskim svjedodžbama, pri čemu je naišao na rezultate njezinih testova inteligencije: sto pedeset dva, sedamnaest bodova više nego on. To je bilo vrijeme kada se vjerovalo da ti kvocijenti mjere nešto što je opipljivo, kao visina ili težina. Kad je jednom bio na probi kvarteta, a ona se oko fraziranja ili tempa ili dinamike porječkala s Charlesom, bucmastim i prodornim čelistom kojem se lice svjetlucalo od kasno procvjetalih akni, Edwardovo je zanimanje pobudila Florenceina nepokolebljiva hladnokrvnost. Nije se prepirala, već je staloženo sve saslušala prije nego što je izrekla što je odlučila. Tada nije bilo ni traga onoj malenoj radnji kojom je sklanjala kosu. Bila je dobra u tome što radi, i bila je odlučna u svojem nastojanju da vodi, kao što i dolikuje prvoj violini. Činilo se da zna kako i svojeg prilično zastrašujućeg oca natjerati da joj udovoljava. Mjesecima prije vjenčanja on je na njezinu preporuku Edwardu ponudio posao. Je li Edward taj posao doista htio, i bi li ga uopće imao hrabrosti odbiti, to je već bilo drugo pitanje. A na isti način, valjda zahvaljujući nekoj ženskoj osmozi, znala je i što im sve treba za svadbu, od veličine šatora do količine ljetnih kolača, kao i točan iznos za koji je razumno očekivati da ga njezin otac plati.

„Opet oni”, šapnula je i stisnula mu ruku upozoravajući ga da se suzdrži od iznenadne intimnosti. Konobari su stizali s rostbifom kojega je on dobio dvostruko više od nje. Donijeli su i desert od kreme, voća i serija, sir cheddar i čokoladice s pepermintom koje su posložili na komodu. Nakon što su promrmljali upute za uporabu

zvonca za poslugu - treba ga snažno pritisnuti i neko vrijeme tako držati - momci su se povukli i doista pobrinuli da za sobom dobro zatvore vrata. Potom se začulo cilikanje kolica koja su gurali niz hodnik, a zatim, nakon trenutka tišine, neki usklik ili hropac koji je lako moguće dolazio iz hotelskoga bara u prizemlju; onda su mladenci napokon doista ostali sami.

Vjetar je promijenio smjer ili jačinu i oni su mogli čuti valove kako se lome, kao neko daleko razbijanje čaša. Sumaglica se dizala i polako su se otkrivali obrisi brežuljaka koji su iznad obale skretali na istok. Vidjelo se sjajno glatko sivilo koje je moglo biti i svilenkasta površina samoga mora, laguna, ili nebo - teško se moglo raspoznati. Povjetarac koji je sada puhao u drugome smjeru kroz otvoreni je francuski prozor unosio nešto primamljivo; slan miris kisika i otvorenoga prostora koji nekako nije bio u suglasju s uštirkanim stolnjakom, zgrušanim umakom i srebrninom gotovo masnom od laštila koju su upravo uzimali u ruke. Svadbeni je ručak bio obilan, a i odužio se. Nisu bili gladni. Mogli su, u teoriji, ostaviti tanjure netaknutima, uhvatiti butelju vina za grlo i sjuriti se dolje na plažu pa odbaciti cipele i uživati u svojoj slobodi. U hotelu nije bilo nikoga tko bi ih poželio zaustaviti. Napokon su bili odrasli, na odmoru, slobodni činiti što im se prohtije. Za samo nekoliko godina, sasvim obični mladi ljudi ponašat će se baš tako. Ali za sada, duh vremena sputavao ih je. Čak i onda kada bi Edward i Florence ostali sami, i dalje je vrijedilo tisuću nepisanih pravila. Baš zato što su bili odrasli, nisu mogli učiniti nešto tako djetinjasto kao ostaviti objed koji im se netko potrudio spremi. Uostalom, i bilo je vrijeme večere. A djetinjasto ponašanje još nije postalo časnim, niti je bilo u modi.

Ipak, Edwarda je nekako dozivala ta plaža, a da je takav svoj poriv znao objasniti, ili ga opravdati, možda bi i bio predložio da krenu iz tih stopa. Prije no što su došli ovamo, čitao je Florence iz nekoga turističkog vodiča u kojem je stajalo da su tisućljetne silovite bure prosijale i po veličini razvrstale šljunak na plaži dugoj dvadeset i devet kilometara, pri čemu su krupniji obluci završili na istočnome djelu. Prema legendi su ribari iz tih krajeva, kad bi pristajali po noći, točno znali gdje se nalaze po veličini oblutaka. Florence je primijetila da bi se u to mogli i sami uvjeriti tako što bi usporedili dvije šake šljunka s dva različita područja, međusobno udaljenih jedan i pol kilometar.

Bilo bi im bolje gacati po plaži nego sjediti unutra. Strop, koji je ionako bio već dovoljno nizak, naizgled se još dodatno spustio prema njegovoj glavi, stao ga je pritiskati. Iz tanjura pred njime, izmiješan s morskim povjetarcem, dizao se neki odbojan miris, sličan zadahu kućnog psa. Možda ipak nije bio tako radostan kao što se neprekidno uvjeravao. Osjećao je da mu neki strašan pritisak obuzima misli, da mu sputava govor, jer fizički se osjećao nelagodno - kao da su mu se hlače ili donje rublje smanjili.

Prema tome, da se u tome trenutku za njihovim stolom i pojavio dobar duh iz istočnjačkih priča, on se nipošto ne bi poželio naći na nekoj plaži. Sve što je želio, sve o čemu je mogao razmišljati, bili su on i Florence nagi, na ili u krevetu susjedne sobe, napokon suočeni s tim veličanstvenim doživljajem koji se doimao jednako dalekim od svakodnevice kao i kakvo ukazanje kod vjerske ekstaze, ili čak i sama smrt. Ta mogućnost - hoće li se ona doista ostvariti? njemu? - ponovno ga je poškakljala hladnim prstima po donjem dijelu trbuha, i on se uhvati u trenutačnoj nesvjestici koju je prikrio uzdahom zadovoljstva.

Kao i većina mladića njegova doba, ili bilo kojega doba, kojima je strana lakoća ophođenja, baš kao i način na koji bi se seksualno izrazili, redovito bi si priuštio ono što je jedan prosvijećeni autoritet baš počeo nazivati „samozadovoljavanjem”. Edwardu je bilo drago kad je otkrio taj novi izraz. Bio je rođen 1940, prekasno da bi pomislio da time neumjereno uživa u svojem tijelu, da će mu zbog toga oslabjeti vid, ili da ga strogi Bog gleda u nevjerici svaki put kad on prione svojoj dnevnoj radbi. Ili da su ga prozreli jer se na njegovome bljedunjavom licu vidjelo da je okrenut ugađanju samomu sebi. Ipak, neka se nejasno oblikovana sramota nadvijala nad tim njegovim radnjama, neki osjećaj promašenosti i uzaludnosti i, dakako, usamljenosti. A i zadovoljstvo je zapravo bila slučajna blagodat. Cilj je bio lišiti se uporne žudnje koja mu je zaposjela misli, a koju u tome trenutku nije mogao zadovoljiti. Nevjerojatno je da mu ta jedna žlica vlastitih sokova, koji u mlazovima strelimice polete iz njegova tijela, može u samo jednome trenutku osloboditi duh i pomoći mu da se ponovo primi pitanja Nelsonove odlučnosti kod zaljeva Aboukir.

Edwardov najveći doprinos svadbenim pripremama bilo je suzdržavanje, koje je trajalo duže od tjedan dana. Još od svoje dvan-

aeste godine nije bio tako čedan prema samomu sebi. Htio je biti u vrhunskoj formi za svoju nevjestu. Nije bilo lako, pogotovo noću dok bi ležao u krevetu, ili ujutro kad bi se probudio, ili za dugih popodneva, ili u satima prije ručka, ili poslije večere, u satima prije odlaska na počinak. I taj dan je napokon stigao, bili su u braku i sami. Zašto je onda i dalje bio usredotočen na rostbif, umjesto da ju je obasuo poljupcima i odveo do kreveta s baldahinom u susjednoj sobi? Nije to bilo tako jednostavno. Za sobom je imao podužu povijest borbe s Florenceinom sramežljivošću. Počeo ju je poštivati, čak joj se i diviti, pobrkavši tu njezinu osobinu s plahošću, konvencionalnim velom iza kojega se krije razigrana seksualna priroda. Zapravo, smatrao ju je dijelom tajanstvene dubine Florenceine osobnosti, i dokazom njezinih odlika. Uvjerio se da je takvu još više voli. Nije si to baš izričito tako rekao, ali njegova je suzdržanost posve odgovarala njegovu neznanju i pomanjkanju samopouzdanja; moguće je da bi mu neka putenija i zahtjevnija žena, divlja žena, ulijevala strah.

Njihovo je udvaranje teklo kao pavana, dostojanstveno razmotavanje, sputano protokolima nikada ugovorenima ili naglas izrečenima, ali uglavnom poštivanima. Nikada se ni o čemu nije raspravljalo - ali nisu imali dojam da nedovoljno razgovaraju. Bile su to teme koje su nadilazile riječi, koje se nisu mogle prizemljiti definicijama. Jezik i praksa terapije, valuta kojom će se u optjecaj staviti osjećaji, koji će se uzajamno podvrgavati analizi, još nije bila u širokoj uporabi. Pričalo se da imućniji idu na psihoanalizu, ali još nije bilo uobičajeno u svakodnevnome životu sebe shvaćati kao enigm, kao vježbu iz narativne povijesti, ili kao problem koji čeka rješenje.

Između Edwarda i Florence ništa se nije dogodilo brzo. Značajniji pomaci, prešutno dana dopuštenja za proširenje dijelova koji se mogu vidjeti ili pomilovati, nizali su se postupno. Dan u listopadu kada joj je prvi put vidio grudi dogodio se mnogo prije dana kada ih je smio dotaknuti - 19. prosinca. Ljubio ih je u veljači, premda ne i bradavice, koje je tek jedanput okrznuo usnama, u svibnju. Ona je pak bila još zakočenija u istraživanju njegova tijela. Svaki njegov nenajavljeni potez ili radikalni prijedlog mogao je uništiti mjesec napretka. Večer u kinu, za prikazivanja *Okusa meda*, kada joj je uzeo ruku i stavio je sebi između nogu, znatno je unazadila proces. Postala je, ne baš ledenom, pa niti hladnom - to nikada nije bio

njezin stil - već blago distanciranom, možda razočaranom, kao da se na neki način osjeća izdano. Nekako se uspjela povući a da on nijednoga trenutka nije posumnjao u njezinu ljubav. A onda su se napokon vratili na stari put: kad su jednoga popodneva krajem ožujka ostali sami, a kroz prozore neuredne kućice njegovih roditelja u brdima Chilterna moglo se vidjeti da vani lijeva kao iz kabla, ona je nakratko stavila ruku preko, ili blizu, njegova uda. Manje od petnaest sekunda, dok mu je rasla nada i uzbuđenje, osjećao ju je preko dva sloja tkanine. Čim se povukla, znao je da to više ne može podnijeti. Zaprosio ju je. Nije mogao znati koliko je nju stajalo polaganje ruke - i tu nije riječ o dlanu - na takvo mjesto. Voljela ga je, htjela mu je udovoljiti, ali morala je svladati priličnu odbojnost. Bio je to iskren pokušaj - bila je pametna, ali ne i prepredena. Držala je ruku na tome mjestu koliko je god mogla, sve dok nije osjetila da se pod sivim flanelom njegovih hlača nešto migolji i ukrućuje. Osjetila je živu tvar, potpuno odvojenu od njezina Edwarda - i ustuknula je. Onda je on izbacio svoju ponudu, i u naletu osjećaja, u ushićenju i veselju i olakšanju, u naglim zagrljajima, ona je na trenutak zaboravila svoj mali šok. A on je bio toliko zatečen svojom odlučnošću, ali i u mentalnome grču zbog nezadovoljene potrebe, da je teško mogao i naslutiti oprečnost u kojoj je ona počela živjeti od toga dana nadalje, tajnu vezu između groze i radosti.

* * *

Sada su bili sami, i teoretski slobodni da čine što god im se prohtije, a ipak su nastavili večerati premda nisu imali teka. Florence je spustila nož, posegnula za Edwardovom rukom i stisnula je. Odozdo se čuo radio, zvonjava Big Bena koja je označavala 22 sata i početak večernjih vijesti. Na tome je dijelu obale televizijski signal bio slab zbog brdovita zaleđa. Stariji gosti najvjerojatnije su već sjedili dolje u salonu, raspravljajući što treba učiniti u svijetu uz čašicu za dobar san - u hotelu se nudio dobar izbor single malt viskija - a među njima je zacijelo bilo i onih koji su posljednji put toga dana punili svoje lule. Okupljanje oko radija radi središnjih vijesti bila im je navika iz rata koje se nikada neće riješiti. Edward i Florence čuli su prigušenu najavu udarnih vijesti u kojima se spominjalo premijerovo ime, a koju minutu poslije, nešto glasnije, i njegov poznati glas kako se javno

obraća naciji. Harold Macmillan u Washingtonu je na konferenciji govorio o trci u naoružavanju i nužnosti sporazuma o zabrani testiranja nuklearnog oružja. Tko se ne bi složio da je suludo nastaviti testirati hidrogensku bombu u atmosferi i pritom ozračiti čitav planet? No nitko mlađi od trideset godina - a definitivno ne Edward ili Florence - nije vjerovao da britanski premijer može značajnije utjecati na globalnu politiku. Iz godine u godinu Britansko Carstvo smanjivalo se kako bi još nekoliko zemalja steklo nezavisnost koja im je s pravom i pripadala. Ono sada gotovo da više i nije postojalo, a svijet je pripadao Amerikancima i Rusima. Britanija, Engleska, prestala je biti jednom od najjačih sila svijeta - to izgovoriti predstavljalo je neku vrstu bogohulnog zadovoljstva. Dolje, dakako, nisu tako mislili. Stariji od četrdeset godina uglavnom su se borili ili patili u ratu i previše se nagledali smrti da bi mogli i zamisliti da bi prepuštanje beznačajnosti moglo biti nagradom za svu tu žrtvu.

Edward i Florence spremali su se da prvi put glasuju na sljedećim općim izborima i duboko su se nadali da će laburisti osvojiti toliku većinu da će ponoviti slavnu pobjedu iz 1945. Za godinu ili dvije, stariji naraštaj koji je i dalje sanjao o Carstvu, bez sumnje će morati prepustiti svoje mjesto političarima poput Gaitskella, Wilsona, Croslanda - novim ljudima s vizijom moderne zemlje u kojoj će vladati jednakost i u kojoj će se s riječi prijeći na djela. Ako je Amerika mogla imati energična i zgodna predsjednika poput Kennedyja, onda bi i Britanija trebala imati nekoga sličnog - barem duhom, jer među laburistima nije bilo nikoga tako glamuroznog. Pompozni ultrakonzervativci, koji još vode stari rat, koji s nostalgijom i dalje čeznu za tadašnjom stegom i oskudicom - njima je odzvonilo.

Edward i Florence dijelili su osjećaj da se bliži dan kad će zemlja postati boljom, da mladenačka energija samo što nije izletjela van, kao para pod tlakom, a taj se osjećaj stapao s uzbuđenjem koje je proizlazilo iz njihove vlastite pustolovine. Šezdesete su obilježile prvo desetljeće njihova odraslog života, i neosporno su im pripadale. A oni dolje pušači lula u sakoima sa srebrnim gumbima, s duplim viskijima Caol Ila i uspomenama iz pohoda na Sjevernu Afriku i Normandiju, kao i njihovi njegovani izrazi zaostali iz vojnoga žargona - oni nisu imali nikakvog prava na budućnost. Vaše vrijeme je isteklo, gospodo, molim vas!

Razrošena je izmaglica nastavila razotkrivati obližnja stabla, gole zelene hridi iza lagune i dijelove srebrna mora, gladak večernji zrak ulijevao se izvijajući se oko stola, a oni su se i dalje pretvarali da objeduju, svatko svojom tjeskobom zarobljen u trenutku. Florence je samo premještala hranu po tanjuru. Edward je uzimao tek simbolične zalogaje krumpira, koje je rezao vrškom vilice. Bespomoćno su slušali i drugu vijest, svjesni toga koliko je u tome trenutku nemaštovito vezati uz goste odozdo. Njihova prva bračna noć, a nemaju si što reći. Nerazgovjetne riječi navirale su im od ispod nogu, no uspjeli su razabrati riječ Berlin i odmah su znali da se govori o priči kojom su tada svi bili zaokupljeni. Radilo se o prebjegu iz komunističkoga istočnog dijela grada u zapadni rekviriranim parobrodom na jezeru Wansee na kojem su se bjegunci sklonili iza komandne kabine ne bi li izbjegli metke istočnonjemačkih stražara. Polušali su to, a onda, neprihvatljivo, i treću vijest, o završnoj sjednici islamističke konferencije u Bagdadu.

Iz vlastite gluposti zalijepili su se za događanja u svijetu. To više nije moglo dalje. Došao je trenutak da se djeluje. Edward je olabavio kravatu pa je na svoj tanjur odlučno spustio nož usporedno uz vilicu.

„Možemo sići i poslušati vijesti kako treba.”

Htio je ispasti duhovit, biti sarkastičan prema oboma, ali riječi koje su mu izletjele iznenadile su ga svojom oštrinom, i Florence se zaručila. Osjećala se kao da ju je ukorio što joj je radio draži od njega i prije no što je uspio ublažiti svoj komentar ili ga okrenuti na šalu, ona je ishitrila s: „A možemo i leći na krevet”, pa je napeta sklonila nepostojeću vlas sa čela. Da bi mu pokazala do koje mjere nema pravo, predložila je ono što je znala da on strasno želi, a čega se ona užasavala. Doista bi bila sretnija, ili manje nesretna, da se mogla spustiti dolje u salon i provesti vrijeme u tihome razgovoru sa starijim gospođama na cvjetnim sofama dok se njihova gospoda s ozbiljnošću unose u vijesti, u oluju povijesti. Sve, samo ne ovo.

Njezin je muž sada stajao i ceremonijalno joj pružao ruku preko stola. I on je bio rumenkast u obrazima. Ubrus mu se na trenutak zakačio o pojas, i tako je blesavo visio, kao pareo, a potom je kao u usporenome filmu kliznuo na pod. Ništa tu ona nije mogla učiniti, osim pasti u nesvijest, a za glumu je bila izgubljen slučaj. Ustala je i primila ga za ruku, sigurna da je osmijeh koji mu je uzvratila u svojoj

neopuštenosti posve neuvjerljiv. Ne bi joj pomoglo ni da je znala da je Edward u tome sanjivome raspoloženju pomislio kako nikada nije bila ljupkija. Te njezine ruke, sjetio se poslije kako mu je to prošlo kroz glavu, bile su nekako vitke i ranjive, a uskoro su ga s ljubavlju i obgrlile oko vrata. A onda i te divne svijetlo-smede oči, bez sumnje su se sjajile od strasti, pa to jedva primjetno podrhtavanje njezine donje usne, koju je čak i sada vlažila jezikom. Slobodnom je rukom pokušao dohvatiti butelju vina i polupune čaše, ali to je bilo preteško i previše mu je odvlačilo pozornost - čaše su se gurale jedna o drugu pa su im se na kraju nožice prekrizile u njegovoj šaci i vino se prolilo. Zato je primio samo butelju za grlo. Čak i u tome ushićenome, ustreptalome stanju mislio je da razumije njezinu uobičajenu suzdržanost. Razlog više za radost, u tome slučaju, to što su se u toj rijetkoj, a značajnoj prilici, u tome tako osobnome doživljaju, zatekli zajedno. A još uz to i sjajna činjenica da je Florence bila ta koja je predložila da legnu na krevet. Njezino ju je novo stanje lišilo svih okova. Držeći njezinu ruku i dalje u svojoj, prišao joj je s druge strane stola te joj se primaknuo još bliže kako bi je poljubio. Uvjeren da je vulgarno istodobno držati bocu vina, vratio ju je na stol. „Veoma si lijepa”, šapnuo je.

Natjerala se da se sjeti koliko voli toga čovjeka. Bio je dobar, osjećajan, volio ju je i nikada joj ne bi našao. Sva se sklupčala u njegovu zagrljaju, priljubila mu se uz prsa, i udahnula njegov poznati miris koji je imao neku šumsku notu i djelovao je umirujuće.

„Tako sam sretan ovdje s tobom.”

„I ja sam tako sretna”, tiho je rekla.

Kad su se poljubili, odmah je osjetila njegov jezik, napet i snažan, kako se probija kroz njezine zube, kako ulazi u nju kao kakav siledžija što se laktari da bi ušao u prostoriju. Jezik joj se sav svinuo i povukao u automatskome gnušanju, ostavljajući još više prostora za Edwarda. Dobro je znao da se ne voli ljubiti na taj način, a bio je nametljiv kao nikada prije. Usnama koje je dobro priljepio uz njezine, prodro je do mesnata dna njezinih usta pa je stao kliziti njezinim donjim zubima do praznoga mjesta na kojemu je do prije tri godine krivo rastao umnjak sve dok joj ga nisu izvadili pod općom anestezijom. I sama je često bila sklona tomu mjestu u trenucima kada bi odlutala u mislima. Slike koje je budila više su bile vezane uz ideju

nego uz lokaciju, uz osobno, izmišljeno mjesto prije negoli uz rupu u njezinim desnim, i bilo joj je čudno da neki drugi jezik zna naći put do tamo. Taj tvrdi usiljeni vrh toga stranog mišića, koji je podrhtavanjem pokazivao da je živ, to je bilo ono čega se gnušala. Dlan njegove rastvorene lijeve šake utaborio se iznad njezinih lopatica, tik ispod vrata, pa joj se glava silom prilike povijala uz njegovu. Njezina klaustrofobija, kao i trenuci u kojima je ostajala bez daha, počeli su se u pravilnim razmacima izmjenjivati s uvjerenjem da ne bi preživjela da ga uvrijedi. Sada je bio ispod njezina jezika, potiskivao ga je prema nepcu pa odozgo vraćao dolje da bi mu potom stao kliziti sa svake strane pa u krug, kao da je nakanio svezati kakav mornarski čvor. Htio je uključiti njezin jezik u neku svoju igru, namamiti ga u kakav gnusni duet bez tona, a ona se samo mogla stisnuti i svom se snagom truditi da se ne počne opirati, da se ne podrigne, ne uspaniči. Da mu povrati u usta, to je bila suluda misao, njihov bi brak završio iste sekunde, a ona bi se morala vratiti kući i sve to objasniti roditeljima. Bilo joj je posve jasno da je ta radnja s jezicima, ta penetracija, tek prikaz u malom, ritualni tableau vivant, onoga što slijedi, da je to tek nešto kao prolog iz starih drama u kojemu su se najavljivali svi događaji koji su neizbježno morali uslijediti.

Dok je stajala i čekala da taj trenutak prođe, s rukama koje je reda radi položila na Edwardova bedra, Florence je uvidjela da se sudarila s jednom izlizanom istinom, koja je zapravo od samoga početka bila posve očita, jednako praiskonska i drevna koliko i danegeld ili droit de seigneur, i gotovo previše elementarna da bi se i objasnila: odlukom da se uda, pristala je upravo na ovo. Pristala je da se to radi, i da se to radi njoj. Kad su se nakon ceremonije ona i Edward s roditeljima vratili u sumornu sakristiju da se potpišu u registar, upravo su ovo potpisali, a sve ostalo — navodna zrelost, konfeti i torta — bila je samo pristojna razbibriga. Pa ako joj se ovo sada ne sviđa, sama si je za to kriva, jer svaki se njezin lanjski izbor svodio na ovo, i sve je to bila njezina krivica, i sada je doista pomislila da će joj pozliti.

Kada ju je čuo kako stenje, Edward je znao da mu malo nedostaje do potpune sreće. Imao je dojam da lebdi, da je za čitav prst iznad poda, da mu je ugodno iznad nje. Bilo je nečega istodobno bolnog i ugodnog u tome kako mu se srce naizgled dizalo da bi mu tuklo pod grlom. Uzbudivao ga je meki dodir njezinih ruku, nedaleko od

njegovih prepona, i podatnost toga dražesnog tijela koje je obgrlio, i strastveni zvuk njezina ubrzanog disanja kroz nosnice. To ga je dovelo do neke do tada mu nepoznate ekstaze, hladne i oštre tik ispod rebara, taj način na koji se njezin jezik nježno obavijao oko njegova u trenucima kad bi na njega navalio. Možda će je za koji dan uspjeti nagovoriti - možda večeras, a možda je neće ni trebati nagovarati - da uzme njegovu karu u svoja meka i prelijepa usta. Ali tu je misao morao odagnati što je hitrije mogao, jer je ovako bio u opasnosti da prebrzo stigne do kraja. Osjećao je da je već počelo, da ga gura prema sramoti. U pravi čas, sjetio se vijesti, premijerova lica, Harolda Macmillana, visokog, pogrbljenog, nalik na morža, ratnog heroja, starog kenjca - on je bio sušta suprotnost seksu, i bio je kao stvoren za tu svrhu. Trgovački gubici, zamrzavanje plaća, kontrola maloprodajnih cijena. Neki su ga proklinjali što se odrekao Carstva, ali zapravo nije imao drugog izbora, uz sve te vjetrove promjene koji su puhali u Africi. Istu tu poruku nitko ne bi prihvatio od nekog laburista. A nedavno je „u noći dugih noževa” smijenio trećinu svojih ministara. Za to je trebalo imati petlje. Mac zvani Nož, stajalo je u jednome novinskome naslovu, Macbeth! u drugome. Ozbiljni ljudi gundali su da zatrpava naciju lavinom televizora, automobila, supermarketa i ostaloga smeća. Davao je ljudima što su htjeli. Kruha i igara. Nova nacija, a sad je još htio i da se pripojimo Europi - tko bi sa sigurnošću mogao ustvrditi da nema pravo?

Napokon u ravnoteži. Edwardove su se misli rasplinule i on je ponovno sav bio svoj jezik, njegov vrh, i to istoga onog trenutka kad je Florence odlučila da ona to više ne može. Osjećala se kao da su joj ruke vezane i kao da je netko davi, gušila se, bilo joj je zlo. I mogla je čuti neki zvuk, koji se ujednačeno penjao, ne stupnjevito kao skala, već u rastegnutome glissandu, ni violina ni glas, nego nešto između što se neizdrživo penjalo i penjalo a da nije izašlo iz čujnoga opsega, nekakav violinski glas koji gotovo da nije imao smisla, samo joj je nešto hitno pokušavao reći sibilantima i samoglasnicima primitivnijima od riječi. Možda je taj zvuk bio u samoj sobi, ili vani u hodniku, ili samo u njezinim ušima, kao tinitus. Moguće je da ga je i sama proizvodila. Nije ju bilo briga - morala ga se riješiti.

Naglo je trznula glavom i otela mu se iz naručja. I dok je on iznen-

ađeno piljio u nju, i dalje otvorenih usta, a na licu mu se počeo nazirati upitnik, uhvatila ga je za ruku i odvela do kreveta. Bila je to perverzija, čak ludilo, ta ideja da pobjegne van, trkom kroz park pa niz cestu sve do plaže, gdje bi mogla sjesti, biti sama. Barem na minutu, već bi joj i to pomoglo. No osjećaj dužnosti bio je bolno jak i nije mu se mogla oduprijeti. Nije mogla podnijeti pomisao da iznevjeri Edwarda. I bila je uvjerenjena da je posve zastranila. Kad bi se nekim čudom svi gosti i članovi obitelji sa svadbe nevidljivi ugurali u tu sobu i promatrali ih, bili bi na Edwardovoj strani, i na strani njegove neodgodive, normalne želje. Pretpostavili bi da s njome nešto nije u redu, i imali bi pravo.

Znala je i da je njezino ponašanje bijedno. Da bi preživjela, da bi pobjegla od jednoga grozomornog trenutka, morala je podići ulog i obvezati se na novi, a da se Edward pritom ne može oteti dojmu da i sama za njime žudi. Posljednji se čin nije mogao odlagati u nedogled. Taj trenutak kretao joj se u susret dok mu se ona nepromišljeno približavala. Uхватиła se u zamku igre čija pravila nije mogla dovoditi u pitanje. Nije se mogla othrvati logici koja ju je tjerala da vodi, ili vuče Edwarda kroz salon prema otvorenim vratima sobe i uskom krevetu s baldahinom i njegovim zategnutim bijelim prekrivačem. Nije imala blage veze što će kada legnu na njega, ali barem je onaj strašan zvuk utihnuo, i tih nekoliko sekunda koliko će im trebati da dođu do njega, njezina će usta i jezik biti samo njezini, moći će disati i pokušati se sabrati.

DRUGO POGLAVLJE

Kako su se upoznali, i zašto su ti ljubavnici u modernome dobu bili tako plašljivi i nevini? Sebe su smatrali previše profinjenima da bi vjerovali u sudbinu, ali ipak, nekako im se činilo paradoksalnim da bi tako značajan susret, tako ovisan o stotinu manjih događaja i odluka, mogao biti tek slučajan. Kakva strašna mogućnost da je moglo proći a da se ne dogodi. U prvome naletu ljubavi, često su se pitali koliko im je malo nedostajalo da im se putevi susretnu u njihovoj ranoj adolescenciji, kad bi se Edward katkad znao spustiti iz svoga zapuštenog doma, ondje Bogu iza nogu u brdima Chilterna u Oxford. Draškala ih je pomisao da su se zacijelo okrznuli na nekom od onih poznatih, gradskih događanja za mlade, na proslavi Dana sv. Gilesa prvoga tjedna u rujnu, ili na Svibanjskome jutru u zoru prvoga dana toga mjeseca - blesavome i precijenjenome ritualu, složili su se; ili pak dok su unajmljivali čamac kod Chenvella - iako je Edward to učinio samo jedanput; ili poslije, dok su bili tinejdžeri i dok se pilo u Turlu unatoč tome što zakon to nije dopuštao nekome u njihovim godinama. Njemu se činilo i da je jednom prilikom sa skupinom trinaestogodišnjaka autobusom doputovao do oksfordske gimnazije, gdje su ih na natjecanju iz opće kulture potukle djevojke koje su bile sablasne u svojoj obaviještenosti i pribranosti, kao da su odrasle žene. Možda je to bila neka druga škola. Florence se nije sjećala da je bila u toj ekipi, ali mu je priznala da je voljela sudjelovati u takvim natjecanjima. Kad su usporedili svoje mentalne i zemljopisne karte Oxforda, zaključili su da se one itekako podudaraju.

A potom je njihovo školsko doba završilo, i godine 1958. oboje su se odlučili za London - on za University College, ona za Kraljevsku glazbenu akademiju - i dakako, nisu se uspjeli susresti. Edward je stanovao kod tete koja je bila udovica u Camden Townu, a u Bloomsbury je svakoga jutra odlazio biciklom. Tijekom tjedna radio je

cijele dane, a vikendima je igrao nogomet i odlazio na pivo s prijateljima. Sve dok se toga nije počeo stidjeti, jer znao je ispred puba katkad upasti u kakvu tučnjavu. Jedinu ozbiljnu netjelesnu razbibrigu našao je u slušanju glazbe, onoga razornog električnog bluesa koji je, kako će se poslije pokazati, bio preteča i pokretačka snaga engleskoga rock n' rolla - ta glazba, vjerovat će do kraja života, uvelike je nadilazila one afektirane trominutne pjesmuljke iz Liverpoola koji su nekoliko godina poslije osvojili svijet. Iz biblioteke je često odlazio navečer pa bi se prošetao Ulicom Oxford do kluba Hundred kako bi ondje slušao album Johna Mayalla Powerhouse Four, ili Alexisa Kornera, ili Briana Knighta. Tijekom njegove tri studentske godine, te večeri u klubu predstavljale su vrhunac njegova kulturnog uzdizanja, pa je i u nadolazećim godinama bio uvjeren da je to glazba koja je odredila njegov ukus, pa čak i oblikovala njegov život.

Onih nekoliko djevojaka koje je poznao - u to ih vrijeme nije studiralo mnogo - na predavanja su putovale iz udaljenih predgrađa pa su natrag kući kretale već kasno popodne; navodno bi im roditelji strogo naložili da kod kuće moraju biti do 18 sati. Iako se o tome nije govorilo, te su djevojke ostavljale jasan dojam da se „čuvaju” za budućega muža. Nije tu bilo ničega dvosmislenog - da bi spavao s jednom od njih, morao si se njome i oženiti. Dvojica Edwardovih prijatelja, obojica dobri nogometaši, otišli su tim putem, oženili su se na drugoj godini i nestali s lica zemlje. Jedan od tih nesretnika svojim je poučnim primjerom ostavio snažan dojam na ostatak družine. Napravio je dijete djevojci koja je radila u tajništvu fakulteta pa ga je ova, prema riječima drugog prijatelja, „odvukla do oltara”, a onda sljedećih godinu dana nitko nije znao što je s njime, sve dok ga netko nije vidio kako gura kolica Ulicom Putney, što je u to vrijeme za muškarca bio ponižavajući čin.

Pilula je bila tek glasina iz novina, suludo obećanje, još jedna od onih priča o Americi. Na temelju bluesa koji je slušao u klubu Hundred, Edward je mislio da svi drugi muškarci njegovih godina oko njega vode eksplozivne, neumorne seksualne živote koji obiluju svim mogućim oblicima užitaka, samo da on nema uvida u njih. Pop glazba bila je bez veze, još uvijek čedna kada je riječ o toj temi, filmovi su bili već nešto smioniji, ali u Edwardovu krugu momci su se morali zadovoljiti prepričavanjem prostih viceva, nelagodnim hvalis-

anjem o seksualnim avanturama i bučnim druženjem koje je pokretalo teško opijanje, a koje im je samo dodatno umanjivalo izgleda da upoznaju neku djevojku. Društvene promjene nikada se ne događaju ujednačeno. Kolale su glasine o tome kako na Odsjeku za anglistiku i malo niže u istoj ulici, na Orijentalnim i afričkim studijima, ili na dnu Ulice Kingsway na LSE-u, muškarci i žene u uskim crnim trapericama i crnim dolčevitama uživaju u lako dostupnom seksu, bez obveze da se upoznaju s roditeljima. Edward bi katkad otišao u eksperimentalnu šetnju od Odsjeka za povijest do onoga za anglistiku, nadajući se da će naići na dokaze o raj u na zemlji, ali hodnici, oglasne ploče, pa čak ni žene ni po čemu nisu izgledale posebno.

Florence je stanovala na drugome kraju grada, blizu Albert Halla, u čednome hostelu za studentice u kojem su se svjetla gasila u 23 sata, a muški posjetitelji bili zabranjeni, i u kojem su se djevojke međusobno neprestano posjećivale i jedne drugima boravile u sobi. Florence je vježbala pet sati dnevno i odlazila na koncerte s prijateljicama. Najviše su joj se sviđali komorni recitali u Wigmore Hallu, osobito gudački kvarteti, na koje bi katkad odlazila čak pet puta tjedno, kako u vrijeme ručka, tako i uvečer. Obožavala je mračnu ozbiljnost toga mjesta, one izbljedjele, oljuštene zidove iza pozornice, sjajnu drvenariju i žarkocrveni tepih u foajeu, dvoranu nalik na pozlaćen tunel, slavnu kupolu iznad pozornice na kojoj je bila oslikana, kako su joj rekli, ljudska glad za uzvišenom apstrakcijom glazbe, s Duhom Harmonije kao kuglom vječne vatre. Duboko je poštovala onu staru gospodu, one kojima je trebalo više minuta da izrone iz taksija, posljednje viktorijance koji su oslonjeni na štapove hramali do svojih sjedala, da bi potom u kritičkoj tišini slušali s punom pozornošću, katkad i s kariranim dekicama koje bi donijeli od kuće i prebacili preko koljena. Ti fosili, s tim sada majušnim kvrgavim lubanjama ponizno nagnutima prema pozornici, za Florence su simbolizirali izoštreno iskustvo i mudar sud, ili pak mogućnost glazbenog majstorstva kojemu artritični prsti više nisu mogli služiti. A bilo je u tome i jednostavnoga uzbuđenja zbog činjenice da su ovdje svirali toliki veliki svjetski glazbenici i da su tolike karijere počele upravo na toj pozornici. Osobno je imala čast tamo pratiti i debitantski nastup šesnaestogodišnje čelistice Jacqueline du Pre. Florencein ukus nije bio odveć neobičan, ali je zato bio intenzivan. Poprilično je dugo bila

opsjednuta Beethovenovim *Opusom 18*, a potom i njegovim posljednjim velikim kvartetima. Schumann, Brahms, a onda, na njezinoj posljednjoj godini studija, kvarteti Franka Bridgea, Bartok i Britten.

Glazbu svih tih skladatelja čula je u te tri godine u Wigmore Hallu.

Na drugoj je godini dobila i honorarni posao iza scene koji se sastojao od kuhanja čaja za izvođače u prostranoj zelenoj sobi i virenja kroz ključanicu kako bi mogla otvoriti vrata umjetnicima u trenutku kada počnu odlaziti s pozornice. Uz to je i pijanistima okretala note u komornim nastupima, a jedne je večeri čak stajala uz Benamina Brittena u programu koji je predviđao izvedbe Haydna, Franka Bridgea te samoga Brittena. Tom je prilikom pjevao i jedan dječjački sopran, kao i Peter Pears, koji joj je gurnuo novčanicu od deset šilinga dok je s velikim skladateljem napuštao pozornicu. Otkrila je i dvorane za probe na istome katu, ispod prodajnoga salona za klavire, u kojima su legendarni pijanisti poput Johna Ogdona i Cherkasskoga po čitava jutra grmjeli po ljestvicama i arpeggima, poput udarenih brucoša. Hall joj je postao drugi dom - prema svakome mračnom i zabitom kutku odnosila se posesivno, pa čak i prema hladnome betonskome stubištu koje je vodilo do toaleta.

Posao joj je bio i čistiti zelenu sobu, a jednoga je popodneva u košu za smeće nabasala na olovkom ispisane izvođačke bilješke koje su onamo bacili članovi Kvarteta Amadeus. Rukopis je bio črčkav i jedva se vidio, bio je jedva čitljiv, a odnosio se na uvodni dio Schubertova *Kvarteta br. 15*. Preplavilo ju je ushićenje kad je napokon uspjela dešifrirati riječi: „Na B u napad!”, Florence se nije mogla zaustaviti u maštarijama da je riječ o nekoj značajnoj poruci ili o životno važnom podsjetniku pa je dva tjedna poslije, gotovo na početku posljednje godine studija, predložila trima najboljim studentima na Akademiji da se uključe u njezin kvartet.

Samo je violončelist bio muško, ali u ljubavnome smislu Charles Rodway nije ju naročito zanimao. Momci na Akademiji, predani glazbenici, nabrušeno ambiciozni, nesvjesni bilo čega izvan svijeta instrumenta koji su odabrali i njegova repertoara, nikada joj nisu bili osobito privlačni. Kad god se neka od njezinih prijateljica počela ozbiljnije viđati s nekim kolegom, jednostavno bi nestala iz društva, baš kao što je bio slučaj i s Edwardovim prijateljima nogometašima. Nešto kao kad bi se mlada žena zaredila. Budući da se činilo

nemogućim imati dečka i ostati u kontaktu sa starim prijateljicama, Florence se radije držala svojeg društva iz hostela. Godilo joj je za-dirkivanje, bliskost, dobrotu, udruženi trud da uvijek jedne drugu razvesele na rođendan, kao i ono milo donošenje čaja, dekica i voća onoj koju bi svladala gripa. Studentski su dani za nju bili dani slobode.

Edwardova i Florenceina karta Londona jedva su se preklapale. Ona je slabo poznavala pubove Fitzrovije i Sohoa, i premda je htjela, nikada nije uspjela posjetiti čitaonicu Britanskoga muzeja. On pak nije imao pojma o Wigmore Hallu ili o čajanima u njezinoj četvrti, niti je ikada bio na pikniku u Parku Hyde ili na izletu čamcem po jezeru Serpentine. Uzbudljivo im je bilo otkriti da su oboje bili na Trgu Trafalgar u istome trenutku 1959, s dvadeset tisuća drugih ljudi, koji su se zajedno borili da se zabrani bomba.

Nisu se upoznali sve dok nisu završili studij, kad se svatko vratio u svoj obiteljski dom i u spokoj koji su pamtili od djetinjstva da ondje izduraju i onih vrućih, dosadnih tjedan-dva dok čekaju ispitne rezultate. Poslije, to je i bilo ono što ih je najviše kopkalo - kako su se lako mogli nikada ne sresti? Za Edwarda, taj je spomenuti dan mogao proći kao i većina drugih - mogao se povući u dno uskoga vrta i sjesti na mahovinom obraslu klupu pod golemim brijestom, i čitati daleko od majčina dosega. Pedesetak metra od njega, njezino lice, blijedo i neizražajno, kao neki od njezinih akvarela, ukazalo bi se na prozoru kuhinje ili dnevne sobe i tako bi ostalo dobrih dvadeset minuta, pomno ga promatrajući. Pokušao ju je ignorirati, ali njezin je pogled bio poput dodira njezine ruke na njegovim leđima ili ramenima. Potom bi je čuo gore kako svira klavir, kako nabada neki od komada iz Bilježnice za Annu Magdalenu, jedinoga što je tada poznao iz klasične glazbe. Nakon pola sata mogla bi se ponovno vratiti na prozor, ponovno piljiti u njega.

Nikada nije izašla i započela razgovor s njime ako bi vidjela da u rukama drži knjigu. Prije mnogo godina, dok je Edward još bio školarac, njegov joj je otac strpljivo objasnio da nikada ne smije prekidati sina u učenju.

Toga ljeta, nakon završnih ispita, Edward se počeo zanimati za

srednjovjekovne kultove i njihove mahnite, poremećene vođe, koji su redovito sami sebe proglašavali mesijama. Drugi put te godine čitao je Potjeru za milenijem Normana Cohna. Tjerane najavama apokalipse iz Otkrivenja i Knjige proroka Danijela, uvjereni da je papa antikrist i da se bliži smak svijeta te da će samo čisti biti spašeni, horde su harale njemačkim pokrajinama, od grada do grada, vršeći pokolj nad Zidovima gdje god ih je bilo, kao i nad svećenicima, a katkad i bogatašima. Potom bi vlasti nasilno ugušile pokret, pa bi se nekoliko godina poslije neka nova sekta pojavila negdje drugdje. Iz položaja dosade i sigurnosti vlastite egzistencije, Edward je čitao o tim rekurzivnim naletima mahnitosti sa zgroženom opčinjenošću, zahvalan na tome što živi u vremenu u kojem je religija uglavnom padala u drugi plan. Razmišljao je o tome da upiše doktorat, ali nije znao ima li za to dovoljno dobre ocjene. Mogao bi se baviti upravo tim srednjovjekovnim ludilom.

U šetnjama bukovim šumama sanjario je o nizu kratkih biografija koje bi napisao o manje-više nepoznatim ličnostima koje su za života bile negdje u blizini značajnih povijesnih događaja. Prva bi bila o sir Robertu Careyju, čovjeku koji je jahao sedamdeset sati od Edinburga do Londona ne bi li Jamesu IV od Škotske prenio poruku da je Elizabeta I, koju je trebao naslijediti, umrla. Carey je bio zanimljiva ličnost i srećom je pisao memoare. Borio se protiv španjolske armade, bio istaknuti mačevalac, i pokrovitelj Glumačke družine lorda komornika. To mukotrpno putovanje na sjever trebalo mu je donijeti naklonost novoga kralja, ali je umjesto toga gotovo pao u zaborav.

Kad bi bio trezvenije raspoložen, Edward je mislio da treba naći pravi posao, početi predavati povijest u nekoj gimnaziji i pobrinuti se da izbjegne služenje vojnoga roka.

Kad nije čitao, obično bi se prošetao glavnom cestom, kroz drvored lipa, do Northenda, sela u kojem je živio Simon Carter, njegov školski prijatelj. Ali toga jutra, umoran od knjiga i od ptičjeg pjeva i od seoskoga mira, Edward je iz ostave izvukao svoj rasklimani bicikl iz djetinjstva, povisio sjedalo, napumpao gume, i odvezao se bez nekoga određenog plana. U džepu je imao novčanicu od jedne funte i dvije srebrene kovanice od pola krune, a jedino što je htio bilo je kretati se naprijed. Vrtoglavom brzinom, budući da su kočnice davno

dale svoje, Edward je proletio kroz jedan zeleni tunel, sjurio se strmom nizbrdicom, prošao Balhamov pa Straceyjev posjed, a onda i Stonorsku dolinu, da bi, dok je hitao uz gvozdenu ogradu parka, odlučio otići do Henleyja, kojih šest i pol kilometara dalje. Kad je stigao u grad, uputio se prema željezničkoj postaji s planom, bez nekoga jasnog smisla, da posjeti neke prijatelje u Londonu. Ali vlak koji je stajao na peronu išao je u suprotnome smjeru, prema Oxfordu.

Sat i pol poslije lutao je gradskim središtem po podnevnoj žezi, i dalje svladan nekom neobjašnjivom dosadom, ljutit na samoga sebe što tako trati vrijeme i novac. Ovo je nekada smatrao prijestolnicom, izvorom ili mogućim ostvarenjem gotovo svih njegovih tinejdžerskih uzbuđenja. Ali nakon Londona grad mu je izgledao kao da je napravljen od igračkaka, sladunjavo i provincijalno, smiješno u svojim pretenzijama. Kada ga je portir u šeširu mrko pogledao iz sjene ulaza u neki fakultet, malo mu je nedostajalo da se vrati i porječka se s njime. Umjesto toga, Edward se odlučio počastiti utješnim pivom. Dok je hodao Ulicom sv. Gilesa prema pubu Eagle and Child, za oko mu je zapeo rukom napisan oglas o sastanku mjesnog ogranka CND-a u vrijeme stanke za ručak pa je zastao. Takve srčane skupove nije baš pretjerano volio, kao ni njihovu teatralnu retoriku ili žalobnu pravičnost. Dakako da je oružje strašno i da ga se treba riješiti, ali na sastancima nikada nije naučio ništa novo. Ipak, plaćao im je članarinu, nije imao ništa pametnije u planu, a i bio je pod blagim dojmom da ga onamo zove obveza. Bila mu je dužnost pomoći spasiti svijet.

Prošao je nekim popločenim hodnikom i ušao u mračnu dvoranu s niskim, oličenim gredama i tipično crkvenim mirisom laštila za drvo i prašine kroz koju se uzdizala prigušena jeka isprepletenih glasova. Dok su mu se oči privikavale na mrak, prva osoba koju je uočio bila je Florence, tik do vrata, u razgovoru s nekim žgoljavcem požutjela lica koji je u rukama držao snop letaka. Bila je odjevena u bijelu pamučnu haljinu koja se širila u zvono gotovo kao da je bila za svečaniju priliku, a oko struka je imala čvrsto zategnuti tanki plavi kožnati remen. Na trenutak je pomislio da je bolničarka - na neki apstraktan, konvencionalan način smatrao je bolničarke erotičnima zato što su one - tako je volio zamišljati - već znale sve o njegovome tijelu i tjelesnim potrebama. Za razliku od većine djevojaka u koje je

buljio na ulici ili u trgovinama, ona nije odmaknula pogled. Gledala ga je upitno ili s humorom, a možda i iz dosade ili zato što je tražila zabavu. Bilo je to čudno lice, nedvojbeno lijepo, ali na neki isklesan način koji je njegovao izražene kosti. U tome polumraku dvorane neobična svjetlost koja je ulazila kroz visoki prozor s njezine desne strane oblikovala joj je lice u izrezbarenu masku, produhovljenu i nepomičnu, iz koje se malo što moglo iščitati. Nije zastao nakon što je zakoračio u dvoranu. Kretao se prema njoj a da nije imao pojma što će joj reći. Kad je trebalo započeti razgovor, bio je provjereno nesposoban.

Nije skidala pogled s njega dok joj je prilazio, a kad joj se dovoljno približio, uzela je letak s prijateljeva snopa i rekla: „Hoćeš jedan? Riječ je o hidrogenskoj bombi koja pada na Oxford.”

Dok je uzimao taj letak, njezin ga je prst okrznuo, zacijelo ne slučajno, po unutrašnjoj strani zgloba. Rekao je: „Zanimljivije štivo ne mogu ni zamisliti.”

Onaj tip koji je stajao s njom probadao ga je pogledom u nesrpljenju da se makne, ali Edward se zaustavio baš ondje.

Ni ona nije uživala u miru svojeg doma, velike viktorijanske vile u gotičkome stilu nedaleko od Banburiške ceste, samo petnaest minuta udaljene od dvorane. Violet, njezina majka, koja je po vrućini od jutra do sutra ocjenjivala završne ispite, nije trpjela Florenceino vježbanje - ponavljanje ljestvica, arpeggia unedogled, isprobavanje dvohvata, testiranja pamćenja. „Škripanje” je bila riječ kojom se služila, pa bi joj tako rekla: „Dušo, još nisam gotova s poslom za danas. Bi li mogla odgoditi škripanje za poslije 17 sati?”

Trebala je to biti dobronamjerna šala, ali Florence, koja je toga tjedna bila neuobičajeno razdražljiva, shvatila je to kao samo još jedan dokaz majčina neodobravanja poziva koji je odabrala i nenaklonjenosti glazbi uopće, pa prema tome i njoj samoj. Znala je da bi trebala žaliti svoju majku. Ona nije imala sluha do te mjere da nije bila u stanju prepoznati ni jednu jedinu melodiju, pa čak ni onu državne himne, koju je od rođendanske pjesmice razlikovala tek po prilici u kojoj se jedna, odnosno druga izvodila. Bila je od onih koji nisu mogli ocijeniti ni koji je ton viši, a koji niži. To nije bio ništa manji

hendikep ili nesreća od hromosti ili zečje usne, ali nakon relativnih sloboda koje je iskusila u Kensingtonu, Florence se život kod kuće činio ugnjetavačkim do posljednjeg detalja pa u sebi nije mogla pobuditi suosjećanje za majku. Nije joj, naprimjer, bilo teško svakoga jutro složiti krevet - oduvijek je to i činila - ali joj je smetalo redovito pitanje za doručkom je li ga složila.

Kao i obično nakon dužeg izbivanja iz kuće, prema ocu je gajila proturječne osjećaje. Katkada joj je bio fizički odbojan i jedva da ga je tada mogla i pogledati - to njegovo sjajno golo vlasište, njegove majušne bijele šake, vječne planove za unapređenje posla i zgrtanje još više novca.

I taj visoki tenor, istodobno ulagivački i zapovjednički, s ekscentričnim naglašavanjima. A tek izvještaji puni oduševljenja o čamcu koji je držao u luci Poole i blesavo ga nazvao Sugar Plum, oni su je dovodili do ludila. Vrijeđale su je te priče o novim vrstama jedra, radiostanicama, specijalnom laku za brodove. Ponekad bi i nju poveo sa sobom, a nekoliko puta, dok joj je bilo dvanaest i trinaest godina, prešli su preko kanala sve do Cartereta, u okolini Cherbourga. O tim plovidbama nikada nisu razgovarali. Poslije je više nije pozivao, a njoj je to odgovaralo. No svako toliko, u naletu zaštitničkih osjećaja i ljubavi nagrizenom krivnjom, prišuljala bi mu se s leđa dok je sjedio, obgrlila mu vrat, poljubila ga u tjeme i ponjuškala ga, uživajući u njegovu mirisu čistoće. Sve bi to činila, a potom bi se gnušala nad samom sobom.

I mlađa joj je sestra išla na živce, sa svojim novim londonskim naglaskom i njegovanom glupošću za klavirom. Kako da udovolje ocu i odsviraju mu neki Sousin marš kad se Ruth pravila da nije u stanju odsvirati ni četiri takta?

Kao i uvijek, Florence je vješto skrivala svoje osjećaje od obitelji. Nije to bilo ni teško - jednostavno bi izašla iz sobe kad god se to moglo nedemonstrativno izvesti, i poslije bi joj bilo drago što roditeljima ili sestri nije rekla ništa ogorčeno ili otrovno; jer inače bi se čitavu noć grizla i ne bi ni oka sklopila. Neprestano se podsjećala koliko voli svoju obitelj, i tako se samo još čvršće hvatala u zamku šutnje. Dobro je znala da se ljudi redovito svađaju, katkad i žestoko, i da se potom pomire. Ali nije znala kako da započne svađu koja bi raščistila zrak - jednostavno to nije imala u sebi - i nikad nije uistinu

povjerovala da se teške riječi mogu poreći ili zaboraviti. Bolje je da ona s time nema veze. Tako je mogla samo sebe kriviti u trenucima kada se osjećala kao lik iz novinskoga stripa kojemu para izlazi na uši. A imala je i drugih briga. Prihvatiti drugorazredni posao u nekome provincijskom orkestru - kad bi se uspjela ugurati u Bornmutske simfoničare, to bi značilo da joj je sjekira pala u med - ili ovisiti o roditeljima, zapravo o ocu, još ovu sljedeću godinu, i raditi na tome da gudački kvartet dobije svoj prvi angažman? To bi podrazumijevalo život u Londonu, a pomisao da od Geoffreyja traži još novca nije joj baš bila mila.

Violončelist, Charles Rodway, nudio joj je slobodnu sobu u kući svojih roditelja, ali on je bio mrzovoljan, naporan tip, koji ju je s nekom skrivenom namjerom fiksirao pogledom preko stalka za note. Useli li se k njemu, prepustit će mu se na milost i nemilost. Čula je da se nudi stalan posao, trebala im se samo javiti, u salonskome triju koji nastupa u nekome ofucanom grand hotelu južno od Londona. Nije se ustručavala zbog glazbe koju bi ondje morala svirati - nitko je ne bi ni slušao - ali nekakva intuicija, ili puki snobizam, govorili su joj da ne bi mogla živjeti u Croydonu ili njegovoj okolici. Uvjerila se da će joj ocjene sa završnih ispita pomoći da se odluči, pa je, kao i Edward oko dvadeset i pet kilometara dalje u šumovitim brdima istočno od nje, provodila dane u nekoj vrsti predsoblja, nervozno iščekujući da joj život počne.

Otkad se vratila sa studija, u njoj više nije bilo ni traga nekadašnjoj školarki, bila je zrela u područjima koje nitko od njezinih ukućana, činilo se, nije primjećivao pa je počela uviđati da njezini roditelji imaju poprilično sumnjiva politička stajališta i barem im se u tome odlučila otvoreno protiviti za stolom, u raspravama koje su krivudale dugim ljetnim večerima. Time bi se nekako ispuhala, ali ti su je razgovori istodobno činili dodatno nestrpljivom. Violet je pokazivala iskreno zanimanje za kćerino članstvo u CND-u, no Florence se uopće nije bilo lako nositi s time s obzirom na to da joj je majka bila filozofkinja. Razdražila bi je ta majčina mirnoća, ili, točnije rečeno, ta afektirana tuga s kojom je slušala kćer i potom iznosila svoje mišljenje. Tvrdila je da je Sovjetski Savez cinična tiranija, okrutna i nemilosrdna država odgovorna za genocid koji po razmjerima nadilazi čak i nacističku Njemačku, kao i za golemu mrežu logora za političke za-

tvorenike o kojoj se zasada još vrlo malo zna. Potom bi uslijedila priča o namještenim suđenjima, o cenzuri, o vladavini prava koja je ondje izostala. Sovjetski Savez gazio je ljudsko dostojanstvo i temeljna ljudska prava, ugnjetavao narod u susjednim zemljama kao okupatorska sila - Violet je po akademskoj liniji imala prijatelja među Česima i Mađarima - a po opredjeljenju bio je ekspanzionistički pa ga se trebalo zaustaviti kao što se to učinilo i s Hitlerom. Ako mu se ne može pružiti otpor, budući da za to trebaju i tenkovi i ljudstvo koje bi obranilo Sjevernonjemačku nizinu, onda ga treba zastrašiti. Nekoliko mjeseci poslije, navodit će gradnju Berlinskoga zida kao nepobitan dokaz da je imala pravo - komunističko carstvo postalo je jednim divovskim zatvorom.

Florence je u dubini duše znala da je Sovjetski Savez, ma koliko grešan bio - rogobatan, neučinkovit, iz samoobrane dakako, a ne iz zle namjere - u biti blagotvorna sila u svijetu. On pristaje i uvijek je i pristajao uz potlačene i opirao se fašizmu i razornim raljama pohlepnoga kapitalizma. Usporedba s nacističkom Njemačkom gadila joj se. U Violetinu razmišljanju Florence je uočavala tipične obrasce američke propagande. Bila je razočarana svojom majkom, i to joj je i rekla.

Otac je pak imao točno onakva stajališta kakva bi se i očekivala od poslovnoga čovjeka. Nakon pola boce vina, njegov bi izbor riječi postajao nabrušeniji: Harold Macmillan glup je što se odrekao Carstva bez borbe, prokleta glup što sindikatima nije nametnuo zamrzavanje plaća, i bijedno prokleta glup što je išao prosjačiti od Europljana, moleći ih da nas prime u svoj nesretan klub. Florence je Geoffreyju bilo teže proturječiti. Nikako se nije mogla osloboditi osjećaja neke neobjašnjive dužnosti prema njemu. Jedna od povlastica njezina djetinjstva bila je i predana pažnja koja bi inače bila usmjerena na brata, na sina. Ljetos ju je otac nakon posla redovito vodio na vožnju u svojem humberu kako bi položila vozački ispit odmah nakon navršene 21. godine. Nije ga uspjela položiti. Sati violine od pete godine, dodatni ljetni tečajevi u posebnim školama, pouka u skijanju i tenisu, i u letenju, što je kategorički odbila. A onda i putovanja: samo njih dvoje, planinarenje po Alpama, Sierra Nevadi i Pirinejima, te kao posebne poslastice, dvodnevni poslovni posjeti europskim gradovima u kojima su ona i Geoffrey uvijek odsjedali u najotmjennijem

ijim hotelima.

Dok se Florence oko podneva spremala izaći, nakon prešućene svađe s majkom oko neke kućne tričarije - Violet nije bila zadovoljna načinom na koji se njezina kći služila perilicom rublja - rekla je da ide na poštu poslati pismo i da se neće vratiti do ručka.

Na Banberiškoj cesti skrenula je južno i uputila se prema središtu grada s blagom težnjom da se promuva natkrivenom tržnicom i tako možda naleti na neku staru školsku prijateljicu. A možda bi ondje mogla kupiti i kakvu zemljicu i pojesti je na livadi ispred fakulteta Christ Church, u hladu, negdje uz rijeku. Budući da joj je u oko upao oglas na Sv. Gilesu, onaj koji će Edward uočiti petnaest minuta poslije, odsutna duhom automatski se prepustila prilici. Majka joj je zaposjela misli. Nakon što se navikla na privržene prijateljice iz studentskoga hostela, sada kad se vratila kući, primjećivala je koliko joj je majka fizički daleka. Nikada je nije ljubila ili grlila, čak ni dok je bila dijete. Violet gotovo da je i nije doticala. Možda je tako i bolje. Bila je mršava i koščata, i ne može se reći da je Florence čeznula za njezinom nježnošću. A sada je ionako bilo prekasno za to.

Samo nekoliko minuta nakon što se sa sunčeva svjetla sklonila u dvoranu, Florence je bilo jasno da je pogriješila odlučivši se za zatvoren prostor. Dok su joj se oči privikavale, gledala je oko sebe s praznim pogledom kakav bi posvetila zbirci srebrnine u muzeju Ashmolean. Odjednom, neki momak iz sjevernoga Oxforda, čijega se imena nije sjećala, dvadesetdvo godišnjak upala lica s naočalama, iskočio je iz mraka i uhvatio je u stupicu. Ničim izazvan, stao joj je govoriti o tome što bi se dogodilo da samo jedna hidrogenska bomba padne ne Oxford. Prije gotovo jednog desetljeća, dok im je oboma bilo trinaest godina, pozvao ju je k sebi u Park Town, samo tri ulice dalje, kako bi se divila najnovijem izumu, televizoru, prvomu koji je ikad vidjela. Na malome sivom ekranu sa smetnjama, uokvirenom izrezbarenim vratašcima od mahagonija, neki čovjek u smokingu sjedio je za pisaćim stolom dok se oko njega događalo nešto što je sličilo na mećavu. Florence je pomislila da je to tek smiješna naprava bez budućnosti, ali otada pa zauvijek taj je mladić - John? David? Michael? - čini se, bio uvjeren da mu ona duguje prijateljstvo, pa se eto sada opet pojavio, utjerujući stari dug.

Njegov letak, koji je držao pod pazuhom u dvjesto primjeraka,

izlagao je sudbinu Oxforda. Htio je da mu pomogne razdijeliti ih po gradu. Kad joj se primaknuo, osjetila je kako joj se miris njegova briljantina obavija oko glave. Na tome slabome svjetlu njegova je tanka koža imala nekakav žutičasti odsjaj, a oči su mu iza debelih stakala naočala nalikovale na uske crne proreze. Florence, koja nije znala biti bezobrazna, licem je pokušala iskazati zanimanje. Bilo je nečega fascinantnog u visokim mršavim muškarcima, u načinu na koji su se sve te kosti i Adamova jabučica tako razmetljivo pritajile ispod kože, u njihovim ptičjim licima, u toj predatorskoj pogrbljenosti. Krater o kojem joj je govorio bio bi širok gotovo jedan kilometar, a dubok tri-deset metara. Zbog radioaktivnosti Oxfordu se ne bi smjelo prići daljnjih deset tisuća godina. I to je već počelo zvučati poput mogućnosti izbavljenja. Ali zapravo, vani, blistav se grad rasplamsao u zelenilu ranog ljeta, sunce je grijalo kotsvoltski kamen boje melase, livada ispred fakulteta Christ Church zacijelo je već bila u punom sjaju. Ovdje unutra preko mladićeva uskog ramena vidjela je samo mrmljajuće ljudske pojave kako se komešaju u mraku, razmještaju stolice, a zatim je ugledala Edwarda, koji je koračao prema njoj.

Mnogo tjedana poslije, još jednoga vrućeg dana, unajmili su čun kod Cherwella, uzvodno od puba Vicky Arms, a potom pustili da ih voda odnese natrag prema sidrištu. Usput su pristali kod guste, mlade niske šume bijeloga gloga i legli u duboki hlad, Edward na leđa, grickajući travku, a Florence s glavom oslonjenom na njegovu mišku. Kad nisu razgovarali, slušali su lupkanje valića u čamac i tup zvuk njegova udaranja o panj koji im je poslužio kao bitva. Povremeno bi im blagi povjetarac prenio umirujući zvuk rijetko tkanih prometnih strujanja na Banburiškoj cesti. Jedan se drozd pjevčio nekom razrađenom melodijom, pomnjivo ponavljajući svaku frazu, a onda ga je vrućina natjerala da je napusti. Edward je tada radio nekoliko različitih poslova, a najviše mu je vremena odlazilo na održavanje terena u jednome kriketskome klubu. Ona se pak posvetila kvartetu. Ovakve trenutke nisu lako dogovarali, što ih je činilo još dragocjenijim. To danas bilo je jedno ukradeno subotnje popodne. Bili su svjesni da je to jedna od posljednjih prilika da uživaju u razmetnome ljetu - prvi dani rujna već su bili za njima, i lišće i trava, premda i dalje nedvosmisleno zeleni, doimali su se pomalo izmučenima. Razgovor se vratio na one trenutke, sada već obogaćene osobnom

mitologijom, kad su se prvi put ugledali.

Odgovarajući na pitanje koje je Edward postavio prije nekoliko minuta, Florence je napokon kazala: „Zato što nisi bio u sakou.”

„I što još?”

„Hm. Loker bijela košulja, s rukavima zavrnutima do laktova, na leđima gotovo viri iz hlača...”

„Gluposti.”

„I sive hlače od flannelskog sukna, zakrpane na koljenu, i prijave tenisice posebno izlizane na palčevima. I duga kosa, gotovo preko ušiju.”

„I još?”

„Zato što si izgledao pomalo divlje, kao da si se tik prije nego što si došao potukao.”

„Cijelo sam jutro proveo na biciklu.”

Uzdigla se posluživši se jednim laktom ne bi li mu detaljnije promotrla lice, ali su se jedno drugomu zaustavili na očima. To im je još uvijek bilo novo iskustvo od kojega su se osjećali kao da gube ravnotežu, to da gledaš drugu odraslu osobu u oči, čak minutu ili još duže, a da pritom ne osjećaš nelagodu ili stid. To je bio trenutak, mislio je, kad su bili najbliže vođenju ljubavi. Izvukla mu je travku iz usta.

„Ti si baš seljačić.”

„Da čujem. Što još?”

„Pa dobro. Zato što si još s vrata odmjerio sve one ljude ondje kao da je cijeli svijet tvoj. Ponosan. Zapravo ne, drzak.”

Na to se nasmijao. „Bio sam ljut na sebe.”

„I onda si ugledao mene”, rekla je Florence. „I odlučio ne biti onaj koji će prvi odmaknuti pogled.”

„Nije točno. Ti si me tek letimično pogledala i zaključila da nisam baš nešto posebno.”

Poljubila ga je, ne strastveno, ali izazivački, ili je on to tako doživio. Tada, na početku njihove veze, vjerovao je da postoje oni najmanji izgledi da se pokaže da je ona jedna od onih izmišljenih djevojaka iz dobre kuće, spremnih da s njime idu do kraja, i to uskoro. Ali zacijelo ne vani, na ovako prometnoj obali uz rijeku. Privukao ju je bliže, sve dok im se nosovi nisu gotovo dodirivali, a lica im prekrila sjena. Rekao je: „Pa jesi li tada pomislila da je to ljubav na prvi pogled?”

Izgovorio je to vedrim i pomalo ironičnim tonom, ali ona ga je odlučila ozbiljno shvatiti. Brige s kojima će se tek suočiti, tada su još bile daleko, iako se s vremena na vrijeme pitala u što se upušta. Prije mjesec dana priznali su jedno drugomu da su zaljubljeni, i bilo je to istodobno nešto od čega je sva treperila, a potom opet, barem za nju, i nešto zbog čega je čitavu jednu noć provela u polusnu, u nekoj nejasnoj jezi da je učinila nešto nepromišljeno i odrekla se nečega važnog, darovala nešto što nije imala pravo darovati. Ali to je bilo odviše zanimljivo, odviše novo, odviše laskavo, odviše prodorno utješno da bi se oduprla, osjećala se slobodnom jer je bila zaljubljena i jer je to mogla reći, i mogla se samo pustiti da potone još dublje. A sada, pokraj rijeke, u sanjivoj toplini jednoga od posljednjih dana ljeta, fokusirala se na trenutak kada je on bio zastao na ulazu u dvoranu, i na ono što je vidjela i osjetila kad je pogledala u njegovu pravcu.

Kako bi se lakše prisjetila, odmakla se i uspravila, te je s njegova lica spustila pogled na blatnjavo-zelenu rijeku koja se vukla koritom. Odjednom više nije vladao mir. Malo više uzbrdo, nošen strujom prema njima, odvijao se dobro poznati prizor, oinovska borba između dva pretovarena čuna čiji su se pramci sapleli pod pravim kutom i tako se okretali za sto osamdeset stupnjeva, uz svu onu vrisku, gusarsku dernjavu i pljuskanje vode koji uvijek idu uz to. Namjerno glupiranje studenata samo ju je podsjetilo na to koliko ne želi biti tu. Još kao školarke, ona i njezine prijateljice smatrale su studente sramotom za njihov rodni grad, djetinjastim neprijateljskim redovima.

Trudila se srediti misli. Odjeća mu je bila neobična, ali ono što joj je zapelo za oko bilo je njegovo lice - vječno zamišljen, profinjen oval, s visokim čelom, tamnim obrvama koje su tvorile široki luk, i smirenim pogledom koji je samo preletio preko skupa i zaustavio se na njoj, kao da uopće nije bio u dvorani, nego je to samo zamišljao, izmislio i nju samu. Neposlušno pamćenje ubacilo je detalj koji ona onda nije mogla primijetiti - lagano seosko zatezanje u njegovu glasu, blisko oksfordskome naglasku, s prizvukom govora tipičnog za zapad zemlje.

Ponovno se okrenula prema njemu. „Zaintrigirao si me.”

Ali bilo je čak još apstraktnije od toga. Međutim, tada joj nije ni palo

na pamet da zadovolji svoju radoznalost. Nije očekivala da će se upoznati, niti je mislila da ona na neki način može na to utjecati. Kao da ta njezina radoznalost nije imala mnogo veze s njom - ona je bila ta koja na skupu nije bila prisutna duhom. Tek joj je zaljubljenost otkrila koliko je zapravo čudna, koliko je često udubljena u svoje svakodnevne misli. Kad god bi je Edward upitao: „Kako si?” ili „O čemu razmišljaš?”, nikad nije znala koji bi bio zadovoljavajući odgovor. Zar joj je toliko dugo trebalo da shvati da nikada neće naučiti taj jednostavni trik koji svi ostali znaju, upoznati mehanizam koji je tako trivijalan da ga nitko nikada i ne spominje, ponutriti onu trenutačnu čulnu poveznicu s ljudima i događajima, i sa svojim potrebama i željama? Sve je ove godine živjela u izolaciji vlastitoga bića i, što je još čudnije, daleko od sebe same a da nikada nije imala ni želje ni hrabrosti vratiti se unatrag. U onoj dvorani s kamenim podom i glomaznim niskim gredama u kojoj je sve odzvanjalo, njezini problemi s Edwardom postojali su već tih prvih nekoliko sekunda, u prvim pogledima koje su razmijenili.

On se rodio u srpnju 1940, onoga tjedna kad je započela bitka za Britaniju. Poslije će mu njegov otac, Lionel, govoriti kako je toga ljeta povijest dva mjeseca držala dah dvojeći oko toga hoće li Edwardov materinski jezik ipak biti njemački. Još i prije svojega desetog rođendana, otkrio je, međutim, da se to samo tako kaže - diljem okupirane Francuske, naprimjer, djeca su i dalje govorila francuski. Turville Heath nije čak bio ni zaselak, već više niz seoskih kuća razbacanih oko šume i livade na jednome proplanku iznad sela Turville. Krajem tridesetih, sjeveroistočni dio Chilternsa, onaj pedesetak kilometara udaljen od Londona, zahvatio je val urbane gradnje pretvorivši ga u gradski raj. Ali na jugozapadnome vrhu, južno od Beacon Hilla, gdje će jednoga dana bujice automobila i kamiona kroz prokop u vapnenačkoj stijeni nadirati prema Birminghamu, zemlja je bila manje-više netaknuta.

U neposrednoj blizini kuće Mayhewovih, kad se spušta izrovanim, strmim kolnim putem kroz bukovu šumu, poslije Spinneyjeva gospodarstva, nalazi se dolina Wormsley, zanemarena ljepotica, kako je u prolazu zabilježio jedan pisac, koja je već stoljećima bila u vlas-

ništvu iste obitelji poljoprivrednika, Fanesovih. Godine 1940. kuća se još uvijek napajala vodom iz bunara, odakle su je nosili na tavan pa lijevali u cisternu. U obitelji se uvijek iznova prepričavalo i kako su lokalne vlasti, dok se zemlja pripremala za Hitlerovu invaziju, Edwardovo rođenje proglasile izvanrednim stanjem, krizom na području higijene. Pojavili su se ljudi s pijucima i lopatama, nešto stariji ljudi, pa su vodu iz cijevi u Northendu, u rujnu te godine, baš kad je započinjalo bombardiranje Londona, kanalom doveli do kuće.

Lionel Mayhew bio je ravnatelj osnovne škole u Henleyju. Svakoga je jutro rano biciklom prelazio put od osam kilometara koliko mu je trebalo do posla, a na kraju radnoga dana gurao je bicikl dugom uzbrdicom do proplanka, s prednjom košaricom natrpanom domaćim zadaćama i papirima. Godine 1945, kad su se rodile blizanke, u Christmas Commonu kupio je rabljeni automobil zali funti, od udovice nekog pomorskog časnika stradalog u konvojima preko Atlantika.

Početak pedesetih, njegove navike nakon povratka s posla nisu baš bile tipične za čovjeka koji radi. Čim bi došao, odnio bi svoje papire u dnevnu sobicu pokraj ulaznih vrata, kojom se koristio kao uredom, i ondje bi ih oprezno poslagao. To je bila jedina uredna prostorija u kući, jer smatrao je važnim odijeliti svoj radni život od domaćega okruženja. Potom bi otišao vidjeti što rade djeca - kad je došlo vrijeme, Edward, Anne i Harriet krenuli su u školu u Northendu i kući su se vraćali sami. Proveo bi koju minutu sam s Marjorie, a potom bi se preselio u kuhinju da si skuha čaj i raspredi stol od doručka.

To vrijeme, kad se kuhala večera, bilo je jedino doba dana kad su se obavijali kućanski poslovi. Čim su dovoljno odrasla, pomagala su i djeca, ali od toga nije bilo mnogo koristi. Samo bi se vidljivi dijelovi poda, slobodni od glomazne starudije, katkad pomeli, a jedino stvari koje su ukućanima trebala za sljedeći dan - uglavnom knjige i odjeća - zavrijedili bi nešto brige. Kreveti se nikada nisu slagali, posteljina se rijetko kad mijenjala, lavabo u nakrcanoj, ledenoj kupaonici nije se prao - mogao si noktom urezati svoje ime u talogu od skorene sive pjene. Bilo je već dovoljno teško brinuti se za osnovne potrebe - trebalo je donijeti ugljen za štednjak u kuhinji, zimi održavati vatru u dnevnoj sobi, odnekuda izvući polučistu školsku odjeću za djecu.

Rublje se pralo nedjeljom popodne, što je značilo da treba potpaliti vatru za bakreni kotao. Za kišnih se dana mokro rublje sušilo na komadima namještaja po cijeloj kući. Glačanje je nadilazilo Lionelove sposobnosti u izvođenju kućanskih poslova - sve bi se poravnalo rukom pa složilo. Katkad bi neka susjeda priskočila u pomoć, ali nijedna se ne bi dugo zadržala. Bio je to krvav posao, a sve su te žene iz sela morale voditi brigu o vlastitim obiteljima.

Mayhewovi su večerali za stolom od borovine na rasklapanje, opkoljeni kuhinjskim kaosom. Pranje suđa uvijek se ostavljalo za poslije. Nakon što bi svi zahvalili Marjorie na objedu, rastresena, ona bi se otišla posvetiti nekome svojem poslu dok bi djeca raspremala stol, da bi potom tamo donijela svoje školske knjige i bilježnice. Lionel bi se pak povukao u svoju radnu sobu, gdje bi se bavio administracijom i slušao radio pušeci lulu. Otprilike sat i pol poslije, izašao bi da pregleda djeci zadaću i da ih spremi za spavanje. Uvijek im je čitao, jedne priče Edwardu, a druge djevojčicama. Često bi ih uspavalo šuštanje vode i zveckanje posuđa koje bi otac dolje prao.

Bio je to blag čovjek, zdepaste grade, poput poljodjelca, oči su mu bile mliječnoplave, kosa žućkasto-crvenkasta, a brkovi vojnički kratki. Bio je prestar da bi ga regrutirali - kad se Edward rodio, bilo mu je već trideset i osam godina. Lionel je rijetko dizao glas, a još rjeđe bi ispljuskao svoju djecu ili ih nalupao remenom, što je bilo uobičajeno za druge roditelje. Očekivao je poslušnost, a djeca su se, možda sluteći teret njegovih odgovornosti, tomu i pokoravala. I prirodno, svoje životne okolnosti uzimali su zdravo za gotovo, iako su se nagledali domova svojih prijatelja - onih srdačnih majki, uvijek u pregačama, u svojim impresivno uređenim zabranima. Edwardu, Anne ili Harriet nikada nije prošlo kroz glavu da nisu imali onu sreću koju su imala druga djeca. Samo je Lionel živio pod tim bremenom.

Edward je shvatio da s njegovom majkom nešto nije u redu tek kad mu je bilo četrnaest godina, a nije se sjećao trenutaka, malo prije njegova petog rođendana, kada se ona iznenada promijenila. Kao i njegove sestre, rastao je bez spoznaje da mu je majka umno poremećena. Izgledala je kao avet, tanka i blagodušna vila raskuštrane smeđe kose, koja je hujala kućom kao što je prohujala i kroz njihovo djetinjstvo, ponekad pričljiva, pa čak i prisna, a ponekad daleka, udubljena u svoje hobije i projekte. Mogli su je čuti u bilo koje doba

dana, čak i usred noći, kako po klaviru nabada stalno iste jednostavne komade, i uvijek zapne na istim mjestima. Često je boravila u vrtu, petljala oko bezoblične lijehe koju je napravila u sredini uskog travnjaka. Njezine slike, osobito akvareli - prizori dalekih brda i crkvenih tornjeva uokvirenih stablima u prvom planu - uvelike su doprinosili sveopćem neredu. Kistove nikad nije prala, niti bi prosula zelenkastu vodu iz teglica za pekmez, ili pak sklonila boje i krpe i složila na jedan kup sve ta platna koja su svjedočila o njezinim slikarskim pokušajima koji nikada neće biti dovršeni. Redovito bi ostajala u slikarskoj halji još mnogo nakon što bi je napadaj slikanja prošao. Njezina druga aktivnost - koju su im možda preporučili kao oblik radne terapije - bila je izrezivanje sličica iz časopisa i lijepljenja tih sličica u svaštaru. Pritom je voljela šetati po kući, pa je papirnatih ostataka izrezaka bilo po čitavu podu; ležali su ondje ugaženi u prljavštinu nakupljenu na golim podnim daskama. Kistovi za tempere skorili bi se u otvorenim bočicama ondje gdje bi ih ostavila, po stolicama ili na prozorskim klupčicama.

Marjorie je jednako tako voljela i promatrati ptice s prozora u dnevnoj sobi, kao i štrikati i vesti, aranžirati cvijeće, i to uvijek s istim sanjalačkim intenzitetom. Uglavnom je šutjela, premda bi je katkad čuli kako nešto mumlja sebi u bradu dok izvodi neki težak zadatak, „Eto... eto... eto.”

Edwardu nikad nije palo na pamet da se zapita je li mu majka sretna. Imala je, nema sumnje, trenutke uznemirenosti, napadaje panike, kada joj je disanje postajalo isprekidanim, a tanašne se ruke dizale uvis pa padale uz bokove, i tada bi se sva njezina pozornost iznenada usmjerila na djecu, na neku nevolju koju je toga trena trebalo riješiti. Edwardovi su nokti predugi, morat će zakrpati poderanu haljinu, okupati blizanke. Navalila bi na njih, besciljno ih salijetala, korila, ili privijala na grudi, ljubila ih po licu ili činila sve to odjednom, u nastojanju da nadoknadi izgubljeno vrijeme. To je gotovo sličilo na ljubav, i oni su joj se svesrdno prepuštali. Ali iz iskustva su znali da stvarnost kućnoga života ipak nije tako bajna - škarice za nokte i konac željene boje nekamo bi nestali, a grijanje vode za kupku zahtijevalo bi sate i sate priprema. I ubrzo, majka bi ponovno odlutala, vratila se u svoj svijet.

Moguće je da je te ispade prouzročio neki djelić njezina starog bića,

koje se borilo da uspostavi kontrolu, napola prepoznavši prirodu svoje bolesti, i koje bi, u blijedim uspomenama na prethodni život, odjednom, prestravljeno, sagledalo razmjere svoga gubitka. No Marjorie je uglavnom bila zadovoljna idejom, zapravo razrađenom bajkom, da je ona uzorna supruga i majka, da sve u kući ide kao po loju zahvaljujući njezinoj predanosti, te da nakon što obavi sve te dužnosti, zaslužuje i malo vremena za sebe. A kako bi ružnih trenutaka bilo što manje, i kako ne bi izazivali zaostale tragove njezine nekadašnje svijesti, Lionel i djeca zavjerenički su odlučili ne odustati od igre privida. Na početku objeda znala bi se trgnuti iz razmišljanja o suprugovu kulinarskom umijeću i podignuvši glavu ljupko reći, istovremeno sklanjajući neposlušnu vlas sa čela: „Doista se nadam da će vam ovo prijati. Htjela sam da kušamo nešto novo.”

To je uvijek bilo nešto staro, jer Lionelov repertoar bio je vrlo ograničen, no nitko joj nije proturječio, i ritualno, na kraju svakoga objeda, djeca i njihov otac zahvalili bi joj. Bila je to neka vrsta pretvaranja koja im je svima pružala utjehu. Kad bi Marjorie najavila da pravi popis za tržnicu Watlington, ili da misli glačati jer je čeka više plahti nego što može i zamisliti, činilo se da je cijeloj obitelji nadohvat ruke neki usporedni svijet svijetle stvarnosti. No fantazija se ne bi rasplinula samo ako se o njoj ne bi govorilo. U toj su fantaziji i odrastali, a budući da ih nisu osvijestili, o njezinim besmislicama nisu ni mogli postavljati neka suvišna pitanja.

Na neki su je način štitili od prijatelja koje bi dovodili kući, kao što su i njih štitili od nje. Opće prihvaćeno mišljenje u selu - ili jedino koje su oni ikad čuli - bilo je da je gđa Mayhew umjetnica, ekscentrična i šarmantna, vjerojatno genijalka. Djeci nije bilo neugodno kad im je majka govorila nešto za što su znali da ne može biti istinito. Pred njom nikada nije bio dan pun obveza, niti je ikad provela čitavo popodne kuhajući pekmez od kupina. Nisu to bile laži, to su bili izričaji onoga što je njihova majka doista bila, a njih su je troje bili prinuđeni štititi - šutnjom.

Bilo je to, dakle, nekoliko nezaboravnih minuta, kad se četrnaestogodišnji Edward zatekao sam s ocem u vrtu, i kad je prvi put čuo da mu majka ima oštećen mozak. Taj je izraz bio uvredljiv, bogohulni poziv na nelojalnost. Oštećen mozak. Nešto joj nije u redu s glavom. Da je to o njegovoj majci rekao bilo tko drugi, Edwardu bi bila

dužnost započeti tučnjavu i toga nekoga dobro namlatiti. Ali dok je u neugodnoj tišini slušao tu klevetu, osjetio je kako mu nekakav teret polako klizi s pleća. Naravno da je to bila istina, a protiv istine nije se mogao boriti. Istoga trenutka, mogao se početi uvjeravati da je oduvijek znao.

On i otac stajali su ispod velikoga brijesta, jednoga vrućeg, vlažnog dana krajem svibnja. Kad je nakon nekoliko dana napokon prestalo kišiti, zrak je ispunila raskoš ljeta - brujanje ptica i insekata, miris pokošene trave koja je u redovima ležala na zelenoj tratini ispred kuće, neobuzdano, čeznutljivo klupko vrtnoga bilja, gotovo nerazlučivo od šumarka iza drvene ograde, pelud, koji je ocu i sinu donio prvi sezonski okus peludne groznice, a na travnjaku oko njihovih stopala pločice sunčeve svjetlosti i sjenke zajedno su se ljuljale na povjetarcu. U takvome je okolišu Edward slušao oca, i u mislima pokušavao prizvati jedan ledeni dan u prosincu one zime 1944, gužvu na peronu na postaji u Wycombeu, i majku umotan u debeli kaput, s vrećicom punom skromnih, ratnih božićnih darova u ruci. Koračala je naprijed ne bi li se ukrcala na vlak iz Marylebonea koji ju je trebao odvesti do Princes Risborougha, a potom i do Watlingtona, gdje ju je trebao čekati Lionel. Kod kuće, Edwarda je čuvala jedna tinejdžerka iz susjedstva.

Postoji jedan tip samouvjerenog putnika koji voli otvarati vrata vagona tik prije nego što se vlak zaustavi da bi sitnim trčecim korakom iskočio na peron. Tim iskakanjem iz vlaka prije no što stane on možda potvrđuje svoju nezavisnost - nije neki pasivan komad tereta koji se prevozi. Možda si time oživljava uspomenu na mlade dane, ili mu se jednostavno toliko žuri da mu je svaka sekunda bitna. Vlak je zakočio, možda malo naglije nego inače, i vrata su se tomu putniku otela iz ruku. Njihov težak metalni rub udario je Marjorie Mayhew u čelo toliko jako da joj je prouzročio frakturu lubanje, i u tome jednom trenutku unio zbrku u njezinu ličnost, inteligenciju i pamćenje. Gotovo je tjedan dana bila u komi. Putnik, kojega su svjedoci opisali kao elegantnog gospodina iz Cityja od otprilike šezdeset godina, s polucilindrom, uredno svezanim kišobranom i novinama, kukavički je pobjegao s mjesta događaja - dok je mlada žena, noseća s blizankama, ležala na peronu među nekoliko razbacanih igračaka - i zauvijek se izgubio u ulicama Wycombea, dok je krivnja

ostala, ili se barem Lionel nadao da je tako.

Taj čudnovati trenutak u vrtu - rekretnica u Edwardovu životu - urezao mu je u pamćenje posebnu sliku njegova oca. U ruci je držao lulu koju nije palio sve dok priču nije ispričao do kraja. Sve je vrijeme ona svrhovito bila u njegovoj ruci, glavu joj je obavio kažiprstom, a čibuk držao u ravnini s usnama, blizu jednog kuta usta. Budući da je bila nedjelja, lice mu nije bilo obrijano - Lionel nije bio vjernik, iako se u školi pro forma ponašao kao da jest. Volio je taj jedan dan u tjednu sačuvati za sebe. Time što se nedjeljom ujutro nije brijao, a što je bilo ekscentrično za čovjeka njegova profila, namjerno se isključivao iz svakoga oblika javnog života. Na sebi bi imao zgužvanu bijelu košulju bez ovratnika, koju ne bi ni rukom poravnao. Držao se oprezno, čak i pomalo distancirano - zacijelo je vježbao taj razgovor u mislima. Dok je govorio, pogledom bi prelazio od sinova lica prema kući, kao da si do u tančine pokušava predočiti Marjorieno stanje, ili paziti da iznenada ne naiđu djevojčice. Zaključujući priču, položio je ruku na Edwardovo rame, što je bila neuobičajena gesta, i prošetao s njime još tih nekoliko metara do klimave drvene ograde vrta, koja je nestajala pod šikarom. S druge se strane pružao pašnjak od dva hektara, koji u tome trenutku nisu zauzele ovce, već grmoliki ljutići koji su se račvali u dva pravca, poput puteva.

Stajali su jedan do drugoga dok je Lionel napokon pokušavao pripaliti lulu, a Edward, zbog svojih godina još prilagodljiv, nastojao savladati onaj tihi prijelaz između šoka i mirenja s istinom. Dakako, oduvijek je znao. U nevinosti su ga držali time što se njezino stanje nije nazivalo pravim imenom. Nikada nije ni pomislio da ona ima dijagnozu, ali je ipak oduvijek prihvaćao da je drukčija. Ta se oprečnost sada uklonila imenom, snagom riječi da ono što je pogledu potpuno nepoznato ipak učine vidljivim. Oštećen mozak. Kroz taj se izraz rasplinula svaka intimnost, jer njime se njegova majka hladno procjenjivala javnim mjerilima koja su bila dostupna svima. Počeo se rastvarati neki neočekivani prostor, ne samo između Edwarda i majke nego i između njega i njegovih neposrednih životnih prilika, i osjećao je kako njegovo unutrašnje biće, njegova duboko zakopana srž kojoj se nikada prije nije posvetio, iznenada oživljava, i ima jasno izražene obrise, poput blještave točke svjetlosti koju nikomu drugom nije htio ni spomenuti. Njezin je mozak oštećen,

a ne njegov. On nije svoja majka, niti je svoja obitelj, i jednoga će dana otići i vraćati se tek kao gost. Zamišljao je da je i sada gost, da ocu pravi društvo poslije dugog boravka na kontinentu dok zajedno gledaju pašnjak na kojem se oni široki putevi od ljutića račvaju na rubu blage padine koja se spušta prema šumi. To što je kušao bio je osjećaj samoće, i zbog toga je osjećao krivnju, ali ga je vlastita smjelost istodobno i uzbuđivala.

Lionel je djelovao kao da razumije sinovu šutnju. Rekao je Edwardu da se divno odnosi prema majci, da je uvijek nježan s njome i spreman joj pomoći, i da ovaj njihov razgovor ništa ne mijenja. On samo znači da je Edward sada dovoljno odrastao da se upozna s činjenicama. U tome trenutku, blizanke su istrčale u vrt, tražile su brata, a Lionel je imao još toliko vremena da ponovi: „Ovo što sam rekao ne mijenja ništa, apsolutno ništa”, a potom su se djevojčice bučno sjurile među njih pa odvuče Edwarda prema kući ne bi li dobile njegovo mišljenje o nečemu što su napravile.

No otprilike u to vrijeme još se mnogo toga promijenilo za Edwarda. Pohađao je klasičnu gimnaziju u Henleyju, i profesori su mu počeli govoriti da je „materijal za fakultet”. Njegov prijatelj Simon iz Northenda, kao i svi drugi dječaci iz sela s kojima se družio, išli su u srednju strukovnu školu, pa su uskoro trebali otići nekamo izučiti zanat ili su se trebali zaposliti na kakvu gospodarstvu, pa potom dobiti poziv za regrutaciju. Edward se nadao da će njegova budućnost biti drukčija. Već se tada, kad je bio u društvu s prijateljima, u zraku osjećala neka napetost, kako s njihove, tako i s njegove strane. Broj domaćih zadataka samo mu se nagomilavao - ma koliko inače bio blag, Lionel je u tome bio tiranin - pa Edward poslije škole više nije s dečkima lunjao šumama, gradio logore ili izrađivao zamke i izazivao lovočuvare s Wormsleyjeva ili Stonorova imanja. Gradić poput Henleyja imao je svoje urbane pretenzije pa je Edward polako učio ne isticati svoje poznavanje vrsta leptira, ptica ili poljskoga cvijeća koje je raslo na zemlji obitelji Fane u skrovitoj dolini podno njegove kuće - zvončići, vodopije, udovice, deset vrsta kaćunka i čemerike i pokoji maslačak. Takvim bi se znanjem u školi izdvajao kao seljačić.

To što je toga dana doznao za majčinu nesreću izvana ništa nije promijenilo, ali sve sitne promjene i izmjene u njegovu životu kao da

su se iskristalizirale u toj novoj spoznaji. Bio je pažljiv i blag prema njoj, i dalje je pomagao očuvati priču da ona vodi kućanstvo i da je sve što kaže uistinu tako, samo što je sada svjesno glumio, a to je samo učvršćivalo onu tek otkrivenu, sitnu i čvrstu jezgru samosvojnosti. Kad mu je bilo šesnaest godina, počeo je uživati u dugim melankoličnim šetnjama. Boravak izvan kuće pomagao mu je razbiti misli. Često bi krenuo Hollandom, stazom usječenom u vapnencu koja se među odronjenim padinama obraslim mahovinom spuštala prema Turvilleu da bi potom Hambledenskom dolinom stigao do Temze, gdje bi kod Henleyja nastavio berkširskim brdima. Izraz „tinejdžer” tek je bio skovan, no nikada mu nije palo na pamet da bi taj osjećaj odvojenosti, istodobno bolan i divno ugodan, mogao dijeliti s bilo kim drugim.

Jednoga vikenda, a da nije ni pitao, ni obavijestio oca o tome, stopirao je do Londona ne bi li na Trafalgarskome trgu prosvjedovao protiv napada na Suez. Dok je bio ondje, u naletu ushićenja, odlučio je da se neće prijaviti na Oxford, gdje su Lionel i svi profesori htjeli da studira. Taj mu je grad bio previše poznat, premalo drukčiji od Henleyja. Doći će on ovamo, gdje se ljudi doimaju veći i bučniji i nepredvidivi, a slavne se ulice tako ležerno ne diče vlastitom važnošću. I primio se toga plana, ali u tajnosti - nije htio izazvati prerani otpor. Naumio je izbjeći i vojsku, za koju je Lionel smatrao da će mu dobro doći. Ti intimni planovi u njega su samo dodatno oštrili svijest o vlastitome skrivenom biću, o toj zbijenoj jezgri osjećajnosti, čeznutljiva egoizma čvrstih obrisa. Za razliku od nekih momaka u školi, nije prezirao svoj dom i obitelj. Skučene i zapuštene sobe bile su mu normalne, a majke se ni sada nije stidio. Samo je bio nestrpljiv da njegov život, njegova prava priča, već jednom počne, a kako su stvari stajale, to se nije moglo dogoditi dok ne položi ispit zrelosti. I tako je prionuo na posao, predao dobre seminarske radove, osobito profesoru povijesti. Prema sestrama i roditeljima ponašao se ljubazno, i nastavio je sanjati o danu kad će napustiti seljačku kuću u Turville Heathu. No na neki način, to je već i učinio.

TREĆE POGLAVLJE

Kad je stigla do spavaće sobe, Florence je pustila Edwardovu ruku i, oslanjajući se na jedan od hrastovih stupova s kojih je iznad kreveta visio baldahin, najprije se povila udesno, pa ulijevo, svaki put uz ljupko spuštanje jednog ramena, kako bi se izula. Bila je u cipelama za oproštajnu zabavu koje je s majkom kupila u robnoj kući Debenhams jednoga kišnog popodneva koje je obilježila njihova svađa - ulazak u svaku trgovinu za Violet je predstavljao nešto neuobičajeno i stresno. Bile su od meke svjetlo-plave kože, s niskim potpeticama i mašnicom kod prstiju, vješto izvedenom u nešto tamnije plavoj koži. Mladenka nije pravila žurne pokrete - bila je to još jedna taktika odugovlačenja, ali si je i nametala dodatne obveze. Bila je svjesna suprugova očaranog pogleda, ali trenutačno nije osjećala toliku uznemirenost ili pritisak. Nakon ulaska u sobu, utonula je u neko nelagodno, sanjivo stanje koje ju je opteretilo poput starinskog ronilačkog odjela u dubokoj vodi. Misli koje su joj se motale po glavi kao da nisu bile njezine - spuštale su joj se niz cjevčicu, misli umjesto kisika.

Čak i u tome stanju, nutrinom je oslušivala neku svečanu i jednostavnu glazbenu frazu, koja se razvijala i ponavljala, na sjenovit i neuhvatljiv način svojstven slušnom pamćenju, i koja ju je pratila sve do kreveta, gdje je počela svirati ispočetka baš u trenutku kad je uzela cipele u ruke. Ta poznata melodija - koju bi neki opisali kao slavnu - sastojala se od četiri uzlazne note, koje kao da su postavljale neko nedovršeno pitanje. Kako je glazbalo bilo violončelo, a ne njezina violina, pitanje nije postavila ona, već neki objektivni promatrač, blago skeptičan, ali ipak uporan, jer nakon kraćega mucka, rasplinuta i neuvjerljiva odgovora drugih instrumenata, violončelo je još jedanput ponovio svoje pitanje, drukčije sročeno, u drugome ključu, pa još jedanput, i još jedanput, i svaki bi put dobio nesiguran

odgovor. Nisu postojale riječi koje bi zorno prenijele te tonove, niti su joj oni zapravo išta govorili. Tema je bila lišena sadržaja, čista poput upitnika.

Bila je to uvodna dionica jednoga Mozartova kvinteta, uzroka brojnih prijepora između Florence i njezinih prijatelja jer su, da bi ga izveli, morali dovesti još jednog violinista, a ostali se u to radije nisu htjeli upuštati. No Florence je bila uporna, željela je nekoga za taj komad, i kad je pozvala prijateljicu sa svojeg kata da im se pridruži na probi i kad su ga odsvirali iz nota, violončelist se, dakako iz vlastite taštine, odmah oduševio, a ubrzo su i ostali bili opčinjeni. Tko ne bi bio? Ako je uvodna fraza predstavljala težak problem za slogu Kvarteta Ennismore - nazvanog po adresi djevojačkog hostela - onda ga je Florence razriješila odlučnim manjinskim stavom, jedan prema tri, i čvrstom vjerom u svoj dobar ukus.

Kad je prešla na drugu stranu kreveta, i dalje leđima okrenuta Edwardu, i dalje kupujući vrijeme, i kad je pažljivo spustila cipele na pod pokraj ormara, ista četiri tona podsjetila su je na tu drugu stranu njezine prirode. Florence koja je vodila kvartet, koja je hladno nametala svoju volju, nikada se ne bi tako pokorno poklonila konvencionalnim očekivanjima. Nije ona janje koje bi se olako prepustilo svojem kobnom kraju. Ili penetraciji. Ta bi Florence od sebe zahtijevala jasan pojam o tome što želi, a što ne želi od svojeg braka, i naglas bi to izrekla pred Edwardom, i očekivala da nađu neki kompromis. Zacijelo, što god jedno od njih želi, to ne bi smjelo biti na štetu onog drugoga. Važno je da se vole, i da jedno drugomu daju slobodu. Da, morala je olakšati dušu, kao što je to činila na probama, a učinit će to i sada. Čak je već znala i uvodne riječi za prijedlog koji bi voljela iznijeti. Usne su joj se rastvorile i udahnula je. A potom, na zvuk škripanja podne daske, okrenula se i on joj je dolazio ususret, sa smiješkom, rumenih obraza na lijepome licu, i ona oslobađajuća ideja - kao da nikada nije ni bila u potpunosti njezina - rasplinula se.

Njezina haljina za oproštajnu zabavu bila je od laganoga ljetnog pamuka u različak-plavoj, i savršeno je pristajala uz cipele, a našla ju je tek nakon mnogo sati provedenih na pločniku između Ulice Regent i Marble Archa, na svu sreću bez majke. Kad je Edward privukao Florence u zagrljaj, nije ju htio poljubiti, već najprije nježno stisnuti njezino tijelo uza svoje, a potom joj staviti ruku iza potiljka i

naći zatvarač na njezinoj haljini. Raširenim dlanom ruke čvrsto joj je klizio leđima i nešto joj šaputao na uho, tako glasno, tako blizu, da je čula samo zvuk vlažnoga toplog daha. Ali zatvarač se nije mogao otvoriti samo jednom rukom, barem ne pri vrhu, onih prvih nekoliko centimetara. Trebalo je držati rub haljine jednom rukom, a drugom potezati zatvarač nadolje, inače bi se tanka tkanina naborala i sve zakočila. Bila bi ona posegla preko ramena da mu pomogne, ali ruke su joj bile zarobljene, a osim toga, nije joj se činilo primjerenim da mu ona pokazuje što da radi. Iznad svega, nije mu htjela povrijediti osjećaje. Oštro je uzdahnuo, pa još jače povukao zatvarač, pokušavajući na silu, ali tada je već došlo do one situacije u kojoj cif neće niti naprijed niti natrag.

„Pobogu, Flo. Samo se ne miči, molim te.”

Zaledila se, poslušno, prestravljena njegovim razdraženim glasom, odmah uvjereni da je to njezina krivica. Ipak je to bila njezina haljina, njezin zatvarač. Pomoglo bi možda, pomislila je, da se oslobodi i okrene mu leđa, i približi se prozoru zbog svjetla. Ali to bi moglo djelovati bezosjećajno, a prekid bi samo uputio na razmjere njihova problema. Kod kuće se mogla osloniti na sestru, koja je bila spretnija s prstima, unatoč tome što je za klavir bila beznadan slučaj. Majka nije imala strpljenja za pimplave poslove. Jadan Edward - na ramenima je osjećala kako mu napete ruke podrhtavaju dok se bori s njezinim zatvaračem, i zamišljala je kako joj njegovi debeli prsti prčkaju po haljini, između njezinih nabora i nepokolebljiva metala. Bilo joj ga je žao, a pomalo je i strepila od njegovih reakcija. I najplahiji prijedlog mogao bi ga dodatno razbjesniti. I zato je strpljivo stajala, sve dok se on na kraju nije, s uzdahom nezadovoljstva, odmaknuo.

Što jest, jest, držao se pokajnički. „Doista mi je žao. Ovo je potpuna zbrka. Tako sam prokleta nespretan.”

„Dušo. Pa i meni se to stalno događa.”

Otišli su do kreveta i sjeli jedno do drugoga. On se osmjehnuo ne bi li joj dao do znanja da joj ne vjeruje, ali da joj je zahvalan na toj primjedbi. Ovdje u spavaćoj sobi, prozori su bili širom otvoreni i pružali su pogled na isti onaj hotelski travnjak, stabla i more. Nagli preokret vjetrova ili klime, ili možda more koje je za sobom ostavljao neki brod, donio je zvuk nekoliko valova koji su se lomili jedan za

drugim i bezglavo razbijali o obalu. Ali potom, jednako neočekivano, valovi su se vratili natrag, šumorili i nježno prekapali po šljunku.

Zagrlila ga je oko ramena. „Hoćeš da ti odam jednu tajnu?”

„Hoću.”

Kažiprstom i palcem uhvatila ga je za usnu školjku, nježno mu pri-makla glavu prema sebi i šapnula: „Ja se zapravo malo bojim.”

Ovo nije bilo posve istinito, ali koliko god introspektivna bila, nikada ne bi uspjela opisati sve to bogatstvo osjećaja: suh fizički osjećaj tjeskobnog stezanja, duboku odbojnost pred onime što bi se od nje moglo tražiti, sram zbog mogućnosti da ga razočara, i da se razotkrije kao varalica. Nije se sviđala samoj sebi, a dok mu je šaputala na uho, vjerovala je da joj riječi sikću iz usta kao u dramskih hulja. Ali bilo je bolje govoriti o strahu nego priznati gađenje ili sram. Morala je učiniti sve što je bilo u njezinoj moći da mu snizi očekivanja.

Nepomično je gledao u nju, a ništa na njegovu licu nije upućivalo na to da ju je čuo. Čak i u toj teškoj situaciji, divila se njegovim blagim smeđim očima. Tako dobrohotnoj inteligenciji i razumijevanju. Bude li piljila u njih i ne vidjela ništa drugo, možda ipak bude u stanju učiniti sve što od nje zatraži. Vjerovala bi mu čitavim svojim bićem. Ali to je bila maštarija.

Naposljetku je rekao: „Mislim da se i ja bojim.” Dok je govorio, stavio je ruku malo iznad njezina koljena, i kliznuo dalje, ispod poruba haljine, pa se zaustavio s unutrašnje strane bedra, s palcem tik do njezinih gaćica. Noge su joj bile gole i glatke, i osunčane od vremena koje je provodila izležavajući se u vrtu ili igrajući tenis sa starim prijateljicama iz škole na terenima u Summertownu, kao i od dva poduža piknika s Edwardom na cvjetnim padinama iznad lije-poga sela Ewelma, gdje je pokopana Chaucerova unuka. Nastavili su se gledati u oči - to im je išlo. Bila je toliko duboko svjesna njegova dodira, toplog i ljepljivog pritiska njegove ruke na svojoj koži, da je mogla zamisliti, vidjela je, njegov dugačak izvijen palac u plavoj tami ispod svoje haljine, kako strpljivo čeka poput opsadne mašine pred gradskim zidinama, s uredno odrezanim noktom koji je tek na mahove jedva dodirivao krem svilu naciganu uz čipkasti rub a da je pritom zahvatio - u to je bila sigurna, jasno je to osjećala - jednu od-lutalu dlačicu, koja se tako nenadgledana slobodno kovrčala.

Činila je sve što je znala i umjela da spriječi napinjanje jednoga mišića u nozi, ali njezina volja na njega nije mogla utjecati, micao se sam od sebe, nezaustavljivo i silovito kao kihaj. Nije je boljelo dok se stezao prije blagoga grča, taj izdajnički snop mišića, ali je osjećala da će je ostaviti na cjedilu, biti prvim nagovještajem ozbiljnosti njezina problema. Zacijelo je i on pod rukom osjetio taj burin, jer oči su mu se malo jače otvorile, a luk njegovih obrva i nijemo rastvorena usta govorili su da je zadržan, čak i zapanjen, jer je njezin nemir pogrešno shvatio kao nestrpljivost.

„Flo?” Izgovorio je njezino ime oprezno, spustio glas i brzo ga podigao, kao da ju je poželio ukrotiti, ili je odvratio od kakva brzopletog čina. Ali i u njemu je tinjao burin koji je trebalo smiriti. Disao je plitko i nepravilno, i neprestano je odvajao jezik od nepca, čime je proizvodio neki mekan, ljepljiv zvuk.

Zna nas to postidjeti, to kako tijelo neće, ili ne može, lagati o osjećajima. Tko je ikada, u ime pristojnosti, zauzdao vlastito srce, ili ublažio rumenilo? Njezin neposlušni mišić poskakivao je i treperio, poput noćnoga leptira uhvaćenog pod kožu. Katkad bi joj se isti taj problem događao i s očnim kapkom. Ali možda se ta buna sad već stišavala; nije mogla biti sigurna. Pomagalo joj je da se ograniči na osnove, pa ih je stala u sebi ponavljati s glupavom jasnoćom: ruka mu je ondje gdje jest zato što je on njezin muž; dopustila je da ondje i ostane zbog toga što je ona njegova žena. Neke njezine prijateljice - Greta, Hermione, Lucy pogotovo - već satima bi bile gole pod plahtama, i konzumirale bi ovaj brak - bučno, radosno - davno prije vjenčanja. Blagonaklone i velikodušne kakve jesu, one su čak i vjerovala da je ona upravo to i učinila. Nikad im nije lagala, ali nije im ni rekla istinu. Razmišljajući o svojim prijateljicama, osjećala je čudan okus vlastitog postojanja koji nikada ni sa kime nije podijelila: bila je sama.

Edwardova ruka nije išla dalje - možda ga je svladala malodušnost zbog toga što je pokrenuo - već se lagano ljuljala u mjestu, nježno gnječila unutrašnjost njezina bedra. Možda je to razlog zbog kojega je grč polagano nestajao, ali ona na to više nije obraćala pozornost. Zasigurno je sve bilo slučajno, jer on nije mogao znati da dok joj on tako miluje nogu, njegov palac povlači tu usamljenu dlaku koja je izmigoljila iz njezinih gaćica, da je zateže i otpušta, uvrće u korijenu,

zadire u sam živac folikule, i budi sjenku ugone, gotovo apstraktnu u svome začetku, beskonačno malenu poput točke u geometriji, koja raste i pretvara se u zrnce glatkih bridova koje nastavlja bubriti. Sumnjala je u to zrnce, poricala ga, čak i kad je počela osjećati da tone i svija se prema njemu. Kako bi korijen tek jedne dlake mogao ovladati čitavim njezinim tijelom? Navući ga na ujednačen mazni ritam njegove ruke, na koji se sada ta jedna osjećajna točka širila čitavom površinom njezine kože, prošla joj pupak, i pulsirajući nastavila prema perineumu. Osjećaj joj nije bio posve nepoznat - nešto između bola i svraba, ali bez trenja, toplije, i nekako tuplje, kao ugodno bolna praznina koja isijava iz jedne ritmički uznemirene folikule i koncentričnim valovima putuje čitavim njezinim tijelom te se probija sve dublje u njezinu nutrinu.

Prvi put, njezina ljubav prema Edwardu bila je povezana s jasno određenim tjelesnim osjećajem, neospornim poput vrtoglavice. Dosad je poznavala samo utješnu juhu mlakih osjećaja, debelu zimsku dešicu dobrote i povjerenja. To joj se uvijek činilo dovoljnim postignućem samim po sebi. A sada ja napokon sjeme žudnje počelo nicati, precizno i strano, ali nedvojbeno njezino; a negdje u pozadini, kao da visi u zraku iznad i iza nje, taman toliko da ga ne može uhvatiti pogledom, puko olakšanje da je ista kao i svi drugi. Kad je bila četrnaestogodišnja djevojčica zaostala u razvoju, očajna što sve njezine prijateljice imaju grudi dok ona još uvijek slični na devetogodišnjakinju koja je odavno prerasla svoje godine, dogodio joj se sličan trenutak spoznaje u večeri u kojoj je pred ogledalom prvi put zamijetila i napipala neko novo tvrdo zadebljanje oko bradavica. Da majka toga trenutka na katu niže nije pripremala predavanje o Spinozi, Florence bi uskliknula od oduševljenja. Bila je to nepobitna činjenica: ona nije primjerak zasebne podvrste ljudskog roda. Trijumfalno, pripadala je općem rodu.

Ona i Edward i dalje su se gledali u oči. Razgovor naizgled nije dolazio u obzir. Ona se polupretvarala da se ništa ne događa - da njegova ruka nije ispod njezine haljine, da njegov palac ne zateže onu odlutalu stidnu dlačicu, i da ona ne proživljava trenutak čulne spoznaje. Iza Edwardove glave pružao se djelomičan pogled na daleku prošlost - otvorena vrata i stol za blagovanje pored francuskoga prozora i nered oko njihove nepojedene večere - ali nije

dopuštala oku da skrene i upije sve to. Unatoč osjećaju ugone i olakšanju, u njoj se uglavila strepnja, visok zid koji se ne ruši tek tako. A i nije ga željela srušiti. Ma koliko joj sve to bilo novo, nije bila spremna podići sidro, niti je htjela da je netko u tome požuruje. Htjela se zadržati u ovome prostranom trenutku, u tome stanju pune odjevenosti, s tim blagim smeđookim pogledom u nježnome zagrljaju i navali uzbuđenja. No znala je da je to nemoguće, i da će, kao što su svi govorili, jedno voditi drugomu.

* * *

Edwardovo lice i dalje je bilo neuobičajeno rumeno, zjenice raširene, usne i dalje rastavljene, disanje isto kao prije: plitko, isprekidano, ubrzano. Tjedan priprema za vjenčanje, luđačkog suzdržavanja, snažno je pritiskao kemiju njegova mladog tijela. Florence mu je izgledala tako natprirodno i živo, a nije znao što bi točno trebao učiniti. Na sve slabijoj svjetlosti, plava haljina koju joj nije uspio skinuti svjetlucala je tamnim sjajem ispred zategnuta bijelog prekrivača. Kada joj je prvi put dotakao unutrašnji dio bedra, koža joj je bila iznenađujuće hladna, i iz nekoga razloga to ga je instinski uzбудilo. Dok ju je gledao u oči, imao je dojam da se u nezaustavljivu vrtlogu u kojem se našao sunovraća u nju. Osjećao je kao da se zaglavio dok su ga s jedne strane tijesnili naleti uzbuđenja, a s druge pritiskalo breme vlastita neznanja. Ako se izuzmu filmovi, prosti vicevi i lovačke priče, ono što je znao o ženama uglavnom je potjecalo od Florence. Taj nemir pod njegovom rukom lako je mogao biti nedvosmislen znak za koji mu je bilo tko mogao dati naputke kako ga prepoznati i kako na njega odgovoriti, na taj nagovještaj ženskog orgazma, možda. Isto tako, mogli su to biti i živci. Nije mogao procijeniti i laknulo mu je kad je počelo slabjeti. Sjetio se kako je jedanput, u golemome žitnom polju izvan Ewelmea, sjeo za upravljač kombajna, jer se prethodno hvalisao da ga zna voziti, a onda se nije usudio dotaknuti ni jednu polugu. Jednostavno nije znao dovoljno o tome. S druge strane, iz bogata iskustva znao je kako mu lako samo jedan prenapljeni potez može uništiti sve izgledе. Ali opet, ruka mu još leži na istome mjestu, opipava joj bedro, a ona ga i dalje gleda tako zavodljivo - drsko se lice smekšalo, oči joj se sužavaju, zatim ponovno širom otvaraju i

fokusiraju njegove, i sada zabacuje glavu - pa je njegov oprez zacijelo apsurdan. To oklijevanje samo je njegova ludost. Vjenčani su, za Boga miloga, i ona ga ohrabruje, potiče, očajnički želi da on preuzme vodstvo. Ipak, unatoč svemu, nije mogao odagnati sjećanje na onih nekoliko prilika kada je pogrešno pročitao znakove, najspektakularnije u kinu, kad je na projekciji *Okusa meda* odskočila sa sjedala i otrčala sve do kraja reda poput unezvijerene gazele. Tjednima je pokušavao ispraviti samo tu jednu jedinu pogrešku - takvu katastrofu nije smio ponoviti, a i sumnjao je da je četrdesetominutna vjenčana ceremonija mogla izazvati tako značajnu promjenu.

Zrak u sobi činio se rijetkim, kao da ga nema, i disanje je predstavljalo određen napor. Zbog nervoze spopalo ga je zijevanje, protiv kojega se borio mrštenjem i širenjem nosnica - samo još fali da ona pomisli da se dosađuje. Strahovito ga je boljelo što njihova prva bračna noć nije jednostavna kad je tako očito da se vole. Vjerovao je da je opasno što je tako razapet između uzbuđenja, neznanja i neodlučnosti jer se tako ne može pouzdati u sebe samoga. Ne bi ga čudilo da učini nešto glupo, čak i eksplozivno. U društvu s fakulteta glasio je za povučenoga momka koji zna puknuti. Po očevim pričama, njegovo su rano djetinjstvo i obilježile nevjerojatne provale bijesa. Dok je išao u školu i na fakultet, katkad ga je privlačila divlja sloboda tučnjave. Od onih dječjih tučnjava oko kojih bi se u školskome dvorištu oblikovao krug nemilosrdnih navijača, preko svečanih sastanaka na šumskoj čistini nedaleko od sela, pa sve do besramna lemanja ispred pubova u središtu Londona, Edward je u tučnjavi nalazio neku uzbudljivu oduševljavajuću nepredvidivost, ona mu je otkrila njegovu drugu stranu, spontanu i odlučnu, koja ga je u drugim područjima njegova mirnog života redovito zaobilazila. Nikada nije tražio takve situacije, ali kada bi se u njima zatekao, neki od onih događaja koji su obvezatno išli uz njih - uvrede i psovke, prijatelji koji ga smiruju, zauzimanje borbenog stava, puka odvratnost protivnika - bili su mu neodoljivi. Osjećao se kao da je u nekakvu tunelu, kao da je oglušio, a onda bi se iznenada vratio u stvarnost, zakoračio u to zaboravljeno zadovoljstvo kao da se ponovno našao u snu koji je već sanjao. Kao i kod studentskih pijanki, bol je dolazio poslije. U udarcima nije bio posebno vješt, ali je u tjelesnome smislu imao koristan dar okretnosti, što ga je činilo dobrim izazivačem. Uz

to je bio i jak.

Florence nikada nije vidjela to ludilo u njemu, a on je na to nije kanio uputiti. Nije se potukao već osamnaest mjeseci, od siječnja 1961, od drugoga semestra završne godine studija. Čitavu je pomutnju tada izazvao isključivo on, a zgoda je bila neobična utoliko što je Edward imao povod, trunku pravde na svojoj strani. Hodao je Ulicom Old Compton, prema Francuskome pubu u Ulici Dean s još jednim studentom treće godine povijesti, Haroldom Matherom. Bilo je u predvečerje i njih su se dvojica baš vraćala iz knjižnice u Ulici Malet uputivši se na sastanak s ostatkom društva. U Edwardovoj gimnaziji, Mather bi bio savršena žrtva - nizak, ni metar i sedamdeset, s debelim naočalama na komično spljoštenome licu i izluđujuće brbljav i pametan. Na fakultetu je, međutim, procvjetao, smatrali su ga „višim staležom”. Imao je važnu kolekciju jazz ploča, uređivao je neki književni časopis, jednu njegovu novelu prihvatili su, iako još ne i objavili, u časopisu *Encounter*, bio je urnebesno duhovit u školskim raspravama i dobar imitator - skidao je Macmillana, Gaitskella, Kennedyja, Hruščova na izmišljenom ruskom, kao i mnoge afričke vode, i komičare poput Ala Reada i Tonyja Hancocka. Znao je izvesti sve glasove i skečeve iz komada *Beyond the Fringe*, a na povijesti ga je pratio glas daleko najboljega studenta. Napretkom u svojem životu i potvrdom svoje nove zrelosti Edward je smatrao to što tako visoko cijeni prijateljstvo s čovjekom kojega bi nekada vjerojatno nastojao izbjegavati.

U tim satima, u zimsko predvečerje radnoga dana, Soho se tek budio. Puhovi su bili puni, ali klubovi još nisu radili pa na pločnicima nije bilo gužve. Morali su primijetiti par koji im je dolazio ususret Ulicom Old Compton. Bili su rokeri — on krupan, oko dvadeset i pet godina, s dugačkim zulufima, u kožnatoj jakni s nitnama, uskim trapericama i čizmama, a njegova bucmasta djevojka, koja ga je čvrsto držala za ruku, bila je jednako odjevena. Dok su se mimoilazili, mladić je zamahnuo rukom i otvorenim dlanom snažno udario Mathera po potiljku tako da ovaj zamalo da se nije srušio, a njegove naočale u stilu Buddyja Hollyja odletjele su na cestu. Bio je to čin usputnog prezira prema Matherovoj visini i štreberskom izgledu, ili možda prema činjenici da je sličio na Židova, što je i bio. A možda je samo pokušavao zadiviti ili zabaviti djevojku. Edward to nije stigao

uzeti u obzir. Kad je krenuo za njima, čuo je da mu Harold viče nešto poput „ne” ili „nemoj”, ali upravo je na takve molbe sada bio gluh. Ponovno je utonuo u onaj san. Teško bi mogao opisati svoje stanje: u njemu je uzletio gnjev i skupio se u vrtlog ekstaze. Desnom je rukom ščepao mladića za rame i zavrteo ga u krug, a lijevom ga je primio za šiju i nabio uza zid. Glava mu je baš onako kako treba zviznula na žlijeb od lijevanog željeza. I dalje rukom na njegovoj šiji, Edward ga je udario u glavu, samo jedanput, ali snažno, šakom. Potom se vratio natrag da pomogne Matheru naći naočale kojima je puklo jedno staklo. Krenuli su dalje, a onaj je ostao sjediti na pločniku, s rukama preko lica dok je djevojka skakala oko njega.

Edwardu je trebalo dosta dugo da shvati da mu Harold Mather nije bio zahvalan i da mu se ne obraća, a trebalo mu je još duže, barem dan ili dva, da shvati da njegov prijatelj ne samo da ne podupire njegovu reakciju nego još gore - da je se srami. Prijateljima u pubu nisu ispričali što se dogodilo, a Mather Edwardu više nikada nije spomenuo tu nesretnu epizodu. Da ga je ukorio, osjećao bi olakšanje. Bez ikakve drame, Mather se udaljio od njega. Iako su se viđali u društvu i Mather ga ni na koji način nije ignorirao, njihovo prijateljstvo više nikada nije bilo isto. Edwarda je morila mogućnost da se Mather zapravo grozi njegova postupka, ali nije imao hrabrosti otvoriti tu temu. Uostalom, Mather se pobrinuo da nikada ne ostanu nasamo. Isprva je Edward vjerovao da je njegova pogreška u tome što je povrijedio Matherov ponos samim time što je bio svjedokom njegova poniženja, koje je onda još dodatno pogoršao pokušavši ga osvetiti, čime je on ispao opasan, a Mather ranjivi slabić. Nakon nekog vremena, Edward je shvatio da njegov postupak jednostavno nije bio cool, pa ga se još više posramio. Ulična tučnjava ne ide uz poeziju i ironiju, bi-bap ili povijest. Njegov pravi grijeh bio je u pomanjkanju ukusa. Nije bio onakav kakav je mislio da jest. Ono što je smatrao zanimljivom otkvačenošću, sirovom vrlinom, zapravo se pokazalo vulgarnošću. On je seljačić, provincijski idiot koji je mislio da će šamarom zadiviti prijatelja. Zbog te nove procjene osjećao se poniženim. Bio je to za rane godine odrasloga doba tipičan korak naprijed: otkriće da postoje neke nove vrijednosti prema kojima bi radije da se i njega procjenjuje. Od tada, Edward se klonio tučnjave.

Ali sada, za prve bračne noći, nije si vjerovao. Nije mogao biti sig-

uran da mu se onaj tunel neće ponovno ukazati ili da ga neće snaći ona selektivna gluhoća, obaviti ga poput hladne sumaglice na Turville Heathu, i zasjeniti njegovo novije, profinjenije biće. Sjedio je pored Florence, s rukom ispod njezine haljine, i milovao joj bedro već duže od minutu i pol. Bolna žudnja u njemu nepodnošljivo je rasla, i bojao se toga svojeg divljačkog nestrpljenja i bijesnih riječi ili postupaka koje bi ono moglo izazvati i tako zaključiti večer. Volio ju je, ali htio ju je protresti da se probudi, ili je ispljuscati da se isključi iz te svoje violinističke poze u kojoj uvijek mora biti ravnih leđa, da zaboravi na sjevernooksfordski bonton i uvidi koliko je sve jednostavno: bezgranična čulna sloboda bila im je nadohvat ruke, čak ju je i župnik blagoslovio - tijelom te svojim slavim - prljava, radosna sloboda golih udova, u mašti mu je rasla poput goleme zrakaste katedrale, možda ruševne, bez krova, s rebrastim svodovima do neba, do kojega bi, lišeni utjecaja sile teže, uzašli čvrsto zagrljeni, prepuštajući se jedno drugomu, međusobno se utapajući u naletima zadihane, bezumne ekstaze. To je tako jednostavno! Zašto nisu u tim visinama, umjesto da sjede ovdje, zakočeni svime onime što nisu znali reći ili se nisu usudili iskazati?

A što im je stajalo na putu? Njihove ličnosti i prošlosti, neznanje i strah, sram, gadljivost, manjak samosvijesti, iskustva ili ležernosti, potom posljednji trzaji vjerske zabrane, njihova engleština i uglađenost, a na kraju i sama povijest. Ništa strašno. Povukao je ruku i privukao je sebi i poljubio joj usne, suzdržavajući se koliko je god mogao, oprezan da ne ispruži jezik. Polako ju je naveo da legne na krevet, a svoju ruku namjestio joj je pod glavu, kao jastuk. On je legao na bok, nalaktivši se istom tom rukom i pogledao je odozgo. Krevet je sjetno zaškripao kad god bi se pomakli, podsjećajući na druge mladence koji su ga prošli, sve zacijelo iskusnije od njih dvoje. Suzdržao se od smijeha kad je pomislio na njih, u svečanome redu koji se razvukao hodnicima, niz stube sve do recepcije, unatrag kroz vrijeme. Bilo je važno prestati misliti na njih; komedija je otrov za erotiku. A morao je zaboraviti i na svaku mogućnost da ga se ona boji. Bude li u to vjerovao, neće ništa moći učiniti. Prepustila se njegovu zagrljaju, pogled i dalje nije skidala s njegova, a lice joj je bilo bezizražajno i teško čitljivo. Disala je ujednačeno i duboko, kao da spava. Šapnuo je njezino ime i ponovio joj da je voli, a ona je

trepnula, i rastavila usne, možda da potvrdi, ili da mu uzvratiljubav. Slobodnom rukom krenuo joj je skidati gaćice. Ukočila se, ali nije pružala otpor, već je podigla, ili samo odignula stražnjicu s kreveta. Ponovno onaj tugaljivi zvuk podnica ili okvira kreveta, poput blejanja proljetnog janjeta. Čak ni s posve ispruženom rukom, više joj nije mogao pridržavati glavu i istodobno zgrčenim prstom povlačiti joj gaćice preko koljena i gležnjeva. Pomogla mu je tako što je skvrčila koljena. Dobar znak. Nije mogla ni zamisliti novi pokušaj otvaranja zatvarača, pa je barem za sada i njezin grudnjak - od svjetloplave svile, toliko se uspio naluknuti, obrubljen finom čipkom - morao ostati na svome mjestu. Toliko o golim udovima i bestežinskom zagrljaju. Ali i ovako je bila predivna, glave oslonjene na njegovu ruku, s haljinom naboranom do kukova, konopima zapletene kose razasutim po prekrivaču. Sunčana kraljica. Ponovno su se poljubili. Bilo mu je zlo od žudnje i neodlučnosti. Ako se hoće skinuti, morat će poremetiti taj obećavajući raspored njihovih tijela i riskirati draž trenutka. Tek sitna promjena, splet posve nebitnih okolnosti, malenih zefira sumnji, i ona bi se mogla predomisliti. Ali bio je uvjeren da bi vođenje ljubavi - a pogotovo ono prvo - uz ništa drugo doli raskopčavanje šlica bilo nesenzualno i grubo. I prostački.

Nakon nekoliko minuta, skliznuo je s kreveta i na brzinu se skinuo pored prozora, ostavljajući dragocjenu zonu oko kreveta netaknutu tom vrstom banalnosti. Prstima jedne cipele gazio je petu druge ne bi li ih se što prije otarasio, a čarape je strgnuo s nogu jednim potezom palčevima. Primijetio je da ona ne gleda u njega, već ravno uvis, u ulegnuti baldahin iznad nje. Za samo nekoliko sekundi bio je gol, ostala mu je još samo košulja, kravata i sat na ruci. Nekako je ta košulja, koja je dijelom skrivala, a dijelom naglašavala njegovu erekciju, poput plahte na nekome javnom spomeniku, bila uljudno u skladu s kodeksom postavljenim njezinom haljinom. Kravata je očito bila apsurdna, i čim je zakoračio prema Florence, jednom ju je rukom razvezao dok je drugom otkopčavao gumb na ovratniku. U tome ležernom pogledu ocrtavalo se njegovo samopouzdanje i na trenutak je vidio sebe kao nekad prije, kao sirova, ali u biti pristojna i sposobna momka, no ta je slika potom izbljedjela. Još ga je proganjao duh Harolda Mathera.

Florence je odlučila ostati ležati, nije se kanila uspraviti; ležala je na leđima i piljila u plisiranu tkaninu boje biskvita razapetu između stupova smišljenih, pretpostavljala je, da prizovu neku drevnu Englesku hladnih kamenih utvrda i dvorske ljubavi. Usredotočila se na nepravilno naboranu tkaninu i zelenu mrlju veličine novčića - kako li je samo dospjela tamo? - i na jedan oparani končić koji su nosile zračne struje. Trudila se ne razmišljati o bliskoj budućnosti, ali ni o prošlosti, i zamišljala se kako se grčevito drži za ovaj trenutak, za dragocjenu sadašnjost, poput alpinista bez konopca na nekoj litici, kako pripija lice uz stijenu i ne usuđuje se pomaknuti. Prohladni zrak ugodno je klizio preko njezinih golih nogu. Osluškivala je daleke valove, krikove srebrnih galebova i šuškanje Edwardove odjeće. I prošlost ju je svejedno preplavila, ta nejasna prošlost. Dozvaio ju je miris mora. Bilo joj je dvanaest godina, ležala je isto ovako nepomično, i čekala, drhteći na uskome ležaju obloženom ulaštenim mahagonijem. Glava joj je bila prazna, osjećala se kao da je učinila nešto sramotno. Poslije dva dana plovidbe, vratili su se u mirnu luku Cartereta, južno od Cherbourga. Bilo je kasno navečer, i njezin se otac muvao se tijesnom kabinom, svlačeći se. Baš kao i Edward sada. Sjećala se šuškanja odjeće, zveckanja remena ili ključeva ili kovanica iz džepa. Njezin jedini zadatak bio je žmiriti i zamišljati neku melodiju koju voli. Ili bilo koju melodiju. Pamtila je sladak miris gotovo trule hrane pomiješane s ustajalim zrakom u brodu nakon neudobna putovanja. Obično bi na prelascima preko kanala povraćala, pa bi ocu kao mornar bila beskorisna, i zacijelo je otuda dolazio njezin stid.

Nije mogla izbjeći ni razmišljanje o svojoj bliskoj budućnosti. Nadala se da će se, što god da se dogodilo, uspjeti vratiti u neku verziju onoga rasprostranjenog osjećaja ugode, da će on rasti i preplaviti je i tako djelovati kao anestetik na njezine strahove i spasiti je od sramote. Činilo se da je to malo vjerojatno. Živa uspomena, potpuna predanost tomu osjećaju, dosad je već spala na suhu povijesnu činjenicu. Dogodio joj se on samo jedanput, taj osjećaj, kao bitka kod Hastingsa. Ali isto tako bila joj je to jedina prilika, i zbog toga dragocjena, poput najfinijeg antiknog kristala, koji tako lako sklizne iz ruke - još jedan razlog da se ne miče.

Osjetila je kako se krevet uliježe i trese od Edwardova penjanja, kad je baldahin u njezinu vidnom polju zamijenilo Edwardovo lice. Susretljiva, podigla je glavu kako bi mu napravila mjesta da ponovno namjesti ruku kao jastuk pod njezinom glavom. Privukao ju je k sebi dužinom cijeloga tijela. Sada je imala pogled na mrak u njegovim nosnicama i jednu dlaku koja je stršila iz lijeve, poput pognuta čovjeka ispred spilje, trepereći pri svakome izdisaju. Voljela je oštar usjek nalik na značku iznad njegove gornje usne. Desno od filtruma imao je ružičastu mrlju, blago ispupčenu, začetak ili izbljedjeli zaostatak nekoga madeža. Na boku je osjećala njegovu erekciju, tvrdu kao držak metle i pulsirajuću, i na njezino iznenađenje, nije je to previše smetalo. Samo ga nije htjela, ne još, vidjeti.

Da bi potvrdio njihovo sjedinjenje, nagnuo je glavu i poljubili su se, no njegov je jezik tek okrznuo vrh njezina, i još jedanput ona mu je zbog toga bila zahvalna. Svjesni tišine koja je dopirala iz bara na donjem katu - radio nije bio uključen, razgovor se nije vodio - jedno su drugomu šaputali da se vole. Smirilo ju je to prizivanje, makar i tako ispod glasa, one vječne formule koja ih veže, a zacijelo i pokazuje da ih tjeraju isti motivi. Palo joj je na pamet da bi možda ipak mogla biti u stanju sve to pregrmjeti, biti toliko jakom da se uspije uvjerljivo pretvarati, a onda poslije, kroz sljedeće prilike, kad joj sve to bude poznato, i da se riješi tih svojih strahova sve dok ne dospije u fazu u kojoj će i sama moći iskreno doživjeti i pružiti zadovoljstvo. On za to ne mora znati, barem ne dok mu ona to ne odluči ispričati, iz topline svoje nove samouvjerenosti, kao neku šaljivu priču - jednom davno, dok je još bila neuka djevojčica, sva jedna zbog tih budalastih strahova. Već ju više nije smetalo što joj dodiruje grudi, a nekad bi je to grozilo. Ima još nade za nju, i na tu se pomisao još snažnije stisnula uz njega. I dalje je imao košulju na sebi, pretpostavljala je, da lakše dođe do kondoma koji su mu bili u džepiću. Ruka mu je proputovala čitavu dužinu njezina tijela, a zatim povukla rub njezine haljine čak do struka. Uvijek se libio govoriti o drugim djevojkama s kojima je vodio ljubav, ali ona zbog toga nije sumnjala u njegovo bogato iskustvo. Osjetila je kako joj ljetni povjetarac kroz otvoreni prozor golica otkrivene stidne dlačice. Sada je već debelo zagazila na novi teritorij, ušla je preduboko da bi mogla odustati.

Nikada joj nije palo na pamet da bi se ljubavne predigre mogle izvoditi pantomimom, u ovako beskompromisnoj i napetoj tišini. Ali osim one dvije očigledne riječi, što bi uopće mogla reći a da to ne zvuči isforsirano ili blesavo? A budući da je on šutio, mislila je da je to tako po konvenciji. Više bi joj godilo ono luckasto tepanje koje su jedno drugomu mrmljali dok su ležali u njezinoj sobi u sjevernome Oxfordu, potpuno odjeveni, trateći jedno popodne za drugim. Morala je biti sigurna u njihovu bliskost da bi mogla zatomiti osjećaje predvođene demonom panike koji ju je svakoga trenutka mogao obuzeti. Morala je biti sigurnom da je Edward s njome, na njezinoj strani, da je neće iskoristiti, da joj je prijatelj i da je dobar i nježan. Inače bi sve moglo poći po zlu, okrenuti na neku osamljenu stranu. Ovisila je o toj njegovoj potvrdi, mimo ljubavi, i na kraju se nije mogla suzdržati od isprazne zapovijedi: „Reci mi nešto.”

Neposredan i blagotvoran učinak sastojao se od činjenice da se njegova ruka naglo zaustavila, nedaleko od mjesta gdje je bila trenutak prije, za šaku ispod njezina pupka. Spustio je pogled na nju, a usne su mu blago podrhtavale - možda su to bili živci, ili se rađao osmijeh, ili misao koja se upravo pretvarala u riječi.

Na njezino olakšanje, shvatio je poruku i pribjegao već iskušanoj vrsti gluposti. Svečano je rekao: „Imaš ljupko lice i divnu prirodu, seksi laktove i gležnjeve, i ključnu kost, i putamen i vibrato za kojima bi svaki muškarac poludio, a ti svim svojim bićem pripadaš meni i zbog toga sam veoma sretan i ponosan.”

Rekla je: „Fino, a sad me poljubi u vibrato.”

Primio ju je za lijevu ruku pa joj je redom sisao vrhove prstiju, a zatim je jezikom opipao žuljeve od gudala. Počeli su se ljubiti, a Florence je upravo u tome trenutku blagog optimizma osjetila kako mu se mišići na rukama napinju, i iznenada, u jednome spretnom atletskom pokretu, prebacio se na nju, i premda je gotovo svu svoju težinu oslonio na laktove i podlaktice s obiju strana njezine glave, ona je bila prikovana za krevet i bespomoćna, osjećala se gotovo kao da ne može disati pod njegovim tijelom. Bila je razočarana što nije još malo pomilovao brežuljak između njezinih prepona i pokrenuo one čudnovate jurcajuće trnce. No trenutačno je jedina njezina briga - pomak u odnosu na gnušanje ili strah - bila da se pretvara da je sve u redu, da se pobrine da ga ne razočara ili ne

ponizi samu sebe, ili da se ne pokaže kao loš izbor među svim onim drugim ženama koje je poznavao. Prebrodit će ona to. Nikada mu ne bi priznala koliko je napora u to ulagala, čega ju je sve stajala ta himbena smirenost koja joj se ocrtavala na licu. Drugih želja nije imala, samo mu je htjela udovoljiti, dati sve od sebe da ta noć bude uspješna, i ništa drugo nije osjećala osim da se vršak njegova penisa, neobično hladnjikav, uporno gurka i nabija u otvor njezina mokraćnog kanala ili negdje oko njega. Paniku i gađenje, mislila je, imala je pod kontrolom, voljela je Edwarda, i svi su njezini naponi bili usmjereni na to da mu pomogne da dobije to što toliko žarko želi kako bi je još više zavolio. U tome duhu, zavukla je desnu ruku između svojih i njegovih prepona. On se malo uzdignuo da joj da mjesta. Bila je zadovoljna sobom jer se sjetila da u crvenome priručniku stoji da je posve prihvatljivo da mlada „pomogne muškarcu da ude.”

Prvo je naišla na testise i, sada već bez ikakva straha, pažljivo je obavila prste oko te nevjerojatne čekinjaste stvari koju je u različitim oblicima već vidjela kod pasa ili konja, ali nikada nije posve vjerovala da bi se ona komotno mogla uklopiti i u tijela odraslih ljudi. Kad je povukla ruku prema dolje, stigla je do korijena njegova uda, koji je držala s izuzetnim oprezom, budući da nije imala predodžbu o tome koliko bi osjetljiv ili otporan mogao biti. Vukla je prste po čitavoj njegovoj dužini, zamijetivši sa zanimanjem njegovu svilenkastu teksturu, sve do samoga vrha, koji je tek toliko pogladila; a onda, začuđena vlastitom smjelošću, vratila se malo dolje, kako bi čvrsto primila njegov penis, negdje na sredini, i povukla ga naniže, samo ga malo namjestila, dok nije osjetila da joj blago dodiruje stidne usne.

Kako je mogla znati da čini tako strašnu pogrešku? Je li možda povukla pogrešnu stvar? Ili prejako stisnula? Zajecao je, ispustio složeni niz očajnih, povišenih samoglasnika, sličnih zvuku koji je jedanput čula u nekome smiješnom filmu kada je konobar, vrludajući amo-tamo, bio uvjeren da će ispustiti visoku gomilu naslaganih dubokih tanjura.

Užasnuto je odustala od svega kad se Edward podignuo zbunjena lica i povio svoja zgrčena mišićava leđa, i stao se prazniti po njoj u slapovima, u energičnim, ali sve sitnijim i sitnijim naletima, puneći joj pupak, prekrivajući joj trbuh, bedra, pa čak i dio brade i koljena

nekakvom mlakom, žitkom tekućinom. Bila je to katastrofa, i odmah je znala da ju je ona prouzročila, jer je nesposobna, neuka i glupa. Nije se smjela miješati, nije smjela vjerovati priručniku. Ni da mu je prsnula vratna arterija, taj prizor ne bi bio gori od ovoga. Tipično, to njezino samouvjereno petljanje u stvari koje su natprirodno složene; trebala je znati da se ovdje ne može postaviti onako kako se postavlja na probama gudačkog kvarteta.

A postojalo je tu još nešto, nešto mnogo gore i posve izvan njezine kontrole, nešto što je prizivalo uspomene za koje je odavno odlučila da pripadaju nekome drugom. Ponosila se, samo pola minute prije, svojom sposobnošću da ovlada svojim osjećajima i izgleda smireno. A sada nije mogla odagnati taj osjećaj gađenja, goli užas zbog toga što je zalivena tom tekućinom, tom sluzi iz tuđega tijela. U samo nekoliko sekundi, na morskome povjetarcu, sluz je postala ledenom, a opet, kao što je i znala da će biti, imala je dojam da je sve pecka. Ništa u njezinoj prirodi nije ju moglo spriječiti da ispusti spontani izraz gnušanja. Osjećaj da joj gmiže po koži u gustim rječicama, ta strana mliječ, njezin intiman škrobasti miris, koji je sa sobom dovukao i smrad sramotne tajne zaključane u pljesnivi podrum - nije si mogla pomoći, morala se otarasiti toga. Dok se Edward svijao pred njom, okrenula se i podigla u klečeći položaj, zgrabila jastuk koji je bio ispod pokrivača i stala se izbezumljeno njime brisati. I dok je to činila bila je svjesna koliko je gnusno to što radi, koliko nepristojno, koliko taj prizor kako ne može dočekati da ukloni dio njega sa svoje kože mora pogoršavati njegov jad. A nije to ni bilo lako. Lijepilo se za nju dok ga je razmazivala, a na nekim se mjestima već bilo osušilo i pretvorilo u napuklu glazuru. Bila je podvojena - jedna ona iz očaja je bacila jastuk na pod, a druga je sve to promatrala sa strane i mrzila samu sebe zbog onoga što je učinila. Nije mogla podnijeti to što je on gleda, osvetoljubivu, histeričnu ženu kojom se oženio iz puke nepromišljenosti. Mogla bi ga zamrziti zbog toga što je vidio tu scenu i zbog toga što je nikada više neće zaboraviti. Morala je pobjeći od njega.

Sluđena od bijesa i srama, prenela se i iskočila iz kreveta. I ponovno, ona promatračica u njoj kao da joj je govorila smirenim glasom, ali pomalo neartikulirano: *Ovako izgleda ludilo*. Nije ga mogla ni pogledati. Bilo bi mučenje ostati u sobi s nekime tko ju je

upoznao takvu. Zgrabila je svoje cipele s poda i otrčala kroz salon, pokraj rasula od njihova svečanog objeda, pa kroz hodnik, niza stube, van kroz glavni ulaz, iza ugla zgrade hotela i preko mahovinasta travnjaka. Pa ni kad je napokon stigla na plažu, nije prestala trčati.

ČETVRTO POGLAVLJE

Tijekom kratke godine između njegova prvog susreta s Florence u Sv. Gilesu i njihova vjenčanja u crkvi sv. Marije nepunih kilometar i pol dalje, Edward je često znao prenoćiti u prostranoj viktorijanskoj vili nadomak Banburiške ceste. Violet Ponting dodijelila mu je sobu koju je obitelj zvala „sobicom”, na zadnjem katu, čedno udaljenu od Florenceine, i s pogledom na četrdesetak hektara vrta ograđenog zidom, i na ono iza njega, dvorište neke škole ili staračkog doma - nikada se nije potrudio doznati o čemu je točno riječ. „Sobica” je bila veća od svih ostalih spavaćih soba u kući na Turville Heathu, a možda je čak bila veća i od dnevne sobe. Jedan zid bio je prekriven jednostavnim bijelim policama s Loebovim izdanjima na latinskome i grčkom. Edwardu se sviđala veza s tako asketskom učenošću, iako je znao da nikoga nije uspio zavarati Epiktetovim ili Strabonovim djelima koje bi ostavio na noćnome ormariću. Kao i svugdje drugdje u kući, zidovi u njegovoj sobi bili su egzotično bijeli - u carstvu Pontingovih nije bilo ni ostataka tapeta, ni cvjetnih, ni prugastih - a pod je bio od golih, nelakiranih dasaka. Na raspolaganju mu je bilo čitavo potkrovlje, s povećom kupaonicom na međukatu, s viktorijanskim prozorima ukrašenima stakalcima u boji i pločicama od lakiranog pluta - opet nešto novo.

Krevet mu je bio širok i neobično tvrd. U jednome kutu, pod kosinom krova, nalazio se prosti stol od jelovine sa zglobnom svjetiljkom i kuhinjskom stolicom, oličenom u plavo. Nije bilo ni slika, ni tepiha, ni ukrasa, nikakvih izrezaka iz časopisa ili bilo kakvih tragova nekog hobija ili projekta. Prvi put u životu koliko-toliko trudio se biti urednim, jer u takvoj sobi još nije boravio. U njoj je bilo moguće imati mirne, protočne misli. Upravo je u njoj jedne divne ponoći u studenome Edward napisao službeno pismo Violet i Geoffreyju Pontingu u kojem im je priopćio da se kani oženiti njihovom

kćeri, i zapravo nije toliko tražio njihovo dopuštenje koliko je samouvjereno očekivao njihov blagoslov.

Nije se prevario. Doimali su se oduševljenima i obilježili su zaruke nedjeljnim obiteljskim ručkom u hotelu Randolph. Edward je premalo poznao svijet da bi ga začudila takva dobrodošlica u obitelj Ponting. Pristojno je to prihvatio kao svoje pravo, to da ga svaki put kad autostopom ili vlakom iz Henleyja dode u Oxford, kao Florenceina dečka, a potom i zaručnika, ondje uvijek čeka njegova soba, da će uvijek biti situacija u kojima će za stolom nekoga zanimati njegovo mišljenje o vladi i događajima u svijetu, da će uvijek uživati u biblioteci ili vrtu s opremom za krocket i obilježenim terenom za badminton. Bio je zahvalan, ali ne i iznenađen, kad se njegovo prljavo rublje počelo sakupljati s onim koje je pripadalo članovima obitelji i kad bi mu se izglačani kup pojavio na dekici na dnu kreveta, zahvaljujući ljubaznosti kućne pomoćnice koja je dolazila svaki dan osim vikendom.

Činilo mu se u najmanju ruku primjerenim da ga Geoffrey Ponting pozove na partiju tenisa na travnatim terenima u Summertownu. Edward je bio osrednji igrač - imao je pristojan servis s obzirom na to da je znao iskoristiti svoju visinu, a katkad mu je i s osnovne linije polazilo za rukom uzvratiti jačom loptom. Ali na mreži je bio nespretan i glup, i nije se mogao osloniti na svoj promjenjivi bekhend pa je u lijevoj polovici terena radije trčao oko loptice. Pomalo je strepio od oca svoje djevojke, brinuo se da ga Geoffrey Ponting gleda kao uljeza, kao prevaranta, kao lopova koji je nakanio njegovoj kćeri oduzeti nevinost, a potom netragom nestati - što je samo u jednom dijelu bila istina. Dok su se vozili prema terenima, Edwarda je brinuo i meč - bilo bi nepristojno pobijediti, a opet, ne pruži li mu dostojan otpor, njegov će se domaćin osjećati kao da je protratio vrijeme. Nije se trebao uzrujavati, ma kakav ishod bio. Ponting je bio u posve drugoj ligi, njegovi udarci bili su brzi i precizni, a i njegove skokovite kretnje nevjerojatno energične za jednoga pedesetogodišnjaka. Prvi je set osvojio sa 6 : 1, drugi sa 6 : 0, treći sa 6 : 1, ali najburnije je reagirao kad bi se Edward uspio dočepati kojega boda. Dok bi se vraćao na liniju, stariji igrač sam je sebi držao predavanje u kojem je, po onome što je Edward uspio razabrati, bilo i prijetnji nasiljem prema samome sebi. Zapravo, Ponting bi svako

malo snažno udario svoj desni guz reketom. Nije htio sam pobijediti, ili pobijediti lako, borio se za svaki bod. Zbog dva gema koja je izgubio u prvome i trećem setu i nekih slučajnih pogreški gotovo je zaur-lao - „Oh, za Boga miloga, čovječe! Daj, molim te!” Na povratku kući bio je šutljiv, pa se Edward barem mogao tješiti mislju da onih dvan-aestak bodova koje je osvojio u sva tri seta čine neku vrstu pobjede. Da je pobijedio na konvencionalan način, možda bi mu zabranio da ikada više vidi Florence.

Geoffrey Ponting, na svoj nervozan, energičan način, uglavnom je prema njemu bio ljubazan. Ako je Edward bio kod kuće kad bi se on vratio s posla, oko 19 sati, zamiješao bi im obojici džin iz bara s tonikom - jednaku količinu džina i tonika, i mnogo, mnogo leda. Za Edwarda, led u čaši s pićem bio je nešto novo. Znali bi sjesti u vrt i razgovarati o politici - najviše. Edward je slušao mišljenje svojeg bu-dućeg tasta o sumraku britanskog poslovanja, sindikalnim prijedor-ima oko razgraničenja nadležnosti, i suludome davanju neovisnosti različitim afričkim kolonijama. Čak i kad je sjedio, nije bio opušten - uvijek na rubu stolice, spreman poskočiti, tresao je nogom dok je govorio, ili u sandalama mrdao nožnim prstima nekim svojim tempom. Bio je mnogo niži od Edwarda, ali snažne grade, mišićavih ruku prekrivenih plavim dlakama koje je volio isticati pa je i na poslu nosio košulje kratkih rukava. Pa čak je i njegova ćelavost naizgled više up-ućivala na neku njegovu moć nego na dob. Preplanula koža bila je glatka i zategnuta, poput punih jedara, oko velike lubanje. I lice mu je bilo veliko, s malenim mesnatim usnama koje su se i u opuštenome položaju odlučno pućile, spljoštenim nosom i toliko razmaknutim očima da je pod određenom svjetlošću nalikovao divovskome fetusu.

Florence je djelovala kao da im se ne želi pridružiti u tim razgovor-ima u vrtu, a možda je i Ponting bio taj koji nije htio da im se ona tada ondje mota. Onoliko koliko je Edward imao priliku vidjeti, otac i kći rijetko su razgovarali, osim u društvu, i to nepovezano. Smatrao je, međutim, da su itekako svjesni jedno drugoga, i bio je pod dojmom da izmjenjuju poglede dok drugi razgovaraju, kao da dijele neko tajno kritičko mišljenje o njima. Ponting je vječito obavijao ruku oko Ruthinih ramena, ali nikada, pred Edwardom, ne bi zagrljio njezinu stariju sestru. No, s druge strane, Ponting bi ih u razgovoru često spominjao na vrlo ljubazan način, govorio bi „Florence i ti” ili „vi

mladi". Baš se on, prije nego Violet, silno razveselio vijestima o zarukama te je dogovorio i onaj ručak u restoranu Randolph i održao šest zdravica. Edwardu je prošlo kroz glavu, ne baš za ozbiljno, da on gotovo da ne može dočekati da mu preda svoju kćer.

Otprilike u to vrijeme Florence je natuknula ocu da bi Edward mogao biti velik potencijal za tvrtku. Ponting ga je jednoga subotnjeg jutra humberom odveo u svoju tvornicu na rubu Witneyja, gdje su se osmišljavali i slagali tranzistorski znanstveni instrumenti. Naizgled ga nije mučilo što Edward, dok su prolazili između zakrčenih tvorničkih stolova, kroz domaći miris rastopljena lema, očekivano zabezeknut znanošću i tehnologijom, nije bio u stanju smisliti ni jedno zanimljivo pitanje. Malo je živnuo kad je u stražnjoj sobi bez prozora upoznao čelava dvadesetdevetogodišnjeg voditelja prodaje koji je diplomirao povijest na Sveučilištu u Durhamu i napisao doktorat o srednjovjekovnome monaštvu na sjeveroistoku Engleske. Te večeri uz džin-tonike Ponting je ponudio Edwardu posao trgovačkog putnika, ugovarača novih poslova. Morat će se informirati o proizvodima, malo o elektronici, a još manje o ugovornome pravu. Edward koji i dalje nije imao planova za svoju karijeru, ali se lako mogao zamisliti kako između sastanaka po vlakovima ili hotelskim sobama piše knjige povijesne tematike, pristao je više iz pristojnosti nego iz zanimanja za taj posao.

Svakodnevni poslovi koje je Edward dobrovoljno obavljao još su ga više zbližili s Pontingovima. Toga ljeta 1961. u više je navrata pokosio razne travnjake - vrtlar je bio na bolovanju - iscijepao deset kubika drva za zimu, i redovito drugim autom, Austinom 35, odvezio na smetlište starudiju iz nekorištene garaže koju je Violet htjela pretvoriti u dodatnu knjižnicu. Istim autom - humberu nije smio ni primirisati - vozio je Florenceinu sestru Ruth prijateljima i rođacima u Thame, Banbury i Straford, a poslije i dolazio po nju. I Violet je služio kao vozač, a kad ju je jedanput vozio na simpozij o Schopenhaueru u Winchester, na povratku ga je prorešetala pitanjima o njegovu zanimanju za milenarističke kultove. Koliko su glad ili društvene promjene utjecale na broj njihovih sljedbenika? A s obzirom na njihov antisemitizam i napade na crkvu i trgovce, ne bi li se te pokrete moglo gledati kao na rani oblik socijalizma ruskog tipa? I još, opet provokativno, ne misli li da je nuklearni rat moderni ekvivalent

apokalipse iz Otkrivenja, te da nas povijest i usađeni osjećaj krivnje osuđuju na san o istrebljenju vrste?

Odgovarao joj je nervozno, svjestan da se testiraju njegove intelektualne sposobnosti. Dok je govorio, prolazili su predgrađem Winchestera. Krajičkom oka vidio je kako vadi pudrijeru i nanosi puder na svoje suho bijelo lice. Fascinirale su ga njezine blijede motkaste ruke i šiljasti laktovi, i ponovno se zapitao je li ona doista Florenceina majka. Ali sada se morao koncentrirati, a i voziti. Rekao je da vjeruje da je razlika između sadašnjeg i tadašnjeg vremena značajnija od njihove sličnosti. Bila je to razlika između mračne i apsurdne fantazije nekog mistika iz razdoblja poslije željeznoga doba, koju su potom uljepšali njegovi srednjovjekovni sljedbenici, s jedne strane, i racionalnog straha od mogućeg i strašnog događaja koji su se mogli spriječiti, s druge.

Odrješitim i prijekornim tonom kojim je učinkovito zaključila razgovor, rekla mu je da nije dobro razumio. Nije bilo važno jesu li sljedbenici srednjovjekovnih kultova bili u pravu o Otkrivenju i smaku svijeta. Naravno da nisu bili u pravu, ali su strastveno vjerovali da jesu i ponašali su se u skladu sa svojim uvjerenjima. Jednako tako je i on iskreno vjerovao da će nuklearno oružje uništiti svijet, i ponašao se u skladu s time. Posve je nevažno što nije bio u pravu, što je istina da takvo oružje čuva svijet od rata. Ipak je to bila svrha zatrašivanja. Zacijelo je, kao povjesničar, naučio da masovne zablude već stoljećima imaju iste teme. Kad je Edward shvatio da ona uspoređuje njegovu potporu CND-u s pripadništvom milenarističkoj sekti, pristojno se povukao, pa su se posljednjih sedamsto metara vozili u tišini. Jednom drugom prilikom vozio je Violet u Cheltenham, gdje je učenicama viših razreda ženske škole držala predavanje o prednostima oksfordskog obrazovanja.

Njegovo pak oksfordsko obrazovanje protjecalo je dobro. Toga je ljeta prvi put jeo salatu začinjenu limunom i uljem, i doručkovao jogurt - glamurozan pripravak koji je poznavao samo iz jednoga romana o Jamesu Bondu. Kuhinja njegova preopterećenog oca i studentski život na pitama i krumpirićima nisu ga mogli pripremiti za neobično povrće - patlidžane, zelenu i crvenu papriku, tikvice i mangetout - koje mu se uredno posluživalo. Iznenadio se, pa čak i pomalo uvrijedio, kad je Violet, prilikom njegova prvog posjeta

Pontingovima, kao predjelo poslužila zdjelu polusirova graška. Morao je svladati odbojnost, ne toliko prema okusu, koliko prema glasu koji je pratio češnjak. Ruth se dugo smijuljila, sve dok joj nije bilo rečeno da ode u drugu sobu, kad je francuz nazvao kroasanom. Tek su se bili upoznali kad su Pontingovi ostali zatečeni njegovom izjavom da nikada nije bio izvan Engleske, osim kad je išao na ekspediciju u Škotsku, popeti se na tri vrha Munroea. Prvi put u životu susreo se s mlislama, maslinama, svježe mljevenim crnim paprom, kruhom bez maslaca, incunima, nedopečenom janjetinom, drukčijim vrstama sira od cheddara, ratatouilleom, saucissonom, bouillabaisseom, obrocima bez krumpira i, sa svojim najvećim izazovom, ružičastom pastom koja je mirisala na ribu, tarama-salatom. Mnoge od tih namirnica ili jela bili su mu tek blago odbojni i međusobno slični na neki neodređen način, no nije mu padalo na pamet da se prestane praviti finim. Ponekad, kad bi prebrzo jeo, malo mu je falilo da ne povrati.

Neke je novine lako prihvatio: svježe mljevenu filter-kavu, sok od naranče za doručak, confit pačjih bataka, svježe smokve. Nije ni mogao znati koliko su Pontingovi poseban slučaj; sveučilišna profesorica udana za uspješna poslovnog čovjeka, pri čemu je Violet, dugogodišnja prijateljica poznate kuharice Elizabeth David, vodila kućanstvo u osvit kulinarske revolucije dok je studentima predavala o monadama i kategoričkom imperativu. Edward je upijao te domaće pojedinosti a da nije primjećivao njihovu egzotičnu raskoš. Pretpostavljao je da oksfordski profesori tako žive, i ni u ludilu ne bi pokazao da je zadivljen.

Zapravo, bio je očaran, živio je kao u snu. Za toga toplog ljeta njegova se žudnja za Florence posve uklopila u dekor - prostrane bijele sobe sa suncem zagrijanim podovima bez trunke prašine, prohladni zeleni zrak koji je kroz otvorene prozore u kuću dopirao iz one guštare od vrta, mirisna rascvalost sjevernoga Oxforda, svježe knjige u tvrdome uvezu naslagane po stolovima knjižnice - nova Iris Murdoch (Violetina prijateljica), novi Nabokov, novi Angus Wilson - i njegov prvi susret sa stereogramofonom. Florence mu je jednoga jutra pokazala blještave narančaste lampe pojačala koje su stršale iz otmjene sive kutije, i do pasa visoke zvučnike, a zatim mu nemilosrdno glasno pustila Mozartovu *Haffner simfoniju*. Uvodni oktavni

skok zgrabio ga je svojom smjelom jasnoćom - odjednom se čitav orkestar raširio pred njim - pa je Edward podigao šaku i s drugog kraja sobe, ne mareći pritom hoće li ga tko čuti, povikao da je voli. Bio je to prvi put da je to izgovorio, njoj ili bilo komu drugom. Pročitao joj je s usana da mu je uzvratila prije no što se oduševljeno nasmijala jer je napokon i njega dirnula klasična glazba. Prešao je na njezin kraj sobe da zajedno zaplešu, ali glazba se ubrzala i postala ritmički nemirnom, pa su teturavo zastali, zagrlili se, i pustili je da se plete oko njih.

Kako se pred samim sobom mogao pretvarati da u njegovu suženome življenju to nisu izvanredni doživljaji? Uspijevao je ne razmišljati o tome. Poniranje u sebe po prirodi mu je bilo pomalo strano, a hodanje po kući s neprestanom erekcijom, ili se barem njemu tako činilo, donekle mu je otupljivalo i ograničavalo misli. Prema prešutnome kućnom redu, bilo mu je dopušteno danju, dok bi ona vježbala violinu, lješkariti na njezinu krevetu pod uvjetom da vrata sobe ostanu otvorenima. Trebao je čitati, ali mogao ju je samo gledati i voljeti njezine gole ruke, njezin rajf, njezina ravna leda, ljupko uzdignutu bradu dok je namještala svoje glazbalo ispod nje, siluetu njezinih oblina u prozoru, način na koji bi rub pamučne suknje lelujavao oko njezinih preplanulih listova pri svakom zamahu gudalom i poigravanje sitnih mišića u istim tim listovima kad bi se izvila i prebacila težinu s noge na nogu. S vremena na vrijeme uzdahnula bi zbog nekog umišljenog nesavršenstva u tonu ili fraziranju pa bi stala taj dio ponavljati u beskonačnost. Još jedan pokazatelj njezina raspoloženja bio je i način na koji je okretala listove na stalku, prelazeći na novi komad žustrim pokretom iz članka ruke, ili pak polako i opuštano, onda kad bi napokon bila zadovoljna sobom, ili kada bi se doimala kao da očekuje kakvo novo zadovoljstvo. Uzbudivalo ga je, gotovo zadivilo, to što se ona ni najmanje ne obazire na njega - imala je dara za potpunu usredotočenost, dok je on mogao čitav dan provesti u sumraku dosade i napaljenosti. Znao bi proći cijeli dan prije nego što bi se sjetila da je i on u sobi, i premda bi ga u tome trenutku pogledala i nasmiješila mu se, nikada mu se ne bi pridružila na krevetu - žestoka profesionalna ambicija, ili kakav novi kućni protokol, držali su je uz stalak.

Odlazili su u šetnje preko Port Medowa, uzvodno uz Temzu, pa na

pivo u Perch ili Trout. Kada nisu razgovarali o svojim osjećajima - Edwardu je to postajalo pomalo sladunjava - razgovarali su o svojim ambicijama. On bi se raspričao o biblioteci kratkih povijesnih priča o poluzaboravljenim ličnostima koje su se nakratko našle uz bok kakvoga velikog čovjeka, ili su pak imali vlastiti trenutak slave. Opisivao joj je luđačku jurnjavu na sjever sir Roberta Careyja, kako je na Jamesov dvor stigao krvava lica jer je bio pao s konja, i kako mu se na kraju sav taj trud nije isplatio. Nakon onoga razgovora s Violet, Edward je u biblioteku odlučio uvrstiti i ključnu ličnost jednoga kulta iz srednjega vijeka o kojem je već pisao i Norman Cohn, mesiju s bičem iz sredine četrnaestog stoljeća čiji je dolazak bio najavljen, kako su tvrdili njegovi sljedbenici, u Izaijinim proročanstvima. Krist je bio tek njegov prethodnik, jer on je bio car Posljednjih dana i sam Bog. Njegovi flagelantski sljedbenici ropski su mu se pokoravali i molili mu se. Ime mu je bilo Konrad Schmid i vjerojatno ga je spalila inkvizicija 1368, nakon čega se čitava svita njegovih raspršenih pristalica jednostavno rasplinula. Kako je to Edward zamislio, svaka bi knjiga imala najviše dvjesto stranica, bila bi ilustrirana, a izdavao bi ih Penguin, a nakon što bi izašla čitava biblioteka, moglo bi ih se kupiti i kao poseban komplet u kutiji.

Florence je, dakako, govorila o svojim planovima s Kvartetom Ennismore. Prošli tjedan bili su na Akademiji i za njezina mentora izveli čitav Beethovenov opus 59. nazvan Razumovski, i on je bio vidno uzbuđen. Odmah im je rekao da je pred njima svijetla budućnost te da pod svaku cijenu moraju ostati zajedno i danonoćno vježbati. Predložio im je da suze repertoar, usmjere se na Haydna, Mozarta, Beethovena i Schuberta, a da Schumanna, Brahmsa i druge kompozitore iz dvadesetoga stoljeća ostave za poslije. Florence je rekla Edwardu da želi samo takav život, da ne bi preživjela protraćene godine u zadnjem redu nekog orkestra, ako bi uopće mogla dobiti takav posao. S kvartetom, rad je tako intenzivan, visoka koncentracija toliko potrebna jer je svaki svirač poput solista, a glazba toliko čarobna i raskošna da svaki put kad odsviraju neki komad u cijelosti, u njemu uvijek nađu nešto novo.

Sve je to govorila znajući da mu klasična glazba ništa ne znači. Što se njega ticalo, klasika je bila najbolja kad se slušala tiho i u pozadini, ta bujica nerazgovjetnog mjaukanja, struganja i trubljenja koja

se obično uzima kao znak ozbiljnosti i zrelosti ili iskazivanja poštovanja prošlosti, ali je pritom lišena svake zanimljivosti ili uzbudljivosti. Ali Florence je bila uvjerenjena da njegov trijumfalni usklik na prve zvukove *Hajfner simfonije* predstavlja značajan pomak, pa ga je pozvala da pođe s njom u London i prisustvuje jednoj probi kvarteta. Bio je spreman pristati - želio ju je, naravno, gledati dok radi, ali što je još važnije, bila mu je to prilika da provjeri je li mu taj čelist, Charles, kojega je prečesto spominjala, u bilo kojem pogledu suparnik. Ako se pokaže da jest, Edwardu se činilo važnim doslovno pokazati da je tu.

Zbog pada potražnje za ljetnih mjeseci, kvartet je po simboličnoj cijeni zakupio salu za probe u salonu klavira pokraj Wigmore Halla. Zelena soba, skućene garderobe, čak i dvorana pod kupolom teško su mogli objasniti zbog čega je toliko obožavala tu ustanovu. Toliko se ponosila tim Wigmore Hallom da bi čovjek pomislio da ga je sama projektirala. Izvela ga je na pozornicu i tražila da zamisli uzbuđenje i prestravljenost koju izvođač osjeća pred publikom tako istančana ukusa. Nije mogao, no zadržao je to za sebe. Zatim je rekla da će se jednoga dana i to dogoditi, da u to uopće ne sumnja: Kvartet Ennismore nastupit će ovdje, divno će svirati i trijumfirati. To ga je svečano obećanje podsjetilo koliko je voli. Poljubio ju je pa je skočio s pozornice u gledalište i ušao u treći red, provukao se točno do sredine i zakleo se da će, ma što se dogodilo, toga dana biti tu, na tome mjestu, u sjedalu 9 C, i da će nakon završetka izvedbe biti prvi koji će zapljeskati i zakliktati „bravo”.

Kad je proba počela, Edward se smjestio u kut gole sobe duboko sretan. Otkrivao je da ljubav nije stabilno stanje, nego niz novih naleta i valova, a jedan ga je takav val upravo bio preplavio. Čelist, vidno zatečen pojavom Florenceina novog prijatelja, bio je raskvašen momak, koji je mucao i imao jako loš ten, pa se Edward mogao sažaliti nad njime i velikodušno mu oprostiti ropsku opsjednutost Florence, s obzirom na to da ni on nije skidao oka s nje. Dok se s prijateljima spremala na rad, zračila je dubokom mirnoćom, kao da je u transu. Stavila je rajf, a Edward je, u iščekivanju da proba započne, zapao u neko sanjivo stanje, i zamišljao je ne samo seks s Florence nego i brak, i obitelj, i kćer koju bi mogli dobiti. To što razmišlja o tim stvarima zacijelo je znak njegove zrelosti. Ili možda

tek pristojnija varijanta sna o sebi kao o predmetu obožavanja više djevojaka. Bit će lijepa i ozbiljna na majku, ljupko ravnih leđa, i sigurno će svirati neki instrument - po svoj prilici violinu, iako nije posve isključio ni mogućnost da to bude i električna gitara.

Upravo je toga popodneva Sonia, violinistica s Florenceina kata, došla na probu Mozartova kvinteta. Napokon su svi bili spremni i proba je mogla početi. Na jedan kratki tren zavlada je napeta tišina koju je možda čak i sam Mozart tu zamislio. Čim su krenuli, Edward je bio zapanjen silinom zvuka, njegovom mišićavošću i baršunastom isprepletenošću instrumenata pa je minutama zapravo uživao u glazbi - sve dok nije izgubio nit i počeo se kao i uvijek dosađivati istovjetnošću te teatralne uzburkanosti. Onda ih je Florence zaustavila i tiho iznijela svoje opaske, pa se pokrenula cijela rasprava prije nego što su nastavili dalje. To se dogodilo još nekoliko puta, i kroz ta ponavljanja Edward je polako otkrivao milozvučnu melodiju, i obilje trenutačnih zamršenih izmjena među sviračima, odvažnih sunovrata i uzleta koje je sada naučio očekivati u svakome ponovljenom krugu. Poslije, na povratku kući vlakom, mogao joj je najiskrenije reći da ga je glazba dirnula, a neke joj je dijelove i otpjevao. Florence je bila toliko ganuta da mu je dala još jedno obećanje - i to ponovno onim uzbuđenim svečanim tonom uz koji su joj oči postajale dvostruko većima. Kada dođe veliki dan njihova debija uWigmore Hallu, svirat će taj kvintet, i to samo za njega.

Zauzvrat, on je njoj od kuće u Oxford donio odabrane ploče koje je htio da zavoli. Sjedila je nepomično i strpljivo slušala, zatvorenih očiju i s prevelikom koncentracijom - Chucka Berryja. Pomislio je da joj se Roll over Beethoven možda neće svidjeti, ali pjesma joj je bila urnebesno zabavna. Puštao joj je „ne najsretnije, ali časne” obrade pjesama Chucka Berryja u izvedbi Beatlesa i Rolling Stonesa. Nastojala je reći nešto lijepo o svakoj pjesmi, ali koristila se riječima poput „živahno”, „veselo” ili „iz srca” i bilo mu je jasno da ga samo ne želi uvrijediti. Nabacio joj je da nema „žicu” za rock 'n' roll i da se ne mora na silu truditi, a ona mu je tada priznala da ne može podnijeti bubnjeve. Kad je već melodija tako bazna, uglavnom u četveročetvrtinskome taktu, čemu to neprekidno lupanje i razbijanje i topot da bi se održao ritam? U čemu je svrha kad ionako imaju ritam gitaru, a često i klavir? Ako glazbenicima treba davati takt, zašto ne uzmu

metronom? Zamisli da Kvartet Ennismore primi bubnjara! Poljubio ju je i rekao joj da je ona najstaromodnija osoba zapadne civilizacije.

„Ali ti me voliš”, odgovorila je.

„Baš zato te i volim.”

Početkom kolovoza, kad se jedan susjed iz Turville Heatha razbolio, Edward je dobio ponudu za privremen honorarni posao na održavanju terena u kriketskom klubu Turville. Imao je dvanaest radnih sati tjedno, a mogao ih je odraditi kad god je htio. Volio je otići od kuće što ranije, još prije nego što bi mu se otac probudio, i laganim korakom, kroz ptičje nadglasavanje, proći alejom lipa pa stupiti na zeleno polje, kao da je cijeli svijet njegov. Tijekom prvoga tjedna pripremao je teren za lokalni derbi, veliki meč protiv Stonora. Kosio je, teglio valjak i pomagao stolaru koji je iz Humbledena došao postaviti i oličiti novu tablu drvenih letvi s prečkama. Kad god nije radio u klubu ili po kući, smjesta bi se uputio u Oxford, ne samo zato što je čeznuo za Florence nego i da bi što duže odlagao njezin neizbježan posjet njegovima. Nije znao kako će proći Florencein susret s njegovom majkom ili kako će ona reagirati na prljavštinu i nered u kući. Vjerovao je da mu treba vremena da ih obje pripremi za to, ali, kao što se poslije pokazalo, to nije bilo potrebno; jednoga vrelog petka, dok je u rano popodne hodao preko terena, ugledao je Florence kako ga čeka u hladu paviljona. Znala je njegov raspored pa je sjela na rani vlak za Henley i prošetala do Stonora s kartom u ruci i nekoliko naranči u platnenoj torbi. Već ga je pola sata promatrala kako obilježava graničnu crtu. Voleći ga izdaleka, pojasnila mu je kad su se poljubili.

To je bio jedan od savršenih trenutaka njihove rane ljubavi, kad su polako, držeći se za ruke, krenuli natrag veličanstvenom alejom, korčajući sredinom kako bi je u potpunosti posjedovali. Sad kad je bila neizbježna, mogućnost da se upozna s njegovom majkom i skromnom kućicom više mu se nije činila tako značajnom. Sjene koje su bacale lipe bile su toliko duboke da su se prema blještavoj svjetlosti činile plavkasto-crnima, a sparina je bila zasićena mirisom svježih trava i poljskoga cvijeća. Razbacivao se njihovim imenima i još je, pukom srećom, uz cestu našao grmić čilternske gorčike. Ubrali su samo jednu. Vidjeli su žutiku, zelendur zelenac, a onda je jedan kobac preletio pokraj njih i napravio uzak krug oko stabla crnoga

gloga. Ni običnim pticama poput te nije znala imena, ali se zaklela da će ih naučiti. Bila je ushićena ljepotom staze kojom je došla i svojom pametnom odlukom da ne ide Stonorskom dolinom, nego uskim seoskim puteljkom kroz samotni Bix Bottom, pokraj ruševina crkve sv. Jamesa obraslih bršljanom, pa uz šumovite obronke do pašnjaka u Maidensgroveu, gdje je otkrila punu livadu poljskoga cvijeća, a potom kroz bukovu šumu do Pishill Banka gdje se na jednome brdašcu smjestila crkvica od cigle i kamena s dvorom. Dok mu je opisivala sva ta mjesta - a on ih je poznavao do posljednjeg detalja - zamišljao ju je ondje, samu, kako satima pješaci prema njemu i zastaje samo kako bi se namrštila nad kartom. A sve zbog njega. Kakav dar. I nikada mu prije nije izgledala tako sretnom, tako lijepom. Kosu je svezala u rep vrpcom od crnoga baršuna, a na sebi je imala crne traperice i platnene tenisice, i bijelu košulju kroz čiju je jednu rupu za gumb nestašno utaknula maslačak. Na putu prema kućici neprestano ga je vukla za ruku zaprljanu travom stalno tražeći od njega još jedan poljubac, zapravo najbezazleniju pusu, i taj je put i on rado, ili barem mirno, prihvatio da neće ići dalje od toga. Nakon što je usput ogulila jedinu preostalu naranču da je podijele, osjetio je kako joj je ruka ljepljiva. Bili su nevino uzbuđeni zbog njezina lukava iznenađenja, njihovi životi činili su im se urnebesno zabavnima i lišenima svih okova, i imali su čitav vikend pred sobom.

Uspomena na tu šetnju od terena za kriket do kuće, sada, godinu dana poslije, rugala se Edwardu za njegove prve bračne noći, dok je u polumraku ustajao iz kreveta. Osjećao se razapetim među oprečnim osjećajima, a morao se držati najboljih, najnježnijih misli na nju, ili će, mislio je, pokleknuti, jednostavno odustati. Noge su mu bile kao od tekućeg olova dok je koračao sobom ne bi li podigao svoje gaće s poda. Navukao ih je, dohvatio hlače i ostao stajati držeći ih obješene o ruku dok je kroz prozor piljio u drveće koje se stisnulo od vjetra, u to doba već potamnjelo, i stopilo se u jednoličnu sivo-zelenu masu. Visoko gore nadvio se mutan polumjesec, koji nije bacaio gotovo nikakvu svjetlost. Ujednačen zvuk valova koji su se razbijali o obalu provalio mu je u misli, kao da je netko odjednom pritisnuo prekidač i ispunio ga malaksalošću; na neumoljive zakone i

processe fizičkoga svijeta, Mjeseca i plima, koji ga uglavnom i nisu baš zanimali, ovaj događaj nije ni najmanje utjecao. Ta očigledna činjenica bila je preokrutna. Kako će on sada, sam i bez oslonca? Kako da se spusti dolje na plažu, kamo je pretpostavljao da je otišla, i suoči se s njome? Hlače su mu bile smiješne i teške u ruci, te usporedne cijevi tkanine spojene na jednome kraju, po proizvoljnoj modi nekoliko posljednjih stoljeća. Dok ih je navlačio, činilo mu se da će se tako vratiti u društveni svijet, svojim obvezama i stvarnome opsegu svojega stida. Kad se odjene, morat će je poći tražiti. Pa je odugovlačio.

Kao i druge žive uspomene, sjećanje na tu šetnju prema Turville Heathu s Florence bilo je obavljeno polusjenom zaborava. Kad su stigli njegovoj kući, majka je vjerojatno bila sama - djevojke i otac u to su vrijeme još bili u školi. Marjorie Mayhew obično su zbunjivala nepoznata lica, no Edward se nije sjećao trenutka kada ju je upoznao s Florence, ni načina na koji je ona reagirala na zakrčene i zapuštene sobe i smrad kanalizacije, uvijek najgori ljeti, koji se širio iz kuhinje. Sjećao se tek nekih prizora toga popodneva, pojedinih slika, kao na starim razglednicama. Jedna je bila pogled kroz uprljan, rešetkasti prozor dnevne sobe na dno vrta, gdje su Florence i njegova majka sjedile na klupici, svaka sa svojim škarama i izdanjima časopisa *Life*, kako čavrljaju dok rezuckaju stranice. Kad su se vratile iz škole, djevojke su zacijelo odvele Florence da vidi tek rođeno susjedovo magare, jer je sljedeća slika prikazivala sve tri kako se ruku pod ruku vraćaju preko livade. Treća se pak odnosila samo na Florence, koja je u vrt iznosila pladanj s čajem za njegova oca. Oh da, u to ne bi smio sumnjati, bila je dobra osoba, najbolja, i toga ljeta cijela se obitelj Mayhew zaljubila u Florence. Blizanke su otišle s njima u Oxford i provele dan na rijeci s Florence i njezinom sestrom. Marjorie je neprestano pitala za Florence, iako se nikada nije mogla sjetiti njezina imena, a Lionel Mayhew, kao čovjek koji je vidio svijeta, savjetovao je sinu da se oženi „tom djevojkom” dok mu ne pobjegne.

Prizivao je te lanjske uspomene, razglednice njegova doma, šetnju pod lipama, oksfordsko ljeto, ne iz sentimentalne želje da se prepusti svojoj boli i da je pojača, već da bi je se otresao i ponovno osjetio zaljubljenost i spriječio nadiranje onoga elementa za koji se isprva

pretvarao da ne postoji; najprije sumrak njegova raspoloženja, pa neka mračna spoznaja, trag otrova koji se već polako razgranao čitavim njegovim bićem. Gnjev. Onaj demon kojega je prije uspijevao držati pod kontrolom, onda kad bi osjetio da mu je strpljenje na rubu. Mamila ga je pomisao da mu se preda, sad kad je već bio sam i kada si je mogao dopustiti taj žar. Nakon onakvoga poniženja, morao je ponovno naći svoje samopoštovanje. A i što ima loše u pukim mislima? Bolje da to odmah riješi, dok još tu stoji, polugol među ruševinama svoje prve bračne noći. U toj mu je predaji pomagala i bistrina koja te obuzme po naglome nestanku želje. Sada kada mu čežnja više nije omekšavala ili mutila misli, bio je kadar prepoznati uvredu s forenzičkom nepristranošću. Kakva je to bila uvreda, kakav mu je samo prezir iskazala onim zgroženim krikom i cirkusom koji je napravila s jastukom, kakvo prikriivanje oštrice, onako pobjeći iz sobe bez riječi, ostaviti ga samog s tom odvratnom ljagom srama, i tim teškim bremenom neuspjeha. Učinila je sve što je mogla da situaciju učini još gorom, i to unepovrat. Prezirala ga je, htjela ga je kazniti, ostaviti ga samog da razmišlja o svojoj nesposobnosti a da se ni na trenutak nije zapitala o svojoj ulozi u svemu tome. Nema sumnje da je to bilo njezino djelo, djelo njezinih prstiju, to što ga je potjeralo. Čim se sjetio toga dodira, toga trenutka u kojem ga je preplavila nekakva milina, svjež i britak osjećaj nadraženosti počeo mu je odvracati misli od one krutosti, kao mamac koji ga je pozivao da joj oprost. No odupro mu se. Našao je svoju temu i gurao je dalje. Slutio je da ga čeka nešto mnogo teže, i evo, napokon se toga i dokopao, pa kao kad se rudar sporednim tunelima probija do onoga glavnog, izbio je na sumoran prolaz, dovoljno širok da kroz njega prođe sav njegov nakupljeni bijes.

Bio mu je pred nosom, i samo ga budala ne bi uočila. Već ga godinu dana ubija ta pasivnost na koju ga je primorala, žudnja za njom do boli, priželjkivanje i onih malih stvari poput strastvenih poljubaca i međusobnih dodira. Vjenčanje mu je bila jedina utjeha. I koliko im je zadovoljstvo samo uskratila. Čak i ako prije braka nisu mogli voditi ljubav, nije bilo potrebe za takvim kreveljenjem, tako mukotrpnim suzdržavanjem. Bio je strpljiv, nije prigovarao - pristojna budala. Drugi bi muškarci zahtijevali više, ili bi otišli svojim putem. Pa ako se sada, nakon čitave godine provedene u napornome kočenju,

nije uspio kontrolirati, ako je podbacio u ključnome trenutku, ne pada mu na pamet preuzeti krivicu. I gotovo. On odbija to poniženje, ne priznaje ga. To je neviđeno, tako zaplakati od razočaranja, tako ljutito izjuriti iz sobe, a ona je kriva za sve. Morao bi pogledati istini u oči, ne voli ona ni poljupce ni dodire, a ni kad su im tijela blizu, jednostavno joj nije stalo do njega. Nema u njoj čulnosti, ni trunke žudnje. Nikada neće moći osjetiti ono što on osjeća. Edward se narednim koracima predao fatalnom lakoćom: sve je to ona jako dobro znala - kako ne bi? - a zavaravala ga je. Htjela je muža da bi je drugi poštovali, ili da bi ugodila roditeljima, ili zato što se svi žene. Ili misli da je to neka veličanstvena igra. Ne voli ga, nije ona kadra voljeti onako kako se muškarac i žena vole, i toga je bila svjesna, ali isključivo kao neke svoje tajne. Bila je prijetvorna.

Nije lako ganjati tako gorke istine bosonog i u gaćama. Navukao je hlače pa nekako našao i čarape i cipele, još jedanput razmislio o svemu, izbrusio grube bridove i presjekao teške prijelaze, mostove koji su se opasno klimali, i tako usavršio svoju tužbu, pritom osjećajući da ga iznova preplavljuje gnjev. Približavao se taj gnjev nekomu vrhuncu i ne bi imao smisla kad bi ostao neizrečenim. Sve će sada izaći na vidjelo. Ona mora znati što on misli i osjeća - treba mu da to izbací iz sebe. Zgrabio je sako sa stolice i požurio se van.

PETO POGLAVLJE

Gledala ga je kako joj obalom dolazi ususret, isprva tek kao indigo mrlju na potamnijelu šljunku, na trenutke naizgled nepokretnu, treperavu i neizoštrenih bridova, a onda odjednom sve bližu, poput šahovske figure koja preskače polja i sve joj se više približava. Sunce je rasipalo svoj posljednji plam po obali, a iza nje, dalje prema istoku, Portlandska stijena ponegdje je još bljeskala svjetlošću dok se u oblacima zrcalio mutan žućkasti odsjaj uličnih svjetiljki iz nekoga udaljenoga grada. Promatrala ga je, priželjkivala da uspori, jer u svojoj ga se grižnji savjesti bojala, i očajnički se nadala da će dobiti još malo vremena. Kakav god ih razgovor čekao, strepila je od njega. U njezinu doživljaju toga nemilog događaja nije bilo riječi kojima bi ga se moglo opisati, nikakva zajedničkog jezika na kojem bi se dvoje odraslih ljudi pri zdravoj pameti moglo sporazumjeti oko toga što se dogodilo. A raspravu nije mogla ni zamisliti. To uopće nije dolazilo u obzir. Nije željela ni pomisliti na to, i nadala se da se i on tako osjeća. Ali o čemu bi drugom razgovarali? Zbog čega bi drugog bili tu? Ispriječila se ta nevolja između njih, čvrsta kao kakav reljefni oblik, planina, rt koji se ne može imenovati, ili zaobići. A uz to se i stidjela. Potresali su je udari zakašnjela šoka zbog toga kako je postupila, a činilo joj se da joj i zvone u ušima. Zato je i otrčala tako daleko niz plažu, po grubome šljunku u cipelama za oproštajnu zabavu, samo da bi pobjegla iz one sobe i svega što se u njoj dogodilo, a i od sebe same. Strašno se ponijela. Strašno. Ta joj je nespretna, društvena riječ odzvanjala u glavi. Tim se izrazom u krajnjoj liniji nešto oprašta - ona je strašno igrala tenis, njezina je sestra strašno svirala klavir - i Florence je znala da ta riječ prije prekriva njezino ponašanje nego što ga opisuje.

U isto to vrijeme, bila je svjesna i njegove sramote - kad se onako nadvio nad nju, njegovo zgrčeno i izbezumljeno lice, oni reptilski

trzaji kralježnice. Bi li se usudila samoj sebi priznati da joj je barem malo laknulo kad je uvidjela da ona nije jedina, da i s njime nešto nije u redu? Kako grozno, a opet, kolika bi to utjeha bila kad bi se pokazalo da Edward ima neku urođenu manu, nešto što je prokletstvo te obitelji, jednu od onih bolesti koju prati takav osjećaj srama da se o njoj nikada ne govori, kao recimo enureza, ili rak, riječ koju nikada nije izgovarala iz praznovjernog straha da si ne okalja usta - glupost, naravno, koju nikada ne bi javno priznala. Tako bi mogli jedno drugo žaliti, svojim nevoljama vezani u ljubavi. I žalila ga je, ali osjećala se pomalo prevarenom. Ako je patio od neke rijetke boljke, zašto joj to nije rekao, u povjerenju? No bilo joj je posve jasno zašto to nije mogao. I ona je šutjela. Kako bi uopće načeo temu te svoje mane, kojim riječima? Te riječi ne postoje. Takav jezik tek treba izmisliti.

I dok je tako podrobno razmatrala tu mogućnost, dobro je znala da je s njime sve u redu. Posve u redu. Stvar je u njoj, samo u njoj. Naslonila se na veliko oboreno stablo koje je vjerojatno neka oluja srušila na obalu i kojem je koru ogulila silina valova, a golo drvo zagladila i ukrutila slana voda. Udobno se smjestila između debla i jedne grane, i kroz masivno deblo, pri dnu leđa, osjećala je zaostalu toplinu dana. Kao bezbrižno dijete u majčinu naručju, iako Florence nije mislila da bi se ikada mogla tako priljubiti uz Violet, čije su ruke bile tanke i napete od pisanja i razmišljanja. Kad je Florence bilo pet godina, imala je dadilju, školovanu odgojiteljicu, koja je bila poprilično bucfasta i majčinski tip, s melodičnim škotskim glasom i grubim crvenim zglobovima prstiju, ali ona ih je napustila nakon neke neimenovane sramote.

Florence je nastavila gledati Edwarda koji joj je prilazio plažom, sigurna da je još ne vidi. Mogla se spustiti do vode i požuriti se natrag obalom Flinta, no premda ga se bojala, pomislila je da bi sada bilo preokrutno pobjeći. Samo na trenutak, vidjela je obrise njegovih ramena u srebrenoj vodi, struji koja se poput perjanice širila daleko iza njega na pučinu. Sada je već čula zvuk njegovih koraka po šljunku, a to je značilo da bi i on čuo njezine. Znao je da treba poći na ovu stranu jer su se tako bili dogovorili, takav je bio njihov plan za poslije večere, ona šetnja po slavnome šljunku s buteljom vina. Usput su namjeravali skupljati oblutke i usporediti njihovu veličinu ne

bi li se uvjerali da su bure uistinu uvele red na plažu.

Sjećanje na to izgubljeno zadovoljstvo nije ju sada posebno rastužilo, jer odmah ga je potisnula jedna ideja, jedna prekinuta misao iz ranijih večernjih sati. Voljeti se, i jedno drugome dati slobodu. Taj bi mu argument mogla podastrijeti, no odvažan je to prijedlog, pomislila je, i kod drugih bi prošao, ali kod Edwarda ne, njemu bi zvučao smiješno i idiotski, možda čak i uvredljivo. Nikada nije mogla u potpunosti shvatiti opseg svojega neznanja, jer u nekim se pitanjima smatrala poprilično mudrom. Trebalo joj je još vremena. Ali još samo koji tren i on će joj se pridružiti, a taj grozan razgovor morat će početi. To što nije znala kako se postaviti prema njemu, to je bio samo još jedan njezin nedostatak, jednako kao i činjenica da trenutačno ne osjeća ništa osim straha od onoga što će joj reći, i onoga što bi se od nje očekivalo da mu odgovori. Nije znala da li da ga moli za oprostaj ili da očekuje ispriku. Nije bila ni zaljubljena ni odijubljena - nije osjećala ništa. Samo je htjela biti ovdje, sama u sumraku, uz svu krupnoću toga divovskoga stabla.

Izgledalo joj je kao da on u ruci nosi kakav paket. Zastao je malo dalje kao da staje na pragu sobe, a već joj je to samo po sebi djelovalo kao neprijateljski potez, i odmah se počela osjećati kao da joj je on nekakav protivnik. Zašto je tako brzo krenuo za njom?

I doista, u njegovu se glasu mogla osjetiti srdžba. „Eto te.”

Nije se mogla natjerati da odgovori na tako nesuvisao komentar.

„Zar si baš morala otići ovako daleko?”

„Jesam.”

„Do hotela ima valjda tri kilometra.”

I sama je bila iznenađena čvrstinom svojega glasa.

„Baš me briga koliko je daleko hotel. Morala sam izaći na zrak.”

Ovo je prešutio. Kad je prebacio težinu s jedne noge na drugu, šljunak je zacilikao pod njegovim nogama. Sada je vidjela da u ruci drži svoj sako. Na plaži je bilo toplo i vlažno, toplije nego tijekom dana. Išlo joj je na živce što je ponio i sako. Barem nije kravatu svezao! Bože mili, kako je odjednom postala razdražljivom, a samo nekoliko minuta prije tako se stidjela sama sebe. Obično je tako žudjela za njegovim odobravanjem, a sada joj je bilo potpuno svejedno.

Pripremao se da joj kaže što joj je došao reći pa joj se malo približio. „Čuj, ovo je suludo. Nije fer od tebe što si tako pobjegla.”

„Da?”

„Zapravo, to je bilo prokleta neugodno.”

„Zbilja? Pa da, ono što si ti učinio, to jest bilo prokleta neugodno.”

„Što hoćeš reći?”

Zatvorila je oči pa mu je rekla: „Znaš ti dobro što hoću reći.” Poslije će se mučiti sjećanjem na svoj udio u ovoj razmjeni, ali sada je dodala: „Bilo je degutantno.”

Učinilo joj se da je ispustio neki prigušeni glas, kao da ga je netko udario u prsa. Da je barem tišina koja je uslijedila potrajala koju sekundu duže, njezin osjećaj krivnje dobio bi mjesta da se pobuni, pa bi možda dodala nešto manje grubo.

Ali Edward se već raspalio. „Ti nemaš pojma kako biti s muškarcem. Da imaš, ovo se nikada ne bi dogodilo. Nikada mi nisi dopustila ni da te taknem. Nemaš ti blage veze, je l' da? Ponašaš se kao da smo u osamsto šezdeset drugoj. Ne znaš se ni ljubiti.”

Čula je samu sebe kako mu odgovara: „Znam prepoznati promašaj kad ga vidim.” Ali nije to mislila, ta grubost nije joj bila nalik. Bio je to samo odgovor druge violine prvoj, retorički udarac izazvan naglošću, preciznošću njegova napada, ismijavanjem koje je čula u svakome njegovom ponovljenom „ti”. Koliko bi optužbi trebala pretrpjeti u jednome kratkom govoru?

Ako ga je povrijedila, ničime to nije pokazivao, iako gotovo da mu nije vidjela lice. Možda ju je mrak i osokolio. Kad je ponovno progovorio, nije čak ni podigao glas.

„Neću dopustiti da me ponižavaš.”

„A ja neću dopustiti da me ti maltretiraš.”

„Ne maltretiram te.”

„Maltretiraš. Oduvijek.”

„Ovo je smiješno. O čemu ti to govoriš?”

Nije bila sigurna, ali znala je da neće skrenuti s toga puta. „Stalno me pritišćeš i pritišćeš, stalno nešto želiš od mene. Nikada nas ne možeš pustiti na miru. Nikada ne možemo biti samo sretni. Taj pritisak nikada ne prestaje. Uvijek želiš nešto više od mene. Stalno nešto pokušavaš iznuditi od mene.”

„Iznuditi? Ne razumijem. Nadam se da ne govoriš o novcu.”

Nije o tome govorila. To joj nije bilo ni u peti. Kako je neprilično što sada spominje novac. Kako se usuđuje? Pa mu je odgovorila:

„Dobro, kad si ga već spomenuo. Tebi je očito on na pameti.”

Iznervirao ju je njegov sarkazam. Ili njegova jezičavost. Mislila je na nešto bitnije od novca, ali nije znala kako da to kaže. Mislila je na njegov jezik koji joj je sve dublje gurao u usta, njegovu ruku koja joj se zavljučila sve dalje ispod suknje i bluze, ili koja je povlačila njezinu prema svojim preponama, i na to kako bi se katkad okrenuo od nje i ušutio. Naprasito je očekivao da mu pruži više, a onda je bio razočaran što ona sve to usporava. Čim bi prešla jednu granicu, već bi je čekala druga. Svakim svojim ustupkom samo bi povećavala zahtjeve, a time i razočaranja. Čak i u njihovim najsretnijim trenucima, uvijek je postojala ta sjenka ukora, jedva prikriiven mrak njegove nezadovoljenosti, nadvila se nad njih kao planina, neka vječna tuga za koju su oboje smatrali da je ona odgovorna. Htjela je biti zaljubljena i biti svoja. Ali da bi bila svoja, stalno je morala govoriti „ne”. I da je prestala biti vjerna sebi. Bačena je na stranu boležljivosti, kao protivnik normalnoga života. Živciralo ju je što je tako brzo odjurio za njom na plažu kad joj je morao ostaviti vremena da bude malo sama. A i ovo sada, na obalama La Manchea, samo je sporedna tema u širem kontekstu. Već je mogla vidjeti budućnost. Posvađat će se, pomirit će se, ili će se napola pomiriti, on će je nagovoriti da se vrati u sobu, a onda će se na nju ponovno svaliti očekivanja. I ona će ponovno biti promašaj. Nije mogla disati. Tek je osam sati bila u braku i svaki joj je sat bio kao kamen na duši, utoliko teži što nije znala kako da mu opiše što joj prolazi kroz glavu. Prema tome, novac je morao poslužiti kao tema - zapravo, već je savršeno poslužio, jer on se već uzrujao.

Rekao je: „Novac mi nikada nije bio važan. Ni tvoj, ni ičiji.”

Znala je da je to istina, ali je nastavila šutjeti. On je promijenio položaj, tako da je jasno vidjela njegov obris naspram sada već sve slabijeg sjaja sunčanih zraka na vodi.

„Stoga zadrži taj svoj novac, očev novac, potroši ga na sebe. Kupi si novu violinu. Nemoj ga protratiti na nešto što bi meni moglo biti korisno.”

Čula je da ima knedlu u grlu. Duboko ga je uvrijedila, više nego što je namjeravala, no u ovome joj je trenutku bilo svejedno, čemu je pridonosila i činjenica da mu nije vidjela lice. Nikada prije nisu razgovarali o novcu. Njezin im je otac darovao dvije tisuće funta. Ona i

Edward tek su neodređeno razgovarali da bi tim novcem jednoga dana mogli kupiti kuću.

Potom je rekao: „Misliš da sam i taj posao izvukao od tebe? To je bila tvoja zamisao. A ja ga ne želim. Razumiješ? Ne želim raditi za tvoga oca. Možeš mu reći da sam se predomislio.”

„Reci mu sam. Baš će mu biti drago kad to čuje. Toliko se trudio oko tebe.”

„Može. Reći ću mu.”

Okrenuo se i počeo se udaljavati od nje, prema obali, ali se nakon nekoliko trenutaka vratio, besramno divljački šutirajući šljunak, izbacujući uvis po nekoliko kamenčića, od kojih bi neki pali sasvim blizu njezinih nogu. Njegov je bijes sada prešao i na nju i odjednom je pomislila kako joj je jasno u čemu je njihov problem: prepristojni su, prestisnuti, prepreplašeni, oblijeću jedno drugo na vrhovima prstiju, mrmrljaju, šapuću, popuštaju, pristaju. Gotovo se i ne poznaju, a nikada se i neće moći upoznati pod tom dekom gotovo beziznimne tišine, koja guši sve njihove razmirice i zasljepljuje ih koliko ih i povezuje. Strepili su od svakoga neslaganja, ali njegov ju je bijes sada oslobađao. Htjela ga je povrijediti, kazniti, i time pokazati da je drukčija od njega. Taj joj je poriv bio posve nepoznat, bio je tako uzbudljivo destruktivan da mu se nije imala čime oduprijeti. Srce joj je snažno lupalo i htjela mu je reći da ga mrzi, i baš je bila na rubu da mu kaže te okrutne i predivne riječi koje nikada u životu nije izgovorila kad je on krenuo. Vratio se na točku iz koje su i krenuli, i sakupio je sve svoje dostojanstvo da bi joj prigovorio.

„Zašto si pobjegla? Pogriješila si i povrijedila me.”

Pogriješila. Povrijedila ga. Kako bijedno!

Rekla je: „Već sam ti objasnila. Morala sam izaći na zrak. Nisam mogla izdržati ondje s tobom.”

„Htjela si me poniziti.”

„Dobro, ako baš hoćeš, htjela sam te poniziti. I ne zaslužuješ drugo kad se ne možeš kontrolirati!”

„Baš si kuja kad to govoriš.”

Ta je riječ eksplodirala kao zvijezda na noćnome nebu. Sad je mogla reći sve što poželi.

„Ako to misliš, onda se makni od mene. Miči mi se s očiju, može? Edwarde, molim te, odlazi. Kako ti nije jasno? Došla sam ovamo da

budem sama.”

Znala je da je i on svjestan da je pretjerao s tom riječi, ali sada je upao u vlastitu zamku. Dok mu je okretala leđa, osjećala je da pred njim glumi, da taktizira kao svoje komunikativnije prijateljice, a to je oduvijek prezirala. Bila je umorna od priče. I najbolji ishod samo bi je vratio u isto manevriranje. Često, kad bi bila loše volje, pitala bi se što bi u tome trenutku najradije radila. Ovdje i sada, znala je bez oklijevanja. Vidjela se kako na londonskome peronu postaje u Oxfordu, u devet ujutro, s violinom u ruci, smotuljkom nota i hrpom našiljenih olovaka u staroj platnenoj đačkoj torbi na ramenu, kreće na probu s kvartetom, ususret nečemu lijepom i teškom, nekome problemu koji prijatelji, kad se udruže, mogu i riješiti. Dok ovdje, s Edwardom, nije mogla zamisliti nikakvo rješenje situacije, osim kad bi ona iznijela svoj prijedlog, a sada je već sumnjala da bi za to imala hrabrosti. Kako li je samo neslobodna, spojena s tim čudakom iz nekoga čilternskog zaselka koji zna kako se zove koje poljsko cvijeće i usjev i svi srednjovjekovni kraljevi i pape. I kako joj se sada nevjerojatnim čini da je sve to, svu tu zamršenost, sama odabrala.

I dalje mu je bila okrenuta leđima. Osjećala je da joj je prišao bliže, zamišljala ga je kako stoji točno iza nje, spuštenih ruku, koje se lagano napinju i opuštaju dok se premišlja da li da je dodirne po ramenu. Iz guste tame u brdima, preko širokog Flinta, čuo se pjev jedne jedine ptice, rastegnuto i vrludavo. Po ljepoti pjesme i dobu dana nagađala je da je riječ o slavuju. Ali žive li slavuji kraj mora? Pjevaju li u srpnju? Edward zna, ali nije bila raspoložena da ga pita.

Rekao je nekako realistično: „Volio sam te, ali ti sve tako otežavaš.”

Šutjeli su dok su se implikacije glagolskog vremena koje je upotrijebio slijegale oko njih. I onda je ona napokon rekla, zapitavši se: „Volio si me?”

Nije se ispravio. Možda ni on nije bio tako loš taktičar. Jednostavno joj je odgovorio: „Mogli smo biti tako slobodni zajedno, mogli smo biti u raju. Ali sve smo uprskali.”

Ta ju je sirova istina razoružala, kao i njegov povratak glagolskome obliku koji ostavlja više nade. Ali riječ „uprskali” podsjetila ju je na bijednu scenu iz hotelske sobe, onu mlaku sluz na njezinoj koži koja se sušila i koja je pucala. Bila je sigurna da neće dopustiti da joj se takvo što ponovno dogodi.

Neutralno je odgovorila: „Da.”

„Što ti to znači?”

„Sve smo uprskali.”

Zavladala je tišina, nekakva mrtva točka za koju je bilo neizvjesno koliko će trajati, i u kojoj su slušali šum valova pa, s prekidima, onu pticu, koja je odletjela dalje i čiji je slabašan pjev samo postajao sve jasnijim. Naposljetku, kao što je i očekivala, položio joj je ruku na rame. Dodir je bio blag i širio joj je toplinu niz kralježnicu sve do dna leđa. Nije znala što da misli. Imala je grižnju savjesti jer je kalkulirala u kojem da se trenutku okrene prema njemu, i vidjela je sebe njegovim očima, čudnu i naglu poput svoje majke, zatvorenu, onu koja pravi probleme kad bi se mogli opustiti i biti u raj. Trebala bi pojednostavniti sve ovo. To joj je dužnost, bračna dužnost.

Dok se okretala, izmaknula se njegovu dodiru jer nije htjela da je poljubi, ne odmah. Htjela je biti bistre glave dok mu ne priopći svoj plan. No i dalje su stajali dovoljno blizu da bi na slaboj svjetlosti mogla razabrati njegov izraz lica. Možda se u tome trenutku mjesec iza nje djelomično razotkrio. Učinilo joj se da je on gleda onako kako je to često činio - zavidljivim pogledom - kad god joj se spremio reći da je prelijepa. Nikada mu nije istinski vjerovala i smetalo joj je kada bi joj to rekao kako bi od nje pokušao dobiti nešto što mu ona ne može dati. Smetena tom mišlju, nije znala kako zapodjenuti razgovor. I samo joj je izletjelo: „Je li to slavuj?”

„Ne. Kos.”

„Noću?” Nije mogla sakriti razočaranje.

„Ovo je zacijelo top-lokacija. Drugo mu i ne preostaje nego da naporno radi.” Potom je još dodao: „Kao i ja.”

Odmah se nasmijala. Djelovala je kao da ga je na trenutak zaboravila, njegovu stvarnu prirodu, a sada ga je jasno ugledala, čovjeka kojega voli, svojega starog prijatelja, koji govori nepredvidive, drage stvari. Ali bilo je i nelagode u tome smijehu, jer činilo joj se da je na rubu ludila. Nikada prije nije doživjela da joj osjećaji, raspoloženja, potonu i vrludaju. A sada se spremala dati prijedlog koji je s jedne strane posve razuman, mislila je, a s druge, sasvim moguće - nije mogla biti sigurna - apsolutno besraman. Osjećala se kao da iznova gradi čitav jedan život. Zacijelo će negdje pogriješiti.

Nadahnut njezinim smijehom, ponovno joj se približio i pokušao je

uhvatiti za ruku, ali ona mu se još jednom izmaknula. Ključno je bilo konstruktivno razmišljati. Započela je svoj govor onako kako ga je vježbala u mislima, s onom najvažnijom izjavom.

„Znaš da te volim. Jako, jako. A znam da i ti mene voliš. Nikada u to nisam sumnjala. Volim biti s tobom i želim provesti život s tobom, a ti si rekao da osjećaš isto to. Sve bi trebalo biti jednostavno. Ali nije - sve smo uprskali, dobro si rekao. Čak i pored tolike ljubavi. Znam i da sam ja kriva za sve, i oboje znamo zašto. Valjda ti je sad već posve očito da...”

Zapela je, on je htio nešto reći, ali ona je podigla ruku.

„Da sam u seksu beznadan slučaj, potpuno beznadan. Ne samo da nisam dobra u njemu nego nemam ni potrebu za njime kao drugi ljudi, kao ti. To jednostavno nisam ja. Ne sviđa mi se, ne sviđa mi se ni misliti o tome. Ne znam zašto je to tako, ali mislim da se to neće promijeniti. Ne odmah. Ja barem ne mogu zamisliti da bi se to promijenilo. I ako ti to ne kažem sada, to će nam uvijek biti problem, i ti ćeš biti nesretan, kao i ja.”

Ovaj put, kad je zastala, on nije progovorio. Stajao je na gotovo dva metra od nje, sada već samo obris, i prilično miran. Osjetila je strah, ali se natjerala da nastavi.

„Možda bih trebala na psihoanalizu. Možda bih trebala ubiti majku i udati se za oca.”

Ova hrabra pošalica koju je unaprijed smislila, kako bi ublažila svoju poruku ili kako bi djelovala manje neiskusno, nije izmamila odgovor od Edwarda. Ostao je nečitljivim, dvodimenzionalnim obri- som naspram mora, posve nepomičan. Nesigurnim, lelujavim pokre- tom, ruka joj se primakla čelu ne bi li uklonila nepostojeću svoje glavu vlas. Od nervoze je počela govoriti brže, iako su joj riječi bile jasno artikulirane. Poput klizačice na sve tanjem ledu, ubrzavala je kako bi se spasila od utapanja. Cijepala je rečenice, kao da će brzina sama od sebe stvoriti neki smisao, kao da će i njega uspjeti provesti pokraj proturječnosti, izbaciti ga tako ubrzano krivuljom vlastite namjere da se neće ni stići uhvatiti za kakav prigovor. Budući da nije gutala riječi, zvučala je neugodno samouvjereno, a zapravo je bila na rubu očaja.

„Dobro sam razmislila o tome, i uopće nije glupo koliko ti se sada čini. Mislim, na prvi pogled. Volimo se - to se podrazumijeva. Nijedno od nas ne sumnja u to. Već znamo koliko se usrećujemo. Sada

imamo slobodu izbora, imamo svoje živote. Doista, nitko nam ne može reći kako da živimo. Slobodni smo kao ptice! Ljudi danas žive svakako, svatko može živjeti po svojim pravilima i standardima, ne treba ni od koga tražiti dopuštenje. Mama poznaje dvojicu homoseksualaca, žive zajedno u stanu, kao muž i žena. Dvojica muškaraca. U Oxfordu, u Ulici Beumont. Nisu to baš udarili na sva zvona. Obojica predaju na Christ Churchu. Nitko ih ne dira. Tako i mi možemo smisliti svoja pravila. Mogu ti to tako reći jer znam da me voliš. Hoću reći, tako stoje stvari - Edwarde, ja te volim, i nas dvoje ne moramo biti kao svi ostali, mislim, nitko, nitko živ... nitko ne bi znao što mi radimo ili ne radimo. Mogli bismo biti zajedno, živjeti zajedno, i da ti poželiš, doista poželiš, to jest, kad god se to i dogodilo, a naravno da hoće, ja ću razumjeti, štoviše, željet ću to, zaista, jer želim da i ti budeš sretan i slobodan. Nikada neću biti ljubomorna, dok god znam da me voliš. Voljet ću te i svirat ću violinu, to je sve što želim raditi u životu. Doista. Samo želim biti s tobom, brinuti se za tebe, biti sretna s tobom, i raditi s kvartetom, i jednoga dana na violini samo za tebe odsvirati nešto divno, kao što je onaj Mozart, u Wigmore Hallu.”

Naglo je stala. Nije namjeravala govoriti o svojim glazbenim ambicijama i sada joj se učinilo da je pogriješila.

Ispustio je neki zvuk kroza zube, više nalik siktaju nego uzdahu, a kada je progovorio, iz usta mu je izletjelo nešto kao jauk. Njegova je ljutnja bila toliko snažna da je zazvučala kao trijumf. „Bože moj! Florence! Jesam li ja tebe dobro shvatio? Hoćeš da odlazim drugim ženama! To mi hoćeš reći?”

Tužno mu je odvratila: „Ne moraš ako nećeš.”

„Govoriš mi da to mogu raditi s kime god hoću osim s tobom.”

Nije odgovorila.

„Zar si ti zaboravila da smo se danas vjenčali? Ta nismo mi neki stari pederi koji žive svoju tajnu u Ulici Beaumont. Mi smo muž i žena!”

Niži oblaci ponovno su se razdvojili, pa iako su i dalje zaklanjali mjesec, neka slabašna svjetlost, raspršena kroz gornje slojeve, šetala je plažom i osvijetlila par koji je stajao pokraj onoga golemog stabla koje je srušila oluja. Obuzet bijesom, Edward se sagnuo i dohvatio jedan veliki glatki kamen, kojime se udario po desnome

dlanu, pa po lijevome.

Moglo bi se reći da je sada već vikao. „Tijelom te svojim slavim! To si ti danas obećala. Pred svima. Zar ne shvaćaš koliko je odvratna i suluda ta tvoja ideja? A kako si me samo uvrijedila. Mislim, znaš što” - tražio je riječ - „kako se usuduješ?” Zakoračio je prema njoj, podigao ruku u kojoj je držao kamen, i onda se zavrtio i od jada ga hitnuo prema moru. Prije nego što je kamen pao, uz sam rub vode, naglo se okrenuo i pogledao je u oči. „Prevarila si me. Ti si zapravo fulirantica. A znam i što si još. Znaš li što si? Ti si frigidna, eto što. Potpuno frigidna. Ali poželjela si muža, i ja sam bio prva budaletina koja je naišla.”

Znala je da joj nije bila namjera obmanuti ga, ali sve drugo, čim je to izgovorio, zazvučalo je kao istina. Frigidna, ta strašna riječ - bilo joj je jasno zašto se odnosi na nju. Savršeno joj je pristajala. Njezin je prijedlog odvratn - kako to nije prije uvidjela? - i očito je bio uvredljiv. A što je najgore od svega, prekršila je svoje obećanje, a dala ga je pred svima, u crkvi. Čim joj je to rekao, sve se savršeno složilo. Ne samo u njegovim nego i u svojim očima, ona je jedna velika nula. Više nije imala što reći i polako se izvukla iz utočišta koje joj je pružilo naplavljeno stablo. Da bi se vratila u hotel, morala ga je zaobići, a kada mu se približila, zastala je točno ispred njega i rekla mu ispod glasa: „Žao mi je, Edwarde. Beskrajno mi je žao.”

Još je trenutak stajala pred njime, oklijevala, čekala njegov odgovor, a potom pošla svojim putem.

Njezine riječi, u tim nekim arhaičnim kombinacijama, još će ga dugo proganjati. Znao bi se probuditi usred noći i čuti ih, ili čuti nešto poput njihove jeke, čeznutljive i sjetne, i zajecao bi na spomen toga trenutka, svoje šutnje i načina na koji se ljutito okrenuo od nje, svojega ostanka na plaži još čitav jedan sat, kada se hranio svom slašću povrede i zla i uvrede koju mu je priredila, zanesen predodžbom o sebi kao o nekome kome je tragično nanesena velika nepravda. Hodao je gore-dolje umarajućim šljunkom, hitao kamenje u more i izvikivao prostote. Potom se srušio uz ono drvo i utonuo u samosažaljivo sanjarenje sve dok nije bio spreman za novi rafal bijesa. Stajao je uz rub vode misleći na nju i tako zamišljen nije ni bio

svjestan da mu valovi zapljuskuju cipele. Potom se napokon odvukao do plaže i krenuo natrag, često zastajući ne bi li se u sebi obratio nekomu strogom nepristranom sucu koji u potpunosti razumije njegovu situaciju. U toj nevolji osjećao se gotovo uzvišeno.

Kada je stigao u hotel, ona je već bila spakirala svoj kovčeg i otišla. Nikakvu mu poruku u sobi nije ostavila. Na recepciji je razgovarao s istom onom dvojicom mladića koji su im posluživali večeru s kolica. Iako mu to nisu rekli, bili su vidno iznenađeni što ne zna da mu je supruga morala hitno otići zbog bolesti u obitelji. Pomoćnik direktora bio je toliko ljubazan da je odveze u Dorchester, gdje se nadala uhvatiti posljednji vlak i noćnu vezu za Oxford. Dok se okretao da se uputi natrag u apartman za mladence, Edward nije baš vidio kako se mladići pogledavaju, ali si je to vrlo lako mogao zamisliti.

Ostatak noći proveo je ležeći budan na krevetu s baldahinom, potpuno odjeven, i dalje bijesan. Njegove misli kao da su se po nekoj koreografiji igrale lovice, priuštivši mu delirij neprestanog vraćanja na isto. Da se uda za njega, a onda ga tako zakine, čudovišno, želi da on ide s drugim ženama, možda ona želi gledati, poniženje, nevjerovatno, da ne povjeruješ, rekla da ga voli, jedva da joj je i grudi vidio, navukla ga na brak, ne zna se ni ljubiti, nasamarila ga, obmanula, za ovo nitko ne smije doznati, to mora ostati njegova sramotna tajna, da se udala za njega i onda ga zakinula, čudovišno...

Tik pred zoru ustao je i otišao u salon pa stojeći iza svoje stolice, ostrugao skoreni umak s mesa i krumpira na svojem tanjuru i pojeo ih. Poslije toga, gotovo je i njezin tanjur polizao - nije ga bilo briga koji je tanjur čiji. Potom je pojeo sve čokoladice s pepermintom, a zatim i sir. Napustio je hotel u svitanje i onda Violetinim malenim autom vozio kilometrima uskih putova između visokih živica, napadnut mirisom gnoja i svježih pokošene trave koji je nadirao kroz otvoren prozor, sve dok nije izašao na pustu glavnu cestu za Oxford.

Auto je ostavio ispred kuće Pontigovih i to s ključem u volanu. Nije ni pogledao u smjeru Florenceina prozora, već je s koferom u ruci pojurio gradskim ulicama ne bi li uhvatio prvi vlak. Omamljen od iscrpljenosti, od Henleyja do Turville Heatha krenuo je dužim putem, usredotočen na to da zaobiđe stazu koju je ona ljetos bila odabrala. Zašto bi on išao njezinim koracima? Kad je stigao kući, odbio je ocu dati bilo kakvo objašnjenje. Majka je već bila zaboravila da se

oženio. Blizanke ga nisu prestajale gnjaviti svojim pitanjima i domišljatim špekulacijama. Odveo ih je u dno vrta i natjerao jednu pa drugu da se svečano zakunu, s rukom na srcu, da nikada više neće spomenuti Florenceino ime.

Tjedan dana poslije, čuo je od oca da je gospođa Ponting prikladno dogovorila da se svi svadbeni darovi vrate. Zadržavši to za sebe, Lionel i Violet zajedno su pokrenuli postupak za rastavu braka, a kao razlog naveli su to što se nije konzumirao. Na očev nagovor, Edward je Geoffreyju Pontingu uputio službeno pismo, koje je naslovio na predsjednika Upravnog odbora tvrtke Ponting Electronics, gdje izražava žaljenje zbog „nepredviđenih okolnosti” i nudi, nijedanput ne spomenuvši Florence, svoju ispriku i ostavku uz kratak pozdrav.

Otprilike godinu dana poslije, kada mu je ljutnja već splasnula, ponos mu i dalje nije dopuštao da je potraži, ili da joj piše. Strahovao je da Florence ima drugog a, budući da mu se više nikad nije javila, postao je uvjeren da je tako. Krajem toga slavnog desetljeća, kada mu je život prispio pod pritisak svih onih uzbuđenja i sloboda i prolaznih modnih hirova, a uz to i zbrka zbog brojnih ljubavnih avantura - naposljetku je s razlogom postao kompetentan - često bi se sjetio njezina čudnovatog prijedloga i više mu se nije činio baš toliko suludim, a pogotovo ne odvratnim ili uvredljivim. U tome novom vremenu u kojem su vladale nove okolnosti, prijedlog mu se činio slobodoumnim i daleko ispred svoga vremena, naivno velikodušnim, požrtvovnim činom koji onda nije znao prepoznati. Čovječe, kakva ponuda!, vjerojatno bi rekli njegovi prijatelji, premda tu noć nikada nikomu nije prepričao. U to doba, krajem šezdesetih, već je živio u Londonu. Tko je mogao predvidjeti takve preobražaje - neočekivano uzdizanje čulnih užitaka bez osjećaja krivnje, neobvezatno podavanje tolikih lijepih žena? Edward je lutao kroz te kratke godine poput zbunjena i radosna djeteta s odgodom dugotrajne kazne, gotovo ne vjerujući da je takav srećković. Ona serija kratkih povijesnih priča i svako razmišljanje o kakvoj stipendiji ostalo je iza njega, premda se nikada nije dogodio neki poseban trenutak u kojem je donio odluku o svojoj budućnosti.

Poput nesretnog sir Roberta Careyja, jednostavno je ispao iz povijesti da bi udobno živio u sadašnjosti. Uključio se u organizaciju raznih rock-festivala, pomagao u otvaranju menze zdrave hrane u

Hampstedu, radio u prodavaonici ploča nedaleko od kanala u Camden Townu, pisao rock-kritike za male časopise, doživio romantične veze s raznim ljubavnicama u kojima je katkad istodobno sjedio i na dvije stolice, proputovao Francusku sa ženom koja mu je tri i pol godine bila supruga i živio s njome u Parizu. Nakon nekog vremena postao je i suvlasnikom prodavaonice ploča. Život mu je bio previše buran da bi čitao novine, a osim toga, neko je vrijeme smatrao da se ne može vjerovati konvencionalnoj štampi kad je općenito poznato da njome upravljaju državni, vojni ili novčani interesi - stajalište kojega se Edward poslije odrekao.

Čak da u tim danima i jest čitao novine, malo je vjerojatno da ne bi preskakao kulturu, i one duge, misaone kritike koncerata. Njegovo zanimanje za klasičnu glazbu, koje je oduvijek bilo na klimavim nogama, dotle je već posve zamijenio rock. I tako nikada nije čuo za trijumfalan debi Kvarteta Ennismore u Wigmore Hallu u srpnju 1968. Kritičar *Timesa* pozdravio je dolazak „svježe krvi, mladenačke strasti na suvremenu scenu”. Hvalio je „pronicanost, beskompromisan intenzitet, oštrinu izričaja”, odlike koje su upućivale na „zapanjujuću glazbenu zrelost izvođača, koji su tek u svojim dvadesetim godinama. Autoritativnom su lakoćom vladali čitavim rasponom harmonijskih i dinamičkih efekata te bogatim kontrapunktskim rukopisom tipičnim za kasnijeg Mozarta. Njegov Kvintet u D-duru nikada prije nije izveden s takvom tankoćutnošću.” Na kraju ogleda izdvojio je vođu kvarteta, prvu violinu. „Potom je uslijedio vatreno izražajan Adagio savršene ljepote i duhovne snage. Gđica Ponting, s raspjevanom nježnošću tona i lirskom delikatnošću u fraziranju, svirala je, ako se mogu tako izraziti, kao zaljubljena žena, i to ne samo u Mozarta, ili u glazbu, nego i u sam život.”

Pa čak i da je Edward pročitao taj ogled, svejedno ne bi mogao znati - nitko osim Florence nije to znao - da prva violina, nakon što su se upalila svjetla, i nakon što su omamljeni mladi glazbenici ustali da zahvale publici na burnome pljesku, nije mogla zaustaviti pogled koji je istoga trena krenuo prema sredini trećega reda, prema sjedalu 9C.

Narednih godina, kad god bi je se sjetio i kad god bi joj se obraćao u sebi, ili zamišljao kako joj piše ili je slučajno susreće na ulici, Edwardu se činilo da bi svoj život mogao objasniti u manje od minutu,

na manje od pola stranice. Što je postigao u životu? Prepustio se strujama, u polusnu, bez fokusa, bez ambicija, neozbiljan, bez djece, bezbrižan. Njegova skromna postignuća bila su uglavnom materijalne prirode. Imao je neki stančić u Camden Townu, udio u trosobnoj vikendici u Auvergneu i dvije specijalizirane prodavaonice ploča, za jazz i rock 'n' roll, posao koji je pojavom prodaje preko interneta postajao sve upitniji. Pretpostavljao je da bi njegovo društvo reklo da je dobar prijatelj i da su imali dobrih trenutaka, ludih trenutaka, pogotovo u ranim godinama. Pet je puta bio krsni kum, iako se prema toj djeci počeo tako ponašati tek kad su već polako prestajala biti tinejdžerima ili nakon što su prešla dvadesetu.

Godine 1976. Edwardova je majka umrla, a četiri godine poslije on se preselio natrag u svoju rodnu kuću kako bi se brinuo za oca kojega je Parkinsonova bolest nagrizala munjevitom brzinom. Harriet i Ann imale su muževe i djecu i obje su živjele u inozemstvu. U to vrijeme, s četrdeset godina, Edward je već imao jedan propali brak iza sebe. Triput tjedno putovao bi u London da obavi što treba u prodavaonicama. Otac mu je umro kod kuće 1983. i pokopali su ga na groblju crkve Pishill, pokraj njegove žene. Edward je ostao u kući kao stanar - njegove su sestre bile pravne vlasnice. Isprva mu je to bilo sklonište od buke u Camden Townu, a sada se početkom devedesetih tamo i preselio da živi sam. U fizičkome smislu, Turville Heath, ili Edwardov kutak u njemu, nije se mnogo promijenio u odnosu na onaj u kojem je odrastao. Umjesto poljoprivrednika ili zanatlija, sada je za susjede imao ljude koji svaki dan putuju na posao ili pak one koji su se kućama u Turville Heathu koristili kao vikendicama, ali svi su bili veoma simpatični. I Edward za sebe nikada ne bi rekao da je nesretan - među njegovim londonskim prijateljima bila je i jedna žena koja mu je bila draga; u pedeset i nekoj još je igrao kriket za Turville Park, bio je aktivan član društva povjesničara u Henleyju, a i sudjelovao je u obnovi starih rasadnika potočarke u Ewelmeu. Dvaput tjedno radio je za jednu zakladu u High Wycombeu koja je pomagala djeci s moždanim oštećenjima.

Ni kada je dospio u šezdesete, krupan, čvrst čovjek prorijeđene sijede kose i rumena, zdrava lica, nije prestao odlaziti u duge šetnje. Njegova dnevna rutina i dalje je obuhvaćala aleju lipa, a po lijepome vremenu odlučio bi se na kružnu šetnju kako bi usput pogledao

poljsko cvijeće na pašnjaku u Maidensgroveu ili leptire u prirodnom rezervatu u Bix Bottomu, da bi se potom vratio kroz bukove šume do crkve na Pishillu, gdje će jednoga dana, vjerovao je, biti pokopan. S vremena na vrijeme, duboko u bukovoj šumi došao bi do mjesta gdje se put račvao i tada bi tek pomislio kako je zacijelo onoga jutra u kolozu baš tu zastala da pogleda kartu, i vidio bi je sasvim jasno, tek nekoliko metara i četrdeset godina daleko, obuzetu čvrstom voljom da ga nađe. Ili bi se zaustavio na vidikovcu iznad Stonorske doline i zapitao se je li se baš tu odmarala i jela naranču. Napokon si je mogao priznati da nikada poslije nije upoznao nikoga koga je toliko volio, da nikada više nije naišao ni na koga, ni na ženu niti na muškarca, čija bi se ozbiljnost mogla usporediti s njezinom. Da je ostao s njome, možda bi bio bolje znao što želi u životu, možda bi bio ambiciozniji, možda bi bio i napisao one povijesne knjige. Nije to bila glazba po njegovu ukusu, ali znao je da je Kvartet Ennismore cijenjen, i da im se i danas na sceni klasične glazbe svi dive. Sam nikada ne bi otišao na koncert, kupio, ili makar bacio pogled na sve one kompletne Beethovena ili Schuberta. Nije htio vidjeti njezinu fotografiju i otkriti što joj je učinio zub vremena, ili čuti detalje iz njezina života. Bilo mu je draže da je pamti onakvu kakva mu je ostala u sjećanju, s maslačkom zataknutim o rupu od gumba i baršunastom vrpcom u kosi, platnenom torbom preko ramena i onim prekrasnim licem s izraženim kostima te širokim i iskrenim osmijehom.

Kad bi pomislio na nju, bilo mu je poprilično nevjerojatno da je dopustio da mu ta djevojka s violinom umakne. Sada je, dakako, znao da je onaj njezin skromni prijedlog bio posve nevažan. Sve što joj je trebalo bila je sigurnost u njegovu ljubav, njegove riječi da im se nigdje ne žuri jer je čitav život pred njima. Ljubav i strpljenje - da je barem imao i jedno i drugo u isto vrijeme - zacijelo bi im pomogli da prebrode sve teškoće. I još, kojoj bi se to nerođenoj djeci pružila prilika, koja je to djevojčica s rajfom mogla postati njegovim najmilijim rodnom? I tako se promijeni pravac čitava jednog života - jer se ne učini ništa. Nije znao, ili ga ionako ne bi bilo briga, da ga je, dok je bježala od njega, očajnički sigurna da će ga izgubiti, voljela kao nikada do tada, ili nikada s manje nade, i da bi joj zvuk njegova glasa značio spasenje, i da bi se tada okrenula i vratila. Umjesto toga, on je stajao u ljetnome sutonu hladne i pravične tišine, promat-

rajući je kako žuri obalom, jer zvuk njezina oklijevanja progutao je šum malenih lomećih valova, sve dok nije postala zamućenom, sve daljom točkom na beskrajnoj ravnoj cesti od šljunka koji je svjetlucao na blijedoj svjetlosti.

za *balkandownload.org* **Thalia**

Likovi u ovome romanu izmišljeni su i nemaju nikakve sličnosti s ljudima, bilo živima ili mrtvima. Edwardov i Florencein hotel - nešto više od kilometra i pol južno od Abbotsburyja u Dorsetu, smješten iznad parkinga za plažu - ne postoji.

I. M.

BILJEŠKA O PISCU

Ian McEwan rođen je 1948. u Aldershotu u južnoj Engleskoj. Djetinjstvo je proveo u Singapuru i u južnoj Africi, gdje mu je službovao otac. Po povratku u Englesku diplomirao je englesku književnost na Sveučilištu Sussex, a magistrirao na Sveučilištu East Anglia. Za prvu knjigu pripovijedaka, *First Love, Last Rites* (1975.), dobio je Somerset Maugham Award, a za svoje romane mnoge druge ugledne književne nagrade: Whitbread Novel Award (1987.) i Prix Femina Etranger (1993.) za *The Child in Time*; Man Booker Prize za *Amsterdam* (1998.); WH Smith Literary Award (2002.), National Book Critics' Circle Fiction Award (2003.), Los Angeles Times Prize for Fiction (2003.), i Santiago Prize for the European Novel (2004.) za *Okajanje*; James Tait Black Memorial Prize za *Saturday*, te nagradu Galaxy za knjigu godine na British Book Awards 2008. za *Na plaži Chesil*. Ian McEwan živi u Londonu, gdje trenutačno piše novi roman.

Table of Contents

PRVO POGLAVLJE
DRUGO POGLAVLJE
TREĆE POGLAVLJE
ČETVRTO POGLAVLJE
PETO POGLAVLJE
BILJEŠKA O PISCU